QVAESTIONVM ET RESPONSIONVM CHRISTIANARVM PARS ALTERA, QVAE EST de Sacramentis.

THEODORO BEZA VEzelio, authore.

ADIECTVS EST INDEX QVÆSTIonum copiosus.

BODLEIAN BIBLIO

LONDINI,
Excudebat Thomas Vautrollerius impensis Ioan. Harrison.
1577.

1. g. 12. 3.

CHRISTIANO LECTORI.

Ne quis eorum quæ hic scribuntur lectione offendatur, testatur Beza sese de istis Christianè cum quibusuis paratum conferre, & certiora ex Dei verbo docentibus cedere.

INDEX QVAESTIONVM

IN HAC ALTERA PARTE EXPOsitarum, prout sunt ad marginem adscriptæ numerorum notæ.

De Sacramentis in genere, ac primum de voce Sacramenti.

1 QVOD *Hebræi* sud *vocant, Chaldæi* razo, *Græci* μυστήριον, *Latini Sacramentum verterunt, nusquam de veteribus aut nouis illis ritibus in Sacris literis dicitur, quibus tamen propterea nihil est additum.*

2 *Cur hos ritus Græci* μυστήρια *dixerint.*

3 *Cur eosdem Latini Sacramenta vocarint.*

Fundamenta definitionis sacramentorum.

4 *Sacramenta ideo simplici Verbo esse addita vt per oculos etiam erudiremur, auditum tamen visui ad res cognoscendas præstare.*

5 *Spiritualium rerum cognitioni quomodo seruiant oculi.*

6 *Dogmata omnia Christianæ religionis Deus quibusuis tradit, quamuis non pari docendi forma.*

7 *Sacramentis quannis aliter, nihil tamen amplius docetur Ecclesia quam in simplici Verbo.*

8 *Docendi ratio per Sacramenta, propter adiectum Verbum, planior est quam altera, neque temere huic adiecta.*

9 *Typi, Ceremoniæ, imagines, parabolæ, cur & quatenus Sacramentis obscuriores.*

10 *Signa alia naturalia, alia prodigiosa, alia voluntaria.*

11 *Sacramenta neque naturalia neque prodigiosa, sed mere voluntaria sunt.*

12 *Signorum voluntariorum alia sunt duntaxat* μνημονευτικὰ, *alia simpliciter* σημαντικὰ, *alijs præterea & præteritum quidpiam significatur & præsens aliquid datur, & tum iam datum tum etiam dandum obsignatur.*

Definitio Sacramenti pro signo.

13 *Quid sit Sacramentum pro signo simpliciter acceptũ.*

14 *Verbum operatorium quid, & in genere quis sit verborum vsus.*

15 *Sacramenta extra vsum non habere rationem Sacramenti.*

16 *Christus ipsemet, non autem duntaxat quod in ipso consequimur, est res tum simplici Verbo, tum Sacramentis significata.*

Definitio Sacramenti pro tota mystica actione.

17 *Quid Sacramentum, pro tota sacra & mystica actione acceptum.*

18 *Sacramentā quo ſenſu actiones dicantur: & quomodo propriè differant à Sacrificijs.*

Particularis expoſitio definitionis Sacramentorum.

19 *Signa quæ ſint in Sacramentis.*
20 *Quid analogia in Sacramentis.*
21 *Quæ res ſignificatæ.*
22 *Cur ſpiritualiter fieri obſignatio dicatur.*
23 *Cur fidei vox in Sacramenti definitione exprimẽda.*
24 *Fidei in Sacramentis obiectum eſſe tum res præteritas, tum futuras.*
25 *Quid ſit obſignatio.*
26 *Quæ ſit noſtræ conſociationis ſanctio.*
27 *Quæ Sacramentorum cauſa efficiens.*
28 *Quæ Sacramentorum materia.*
29 *Res ſpiritualis & cœleſtis in Sacramentis triplex.*
30 *Chriſtus non dicitur res cœleſtis Sacramentorum propter Deitatem vel animam.*
31 *Chriſti corpus & ſanguis quo ſenſu dicatur res ſpiritualis & cœleſtis.*
32 *Hæc myſteria non eſſe imaginaria.*
33 *Ablutionis beneficium quid declaret.*
34 *Alimoniæ beneficio quid intelligatur.*
35 *Quid ſit beneficia Chriſti nobis in Sacramentis applicari.*
36 *Quæ ſit forma Sacramentorum.*
37 *Quæ fiat mutatio in Sacramentis.*

38 *Materia externa & interna sunt etiam partes essentiales Sacramentorum.*
39 *Quinam Sacramentorum fines.*
40 *Quarum rerum præteritarum* μνημόσυνα *sint Sacramenta.*

De copulatione signorum & rerum significatarum in sacramentis.

41 *Sitne Christus ipse eo loco præsens vbi Sacramenta administrantur.*
42 *Totus Christus & totum Christi quomodo differãt.*
43 *Discrimen inter* κατ' ἄλλο, κατ' ἄλλον, *&* καθ' ἑαυτό.
44 *Totum Christum, at non totum Christi adesse quocunque loco celebrantur Sacramenta.*
45 *Cõtrouersiæ caput de Christi carnis reali præsentia.*
46 *Quatuor de reali carnis Christi præsentia sententiæ cur à vero aberrent.*
47 *Specialis Christi in Sacramento præsentiæ modus requiritur.*
48 *Huius specialis præsentiæ modus ex fine æstimãdus.*
49 *Præsentia Christi merè* σχετικὴ, *exẽplis illustrata.*
50 *Realis præsentia, & sacramentalis diuersæ.*
51 *Præsentia Sacramentalis à Dei voluntate sola dependet.*
52 *Realis distantia substantiarum signi, & rerum significatarum non euacuat Sacramenta.*

De signorum & rerum significatarum perceptione.

53 *Signa corporea corporis organis percipiuntur.*

54 *Christi beneficia, quum sint qualitates, sola mente, fide prædita percipiuntur.*

55 *Neque verbi hypostasis, neque anima Christi potest à nobis aliter quam ἐνεργείᾳ participari.*

56 *Corporis eiusdem cum nostris corporibus cohærentia monstrosa est.*

57 *Reipsa tamen Christo ipsi nos vniri oportet, sed spiritualiter.*

58 *Hæc Christi ipsius perceptio & κοινωνία cur spiritualis vocetur.*

59 *Eadem cur mystica appelletur.*

60 *Eadem cur vnitio dicatur.*

61 *Ipsius Christi substantiæ communio similitudinibus confirmata.*

62 *Qualis in summa sit nostra cum ipso Christo communio, & quorsum tendat.*

63 *Cur potius carnis quam deitatis fiat mentio in nostra cum Christo coadunatione.*

64 *Etsi Christus solo animo fide prædito applicetur, fructus tamen huius applicationis ad corpus etiam pertinet.*

65 *Christus ipse non tantum in Verbo simplici, sed etiam in vtroq; Sacramento vere per fidem communicatur.*

66 *Quid inter mere spiritualem, & Sacramentalem Christi perceptionem intersit.*

67 *Christus ipse cum suis ijsdem donis materia fuit veterum quoque typorum & Sacramentorum.*

68 *Augustinus recte dixit Sacramenta, habere stuporem vt mira non posse.*

Collatio veterum & nouorum Sacramentorum.

69 *Sacramenta vetera in quibusdam cum recentioribus conueniunt, in quibusdam inter se dissident.*
70 *Quibus in rebus conueniant.*
71 *Quibus in rebus dissidiant.*
72 *Sacramentorum multitudo non facit Patrum conditionem meliorem.*
73 *Analogia nostrorum Sacramentorum quomodo potior, quam veterum.*
74 *Patres eandem atque nos escam manducasse.*
75 & 76 *Ipsa Christi caro nondum reipsa existens, quomodo à veteribus manducata.*

De formulis loquendi sacramentalibus.

77 *Scriptura de Sacramentis modo propriè modo figuratè loquitur.*
78 *Quænam Sacramentales formulæ propriæ.*
79 *Prima Sacramentalis formula figurata, qua nomen elementi tribuitur rei significatæ.*
80 *Altera species, qua rei significatæ nomen tribuitur elemento.*
81 *Tertia species, qua signis tribuitur effectum rei significatæ.*
72 *Quarta species, qua id quod proprium est signorum tribuitur rei significatæ.*

83 *Corpus metaphoricum propterea non ſtatui à nobis in Sacramentis.*
84 *Idémne ſit credere atq; manducare carnem Domini.*
85 *Figuratas formulas Sacramentales non obſcurare ſed illuſtrare quæ de Sacramentis docentur.*
86 *Quis ſit Sacramentalium figurarum formularum vſus.*

De Sacramentorum Chriſtianorum numero.

87 *Duo tantum eſſe Eccleſiæ Chriſtianæ Sacramenta.*

De Baptiſmo.

88 *Quid vox Baptiſmi declaret.*
89 *Quid ſit Baptiſmus pro priore Eccleſiæ Chriſtianæ Sacramento acceptus.*

De Baptiſmo exteriore.

90 *Quæ ſigna ſint Baptiſmi.*
91 *De adiectis Baptiſmo ſignis adulterinis.*

De rebus in Baptiſmo ſignificatis.

92 *Elementi aquæ res ſignificata.*
93 *Rituum Baptiſmi res ſignificata.*
94 *Cur Baptiſmus in veterum ablutionum locum ſubſtitutus.*
95 *Aſperſio aquæ Baptiſmi, ſignificatur veteri ſanguinis aſperſione.*
96 *Induere Chriſtum quid ſit.*
97 *Ablutio interior, quid ſit in Baptiſmo.*
98 *In Baptiſmo quomodo moriamur, ſepeliamur, reſur-*

gamus cum Christo.
99 Christus qua ratione dici possit pro peccatis nostris mortuus, sepultus, excitatus à mortuis.
100 Consociatio in Christo mutua quomodo in Baptismo sanciatur.

De Baptismi antitypis.

101 Quid sit ἀντίτυπον, & quæ Baptismi ἀντίτυπα.

De Baptismo analytica tractatio.

102 Baptismus non tantum σημεῖον sed etiam σφραγὶς.
103 Causæ & partes Baptismi.
104 Verbum formale quodnam Baptismi.
105 Quid sit in nomen Patris Filij & Spiritus sancti baptizare.
106 Apostolos nihil in formali verbo Baptismi immutasse.
107 Effecta Baptismi quæ, & à quo proficiscantur.
108 Peccatum aliud quam peccata.
109 Quid sit peccatorum remissio.
110 Quid regeneratio.
111 Effectum Baptismi à quo tempore incipiat.
112 Baptismus non abolet duntaxat præcedētia peccata.
113 Peccatum originis quatenus tollatur Baptismo.

Variæ de Baptismo quæstiones.

114 Baptismus quatenus ad salutem necessarius.
115 Idémne fuerit Iohannis, & Christi Baptismus.
116 Non quinis sunt baptizandi.
117 Fides baptizandi non præit necessario Baptismo.

118 *Iidemum baptizandi qui Fœderis tabulis comprehenduntur.*
119 *In adultis baptizandis requiritur fidei professio.*
120 *Mahumetanorum infantes non sunt ad Baptismum admittendi.*
121 *Neque Iudæorum.*
122 & *Nati ex fideli etiam altero parente ad fœdus*
123 *Christi pertinere probabiliter censentur.*
124 *Placemus Deo etiam credituri, nec dum credentes.*
125 *Promissiones in sese legales, fiunt Euangelica in Christo.*
126 *Quid valeat parentum fides in liberis.*
127 *Occulta particularia Dei iudicia de piorum infantibus sunt Deo relinquenda.*
128 *Quid obsignet Baptismus in infantibus nondum actu credentibus.*
129 *Vnde natæ stipulationes in infantium Baptismo fieri quondam consuetæ.*
130 *Papistarum infantes baptizari cur possint.*
131 & *Ecclesiam adhuc esse in Papatu quanuis Papis-*
132 *mus non sit Christianismus.*
133 *Adultus nec dum baptizatus papista non statim baptizandus.*
134 *Papistarum infantes qua conditione baptizandi, itémque Iudæorum & Mahumetanorum.*
135 *Non quorumuis hæreticorum liberi baptizandi.*
136 *Baptizandi munus ministris verbi demãdatum est.*
137 *Paulus cur sese neget missum ad baptizandum.*

138 *Papisticæ vocationes Ecclesiasticæ, sunt illegitimæ ex ipsis canonibus.*
139 *Impositionem manuum frustra iactant Papistæ.*
140 *Baptismus à mere priuatis administratus, pro nullo censendus.*
141 *Initium nostræ salutis non ducitur à Baptismo.*
142 *Priuati à non legitime vocatis, ministerio tamen fungentibus plurimum differunt.*
143 *Baptismus Papistarum quanuis conspurcatus, tamen Baptismus est.*
144 *Vitium in essentiali forma, Baptismum facit irritum, at vitium in doctrina non item.*
145 *Peccato non carent qui suos liberos offerunt Papistis sacrificulis baptizandos.*
146 *Sanctorum liberi antequam Baptismum obtinere potuerint mortui, non propterea priuantur regno Dei.*
147 & 149 *Baptismi ablutio reprehendenda.*
148 *Cur circumcisio fuerit octauo demum die adhibita.*
150 & 151 *De tempore & loco Baptismi administrandi quid statuendum.*
152 *De ritibus Baptismi, ac præsertim aspersione & triplici immersione.*
153 & deinceps. *Baptismi formula quomodo obseruãda.*
157 *Baptismi vis per totam vitam diffunditur.*
158 & 161 *Cur non iteretur Baptismus: Cœna autem Domini tam sæpe repetatur.*
159 *Non quisquis peccat, excidit regno Dei.*

160 *Ex-*

160 *Excommunicati quatenus excluſi à regno Dei.*

De Cœna Domini ac primum de varijs eius appellationibus.

162 *Cœnæ Domini nomina in Sacris literis vſurpata.*
163 *Cœnæ Domini appellationes Patribus vſitatæ.*
164 & 165 *Cœna Domini Euchariſtia cur vocata, & quatenus ſacrificij rationem habeat.*
166 *Sacramenti altaris nomine quantopere ſit abuſus Satan.*
167 *De Miſſæ nomine.*

De ipſa Cœna Domini.

168 & deinceps. *Definitio Cœnæ Domini, & quædam eius partium breuis explicatio.*
172 *Panis ille & vinum illud quomodo à communi pane & vino differant.*
173 *Quinam ſint ritus Sacramentales in genere, & quarum rerum ſunt ſymbola.*
175 & 176 & 182 *Fractio panis eſt ritus Sacramentalis in Cœna Domini retinendus.*
177 & 178 *Analogia ſignorum & rerum ſignificatarũ.*
179 *Cur duplex elementum in Cœna Domini adhibeatur.*
180 *Poculi vſus in Cœna Domini neceſſarius.*
181 *Expedire Elementa Cœnæ Domini manu potius quam ore recipi.*
183 *Horrendi abuſus, pro veris ritibus ſubſtituti.*
184 *Benedictio Cœnæ Domini quid ſit.*

185 *Benedictionis partes quædam liberæ sunt in ecclesia.*
186 & *Benedictionis ipsius Sacramentalis certa forma est*
187 *à Christo præscripta.*
188 *Varietas quarundam in hac forma vocum non efficit vt sit diuersa.*
189 *Verba institutionis quo sensu operatoria dici possint.*
190 *Institutio Cœnæ Domini clare & lingua populari tum recitanda tum explicanda.*
191 *Probatio sui quibus in rebus posita.*
192 *Verum & perfectum differunt.*
193 *Vitium in ipsa benedictione quatenus Cœnam Domini vitiet.*
194 *Fractionis panis præteritio ipsum actum Cœnæ Domini non reddit irritum.*
195 & *Præbitione signorum, acceptione, esu & potu o-*
196 *missis, nulla est Cœna Domini.*
197 *Vitium in persona vel doctrina seu intentione ministri, non impedit quominus actus sit legitimus.*
198 *Indignitas accedentis nihil detrahit veritati Sacramenti.*
199 *Non valet consecutio hæc, Integrum Sacramentum quibusuis præbetur, ergo quicunque signa accipiunt, Christum quoque accipiunt.*
200 & *Non quisquis audit Verbum & mysteria intelli-*
201 *git: nec quisquis ea intelligit, ea sibi applicat.*
202 *Christus receptus semper seruat, neglectus autem iudicat.*

De

De explicatione verborum, *Hoc est corpus meum*, & *Hoc est sanguis meus.*

203 *Institutionem Sacramenti non esse in his solis verbis positam.*
204 *Distributio istarum enuntiationum in suas partes.*
205 *Quod subiectum.*
206 *Quod prædicatum.*
207 *Quæ & cuiusmodi attributio.*
208 & deinceps. *Tropus non est neque in subiecto, neque in prædicato, sed in attributionis genere.*
211 *Panis significat Sacramentaliter corpus: & Panis est Sacramentum corporis idem declarant.*
212 *Quæ sit vis huius Metonymiæ Sacramentalis.*
213 *Metonymica enuntiatio expressior est quam simplex.*
214 & deinceps. *Figuratas esse has enuntiationes argumentis ex ipsis enuntiationum verbis & propositionum ratione petitis.*
222 & deinceps. *Alia argumenta petita à verbis præcedentibus & subsequentibus, item à circunstantijs, & quorundam aliorum locorum Scripturæ collatione.*
231 *Argumentum petitum à communi & συσατικῇ forma omnium Sacramentorum.*
232 & deinceps. *Quæ sit specifica forma Cœnæ Domini, & quæ vis illius.*
235 *Argumentum ab ascensione & permansione corporis Christi in cœlis.*

236 *Argumentum à locali circunſcriptione, proprietate eſſentiali corporis Chriſti etiam glorificati.*
237 *Argumentum à neceſſario conſequente.*

Variæ quæſtiones de Cœna Domini.

239 *Quo tempore celebranda Cœna Domini.*
240 *Quo loco.*
241 *De nocturnis conuentibus Chriſtianorum.*
242 *De Cœnæ Domini in priuatis domibus celebratione extra tempus Eccleſiaſtici conuentus.*
243 *Communem panem potius quam azymum eſſe vſurpandum.*
244 & 245 *De oſtentatione & adoratione in Euchariſtia.*
246 *Sintne omnes accedentes ad Cœnam admittendi.*
247 *Poteſt etiam eſſe Eccleſia, vbi non eſt vſus excommunicationis à Cœna Domini.*
248 *Propter aliquos impuros, non eſt à Cœna Domini puris abſtinendum.*
249 *Vnuſquiſque iubetur digne ad Cœnam accedere.*
250 *Præparatio ad ſequuturam refutationem.*

FINIS INDICIS

QVAESTIONVM.

QVAESTIONVM CHRISTIANARVM, PARS ALTERA IN QVA ASSERITVR VERA de Sacramentis ſententia.

THEODORO BEZA VEzelio auctore.

QVÆSTIO.

QVid eſt Sacramentum? 1

RESPONSIO.

Sic Græcam vocē μυςήριον verterunt vetuſtiſſimi quiq; Theologi Latini, auctore fortaſſis illo vulgato Bibliorum Latino interprete, qui plurimis locis illud Græcum vocabulum ſic expreſſit.

QV. *Hoc quidem fateor, ſed hoc ſum miratus, Prophetas, & Apoſtolos ipſos, vtriuſque fœderis ſcriptores, nuſquam ſud aut μυςήρια dicere vetera aut noua illa quæ vocamus ſacramẽta, Locus enim*

Pauli Epheſ. 5. 32. ad ipſam actionem nõ pertinet, ſed potius ad eius effectum, noſtram videlicet cum ipſo capite coalitionem.

RE. Ita eſt vt tu dicis: nec tamen propterea exiſtimandum eſt quidpiam Dei verbo adieciſſe patres Græcos quum μυςήρια, vel Latinos quum Sacramenta, ſacros illos ritus vocarent. Nihil enim prohibet quominus, docendi gratia, voces aliquas vſurpemus extra Dei verbum, modò ne temere id faciamus, aut in ipſa doctrina Prophetica & Apoſtolica vel tantillum innouemus.

2 QV. *Sed qua ratione ſacri illi ritus ita ſunt vocati?*

RE. Græci quidem cur illos myſteria vocarint res ipſa indicat, comparatos nimirum cum ſimplici verbi diuini prædicatione. Nam hæc quidem plana & aperta eſt: ritus autẽ iſti arcanam habent ſignificationem, quum aliud ſint, aliud autem doceant. Sicut ergo prophanæ gẽtes ſua habebãt myſteria & ſuas τελετὰς, quibus homines miris modis Satan faſcinarat: ita Eccleſiæ Chriſtianæ in Græcia primùm inſtitutæ vt ſacros illos ritus (ad quos ne κατηχούμενοι quidẽ admittebantur) à ſimplici doctrina Chriſtiana diſtinguerent, voces illas μυςηρίων & τελετῶν ex communi vſu, quanuis ad turpiſſima ſacra olim accommodatas, ſanctiſſimis rebus

rebus significandis adhibuerunt.

QV. *Sed Latinæ vocis Sacramenti ratio non eadem esse videtur.* 3

RE. Neque sanè eadem est. Mihi verò Latini videntur hãc vocem mutuati à militari sacramento siue iureiurando quo milites, Reip. primùm, deinde Cæsari, solenni quodam ritu, & præscriptis verbis adstringebantur: ídque ex Tertulliano eruditissimo & vetustissimo scriptore liquidò apparet. Sic enim ille in libro de Corona militis: *Puto*, inquit, *conquirendũ an in totum Christianis militia conueniat. Credimusne humanum Sacramentum diuino superinduci licere, & in alium Dominũ post Christũ respõdere, & eierare patrẽ ac matrem & omnẽ proximũ quos & lex honorari & post Deum diligi præcipit?* Quibus ex verbis videtur & illud ostendi, solennes illas stipulationes, Credis? Credo, Abrenuntias? abrenuntio, a Catechumenis exigi consuetas, ex illa ipsa consuetudine iurisiurandi militaris desumptas quodammodo fuisse, & ad Baptismũ traductas qua Christiani in nomen Christi Domini, ac Regis subiectionẽ iurant. Inde & illud eiusdẽ Tertulliani ad Martyres, *Vocati sumus ad militiam Dei viui, iam tũc quum in Sacramenti verba respondimus.* Et illud quoque Hieronymi ad Heliodorũ, *Recordare*

tyrocinij tui diem quo Christo in Baptismate consepultus, in Sacramenti verba iurasti. Sed & ipsum militandi verbū à Mose de toto Dei cultu vsurpatum est non semel. Cœnam autem Domini, quæ & ipsa cum Catechumenorū Baptismo coniungebatur vt ex Iustini altera Apologetico & Ritualibus veteribus libris liquet, & ipsius iuratæ in Baptismo consociationis pignus est, Sacramentum quoque dici cœptam mirum videri non debet.

QV. *Sed cur iusiurandum illud Sacramentum vocabatur?*

RE. Nempe quòd sacris adhibitis ritibus sese milites deuouerēt, atque consecrarēt, quas cæremonias impias multi Christiani milites recusantes, martyrium subierunt.

4 QV. *Mihi quidem hæc quod ad ipsam appellationem attinet satisfaciunt. Sed hoc nonnihil me perturbat, quod animus qui mihi visus erat in priore nostra tractatione acquiescere, nescio quomodo perturbatur audita Sacramenti voce, quasi nescio quid noui præterea sit mihi cognoscendum, idque eò magis quòd nulla est cōtrouersia quæ Christianas Ecclesias magis exerceat.*

RE. Hæc est Satanæ astutia, qui nulla vnquam re magis quam Dei externo cultu homines externis illis rebus addictos ludificatus est. Dupliciter autem hac in re peccatum videtur.

Nam

Nam alij vſque adeo πνευματικοὶ videri voluerũt vt externa omnia tanquam craſſa neglexerint, alij contrà nihil penè crediderũt niſi quod manibus ipſis palpatent. Qui verò Deum ducem per Prophetas primũ deinde per Apoſtolos loquentem audierint, in neutram declinabunt. Sed de hoc poſtea viderimus, vt omnia ſuo loco explicentur. Paucis ergo tibi ſic reſpõdeo. Etſi nos docet Deus intus ſuo ſpiritu ſpiritualia & æterna, tamen hanc ipſe ſibi legem præſcripſiſſe videtur vt nos per ſenſus nobis attributos illa ipſa doceat, niſi quũ extra ordinẽ in ſuis aliquid peragere voluit. Senſus autem quinque ſunt, veluti mentis internuntij, nempe viſus, auditus, guſtus, olfactus, tactus. Ex his duos præcipuos, nempe viſum & auditum ſelegit Deus, inter quos libenter ex te quæſierim quem cæteris excellere arbitreris.

QV. *Viſum opinor, cuius inenarrabilis eſſe præ cæteris vis quædam videtur.*

RE. Falleris tu quidem vehementer. Etſi enim proximè ad mentis ipſius naturam accedere cognatione quadam videtur viſio, tum propter celeritatem, tum propter oculorum in perſpiciendis rebus acrimoniam: tamen quum nihil niſi quod eſt aſpectabile poſſis cernere, & in ipſis quæ aſpiciuntur rebus, præſtantiſſima quæque cerni niſi animo nequeant, ſint autem

infinitis modis plura quæ non ſpectari quàm quæ cerni oculis poſſint: quum denique ſonitu verborum (eſt autem ſonitus menti per aures docendæ inſtitutus) quicquid mente concipitur explicari aliquo ſaltem modo poſſit, efficitur auditū quàm viſum infinitis modis eſſe vtilius ad res mente cognoſcendas inſtrumentū.

QV. *Acceſſeram vt Theologum non vt Phyſicum audirem.*

RE. Quorſum hæc tendāt vbi audieris, cognoſces me ne tātillū quidem à Theologi ſcopo aberrare. Quod ſi de rebus diuinis loquentibus nefas eſt quicquam Phyſicum attingere, vniuerſum penè Dei verbū expungas neceſſe eſt. Negas igitur ad res cognoſcēdas maiorem eſſe aurium quàm oculorum vſum?

QV. *Minimè id quidē, quum quidquis audiendo diſcamus, res autem ſolas aſpectabiles cernamus, nec eas quidē penitus, niſi quæ & quales illæ ſint alii ab aliis audiendo doceamur. Sed quorſum hæc?*

RE. Vt Deum noris quum de arcana illa ſua volūtate (in cuius notitia ſita eſt noſtra omnis ſalus) hominē docere inſtituiſſet, eū ſenſum ex omnibus delegiſſe qui ad id erat maximè accommodatus, auditum videlicet, ex quo etiā fidem, ac proinde iuſtitiam aç vitam eſſe nos docet Apoſtolus. Hinc illa diuini verbi præſtātia toties ſacris literis teſtata.

QV.

QV. *Atqui ſurdis fruſtrà occinitur, Natura verò nos ad Dei verbum audiendũ prorſus ineptos eſſe in ſuperiore tractatione docuiſti.*

RE. Audire certè poteſt quiſquis eſt auditionis ſenſu præditus, ac etiam auditarum rerum ſententiam intelligentia percipere quiſquis commodè docetur, nec eſt rationis expers. Sed iſtis auditis & perceptis vt rectis ac veris ſeriò aſſentiri nemo niſi peculiari Spiritꝰ ſancti gratia poteſt, quæ tamen etiam reprobis multis ad iudicium tribuitur. Promiſſionem denique ſalutis in Chriſto ſigillatim ſibi applicare, quod eſt fidei propriũ, ſolis electis datur, quod donũ regenerantẽ gratiã vocamus. Hoc poſito, ſurdis certè nõ prædicatur Verbũ, aures nobis tribuẽte Deo ad audiẽdum, & vt ait Lucas, cor nobis aperiẽte vt auribus intellecta quæ Caro & ſanguis nõ docet per fidem nobis applicemus.

QV. *Nondum video quorſum hæc ad Sacramenta pertineant.* 5

RE. Imo iam antea dixi Deum vt nos de ſua in nos ſeruandos voluntate certiores faceret, Viſusquoque ſenſum delegiſſe, quæ fuit Sacramentorum inſtituendorum cauſa.

QV. *Atqui æterna illa & cæleſtia bona quæ nobis in Sacris literis proponuntur per fidẽ in Chriſto apprehendenda, ſpiritualia quum ſint, cerni niſi animo non poſſunt. Imò & ipſe Chriſtus nullis*

iam carnis oculis aſpici poteſt.

RE. Verum dicis. Sed inuenit rationem Deus qua noſtris penè oculis videndas præberet eas etiam res quæ per ſe inuiſibiles ſunt, & planè etiam magna ex parte intellectiles. Hoc autem vt planius etiam perſpicias, vti me non pigebit diſtinctione à Dionyſio illo, quicunque tandem is fuerit, vſurpata. Ait igitur ille doctrinam qua nobis Deus diuina illa tradit, partim eſſe ἐμφανῆ καὶ γνωριμωτέραν ideſt perſpicuam & noſtræ cognitioni accõmodatam, veluti quum verbis vſitatis hoc vel illud nobis dicitur: partim ἀπόῤῥητον καὶ μυſτικὴν quam etiam συμβολικὴν appellat, id eſt quæ modo quodam tradatur qui nõ ſtatim res ipſas nudas intelligẽdas proponat, ſed per interpoſita quædam & inuolucra nos circunducat. Id autem ita eſſe Scripturæ ſacræ oſtendunt vt mox dicemus.

6 QV. *Num igitur doctrinæ Chriſtianæ capita quædam planius, quædã obſcurius à Deo ſunt Eccleſiæ tradita?*

RE. Eſt certè hac in re grauiſſimè à multis peccatum, quód quæ de docendi forma dicuntur, ad res ipſas tranſtulerunt: quaſi videlicet neſcio quam ſapientiæ cæleſtis ad ſalutem neceſſariæ partem vulgo propoſuerit, alteram verò neſcio quibus perfectioribus ſeruarit.

7 QV. *Ais igitur nihil aliud oculis ſiue Sacramentis,*

mentis, quàm auribus ſiue ſimplici verbo percipiendum a Deo tradi?

RE. Aio, neque hæc rebus ipſis quæ docentur ſed docendi ratione differre,

QV. *Sed quid attinebat obſcuriorem iſtam* συμβολικὴν *docendi rationem illi ſimplici & apertæ adijcere, ſi nihil aliud illa quam iſta docetur?* 8

RE. Imo planior & efficacior eſt quàm tu difficiliorem putas. Dic enim, obſecro, annon quod pluribus ſenſibus, auditu videlicet ſimul & viſu, percipis, tibi certius eſt quàm quod auditu ſolo intelligis?

QV. *Concedo, ſi res ipſæ de quibus mihi loquatur aliquis, oculis quoque meis ſubijciantur: ſed quid ſi non res ipſæ oculis conſpicuæ, ſed ſignis duntaxat adumbratæ præbeantur?*

RE. Reſpondeo tum quoque efficaciorem eſſe eam præbitionem ſi ſigni ipſius explicatio addatur, quàm ſi verbis duntaxat ageretur. Etenim, quæſo: ſi Prætor poſſeſſionem aliquarum ædium tibi verbis addicens, clauem ſimul tibi in manum tradat, eius poſſeſſionis ſymbolum: an non ſis apud te eiusrei certior, quàm ſi nudis verbis tibi ædes illas addixiſſet?

QV. *Ais igitur iſtam alteram docendæ noſtræ ſalutis ratione (quam* συμβολικὴν *vocas, quoniam additis ſignis fiat, in oculos incurrentibus) habere adiuncta verba quibus ipſa ſignorũ ſignificatio* 9

explicetur?

RE. Aio, in hoc quidē de quo nunc agimus argumento, id est in Sacramentis Ecclesiæ sic propriè appellatis. Nam alioquin etiā typi, ceremoniæ, imagines in visionibus, parabolæ denique quibus non semper additæ sunt explicationes, ad istam μυστικὴν Theologiā referuntur. Deus enim obscurius docuit Ecclesiā ante exhibitum Christum quàm ipse postea Christus, & post Christum Apostoli: & familiarius etiam discipulos illos suos quàm turbas instituit, quū his quidem, sicuti merebantur, per parabolas loqueretur, illis verò mysteria regni cælorum aperiret. Hoc autē vt melius etiam perspicias, num placet vt ista symbola siue signa in suas species diuidamus?

10 QV. *Placet omnino. Quot sunt igitur quæso illorum species?*

RE. Augustini hac in re vestigia sequutus, dico alia esse naturalia, sicuti fumus est incendij signum: alia prodigiosa & cum miraculo coniuncta, cuiusmodi fore in sole & Luna & stellis docet Dominus, alia denique ex voluntate & instituto, vel hominū, vt ramus appensus est vini venalis signum: vel Dei, vt Iris in cælo apparens est signum, mundum nunquam diluuio periturum.

11 QV. *Ad quā verò speciem refers Sacramēta?*

RE.

RE. Nempe quum neque naturalia ſigna ſint, neque miraculoſa, ad poſtremã claſſem id eſt ad Voluntaria referuntur, inſtituto videlicet ac Voluntate Dei conſtituta.

QV. *Atqui naturales illæ res ſunt, quæ præſertim in noſtris Sacramentis adhibentur.*

RE. Concedo: ſed quòd Sacramenta ſint, hoc certè non habent à natura.

QV. *Sunt ergo miraculoſa. Nihil enim magis eſt præter naturam quàm quod Sacramentis præſtatur, & magnum myſterium eſſe dicit Apoſtolus quod in Cœna Domini ſancitur.*

RE. Non ago de miraculis quæ & ipſa dicta ſunt ſigna quòd potentiam Dei & veritatem Prophetică & Apoſtolică obſignarẽt *Mar.* 16. neque de ſignis huic vel illi ad confirmandam eorum fidem, vel toti populo (non tamen in perpetuum vſum) exhibitis, vt fuit Man & tranſitus per mare rubrũ: ſed de ordinarijs Sacramentis in vſum cotinuum totius Eccleſiæ inſtitutis, qua de re agens Auguſtinus, libro de *Trinit.* 3. *cap.* 10. & quidẽ panem ſacrũ expreſſè nominans, *Hæc*, inquit, *honorem habere poſſunt vt religioſa, ſtuporem autem habere vt mira non poſſunt.* Quod verò ex Apoſtolo citaſti, non de ſignis ſed de effectis dicitur, quæ legitimũ Sacramentorum vſum conſequuntur, vt ſuo loco dicemus.

12 QV. *Sed ista quæ Voluntaria siue ex Dei instituto signa vocas, súntne eiusdem speciei?*

RE. Nequaquam. Nam alia sunt duntaxat μνημονευτικὰ, id est in eum vsum instituta vt sint duntaxat præteritarum rerum monumenta, vt duodecim lapides de Iordanis alueo sublati, qui essent exsiccati fluminis testimonium. Alia præterea σημαντικὰ id est rem præsentem vel futuram designantia, vt est Iris in cælo, nõ modo fœderis illius cum Noacho initi signum, verũ etiam neque iam præsentis neque vnquam futuri diluuij quoddam veluti pignus. Alia denique ita instituta vt præserquã quòd aliquid præteritũ nobis in memoriã reuocant, testentur etiam id cui significando adhibentur nobis verè & reipsa dari, eiusque promissionem in nobis velut impresso sigillo obsignent. Sic insufflando Christus discipulis suis sanctum spiritum impertituseſt, intus inspirando quod exterius flando significabat simul & dabat.

QV. *Ad quam ergo speciem reuocas illa de quibus agimus?*

RE. Ad postremam videlicet, quibus præteritum aliquid significatur, præsens aliquid datur, & iam datum ac dandum obsignatur.

QV. *Vis ergo sacramenta de quibus acturi sumus, partim esse præteritorũ μνημονευτικὰ, partim præsen-*

præsentium ac deinceps futurorum σφραγίδας?

RE. Omnino.

QV. *Tandē ergo velim hæc mihi quapiam cōmoda definitione explicari.*

RE. Faciam quantum potero. Sed ita vt vetera illa hactenus attingam, quatenus hæc ex illorum comparatione possunt ac debēt etiam intelligi.

QV. *Hoc etiam quæro.*

RE. Sed satisfacere tibi rursus non possum nisi cum præfatione.

QV. *Cur nam, obsecro, quum iā simus tā multa præfati, ac etiam Sacramētis nihil aliud quàm externo verbo nos doceri dixeris?*

RE. Sic opus est, vt Sophisticas calumnias vitemus quibus hic præcipuè vsus est Satā, captata ex eo occasione quòd homines nullis certioribus decipulis capiantur quàm rebus corporeis, quæ quum ad res spirituales adhibeantur quibus subseruiant, euenit contrà vt res spirituales ex corporearū natura metiamur, quæ est perpetua Idololatriæ origo: quamobrem scitè & verè hanc sententiam repetijt Augustinus, miserrimā esse seruitutem, signa pro rebus significatis accipere.

QV. *Vtamur ergo rursum vocis homonymæ explicatione.* 13

RE. Sacramentum video in isto argumento

modò vocari ipſa duntaxat ſigna, modò verò res etiam ipſas ſacramentaliter, vti diximus, ſignificatas. Prima igitur ſignificatione ſic definio, Sacramentum eſt ſignum viſibile diuinitus Eccleſiæ inſtitutum, cuius vſu Chriſtus cum ſuis beneficijs ad vitam æternam ſpectantibus ita ſignificatur conuenienti quadã analogia, vt etiam reipſa in credẽtium animis obſignetur.

QV. *Rogo vt hanc mihi definitionẽ explices.*

RE. Signum appello, quod ſic definit Auguſtinus libro 2. *capite.* 1. De doctrina Chriſtiana, vt rem eſſe dicat, quæ præter ſpeciem quã ingerit ſenſibus, aliud aliquid exſe faciat in cogitationem venire, vt aqua in Baptiſmi vſu cõſiderata, præter ſpeciem aquæ quam oculis exhibet, animis repræſentat ſanguinem quo ſunt peccata noſtra abluta. Addo *diuinitus inſtitutum*, partim vt neque ſui natura, neque miraculo, ſed ex Dei inſtituto res illas naturales Sacramenta fieri oſtendam: partim vt hanc mutationem nõ ipſis vocibus pronuntiatis, ſed Dei ordinationi in ſolidum tribuendam doceam, quæ quidem ordinatio verbis ipſis exprimitur.

14 QV. *Negas igitur verbum operatorium quod vocant?*

RE. Si verbũ operatoriũ vocas, quod teſtatur Deum

Deum aliquid efficere, hanc vocẽ admitto. Sin verò ſic appellas quaſi Deus vim aliquam ipſis vocibus indiderit, hoc commentum vt planè magicum repudio.

QV. *Quam igitur vim habent ipſæ voces?*

RE. Vt Dei voluntatem, de quaque re, nobis exprimãt, ſiue promittat, ſiue minetur, ſiue præcipiat, ſiue denique hoc vel illud agat. Et aio nihil aliud tribuendum verbis à quoquam pronuntiatis, quàm vt ſint eorum quæ dicuntur notæ. Addo *Eccleſiæ inſtitutum*, vt particularia & momentanea Sacramẽta ab ijs diſtinguam quæ ad vniuerſum fidelium cœtum, & quidem ad continuum vſum ſpectant. Subijcio, *In quorum vſu*, vt eorum craſſum errorem refellam, qui neſcio quid diuinæ qualitatis ſignis inſtillatum ſomniant, quod extra vſum ipſum retineãt, vnde ſunt infinitæ ſuperſtitiones maximè ridiculæ (ne quid acerbius dicam) conſequutæ. 15

QV. *Ais igitur (vt hoc exemplo vtar) panem illum conſecratũ Cœnæ Domini, extra ipſam actionem, eſſe communem panem, qui tamen fuerit in ipſa actione verum corporis Domini Sacramentum.*

RE. Aio.

QV. *Videntur tamẽ veteres magni viri aliud exiſtimaſſe.* 16

RE. De hoc postea suo loco viderimus. Addo Christum & ipsius beneficia congruenti analogia signorum nobis significari: primùm vt ostendam rem omnibus illis de quibus agimus Sacramentis vt & simplici verbo Dei, significatam, esse non modò quæ in Christo consequimur beneficia, de quibus plenius in superiore tractatione disseruimus: sed imprimis ipsummet Christum, quem qui non possideat, nihil istorum ex ipso consequatur. Congruentem analogiam & conuenientiam voco, quæ facit vt signo oculis exhibito, simul intellectui repræsentẽtur res significatæ. An enim obsecro, herbam pingas, vt hominẽ spectanti repræsentes? Rectè igitur Augustinus, Nisi, inquit, Sacramenta similitudinem quandam haberent earum rerum quas significant, vtique Sacramenta non essent. Sed de hoc postea viderimus. Postremò facio obsignationis mentionem, sequutus Apostoli vestigia, qui Circuncisionem non modò σημεῖον, sed etiam σφραγῖδα vocat, vt sciam⁹ reipsa præstari à Domino quod signis adiũctis pollicetur. Id verò quũ, etsi omnibus offeratur, tamen à solis credentibus animo siue spiritualiter percipiatur, ideo *in credentium animis* adieci.

17 QV. *Sacramentum autem altera ampliore significatione quomodo definis?*

RE.

RE. Sic definio, vt sit actio quædam sacra diuinitus Ecclesiæ ad finem vsque seculi demandata, in qua Deus cógrua quadam signorum & rerum significatarum analogia, partim rerum præteritarũ memoriam in nobis fouet: partim res cælestes in adiũcto institutionis verbo declaratas, velútque oculis nostris repræsentatas nostris animis offert, per fidem spiritualiter obsignandas: qua denique filiorũ Dei à mũdo separatio, mutuáque eorundem inter se societas sancitur.

QV. *Velim vt hanc definitionem mihi particulatim explanes: ac signum quidem cur actionem appelles, quum neque signa, neque significatæ res actiones sint.* 18

RE. Imò quædam actiones signa sunt, vt mox dicam. Sed vt actio non sit quicquid hic interuenit, meritò tamẽ hoc genus in hac definitione statuitur, quoniam & signa ipsa, & res significatæ eò referũtur, vt agendo quod Deus præcepit, & illa sint nobis signa, & istæ res nobis conferantur. Est autem sacrificium quoque actio sacra diuinitus Ecclesiæ mãdata, sed tantùm ab ista dissidens, quãtum interest inter Dare & Accipere. Nã in Sacrificijs offerimus, in Sacramẽtis recipimus. Sed de hoc postea viderimus.

QV. *Non quæro cur hæc sacra, cur diuinitus,*

cur denique Ecclesiæ demandata dicas. Illa enim ex superioribus intelligo. Sed percõtor cur illud Ad consummationẽ vsque seculi, adieceris.

RE. Quoniam credidi nobis propositũ esse duntaxat de Christianæ Ecclesiæ Sacramentis disserere, quæ fine demum seculorum abolenda extra controuersiam positum est.

19 QV. *Ita esto. Sed quid signorum voce intelligis?*

RE. Duo, nempe imprimis id quod elemẽtum vocare solent, terrenum videlicet illud & corporeum, nempe aquam in Baptismo, & panem ac vinum in Cœna Domini: deinde ritus in ipsa actione vsurpatos, qui & ipsi sunt Sacramentales: neque mutari vel omitti sanè debent.

20 QV. *Analogiam quid vocas?*

RE. Conuenientiam signi cum re significata, vt ablutionis aquæ cum ablutione sanguinis, & alimenti huius vitæ cum æternæ vitæ alimento.

21 QV. *Quænam autem sunt res illæ significatæ?*

RE. Christus ipse, vt dixi antea cum omnibus ipsius beneficijs ad singulorũ Ecclesiæ mẽbrorum salutem necessarijs.

22 QV. *Cur illud Spiritualiter adijcis?*

RE. Vt à cælesti Spiritus sancti virtute mystica, miniméque corporea seu sensibus externis,

ternis, aut etiam naturali intelligentia perceptibili, pendere iſtarum rerum obſignationem oſtendam.

QV. *Cur addis per fidem?* 23

RE. Primùm vt doceam ſigna quidē externis ſenſibus obijci, & ab ijſdem recipi: res autē ipſas menti offerri, nec tamen à quauis mente (quanuis omnium accedentium animo offerātur) ſed ab ea demū mente recipi, quæ ſit fide prædita: quoniā fides vnicum eſt Chriſti recipiendi inſtrumentum.

QV. *Rerum autem præteritarum cur mentionem injcis?* 24

RE. Quoniam fides noſtra partim in ea reſpicit quæ noſtri cauſa Chriſtus perfecit, partim autem promiſſiones nondum in nobis impletas intuetur.

QV. *Quid obſignationem appellas?* 25

RE. Applicationem efficaciorem per fidei incrementum. ſiquidem quò fides maior eſt, eo præſtantius eſt eius effectum, vt Chriſtus cum ſuis donis maigs ac maigs nobis ipſis velut inſculpatur: quò reſpiciens Apoſtolus, Chriſtum ait in nobis, & nos viciſſim in ipſo adoleſcere.

QV. *Quænam autem eſt illa mutua noſtræ in Chriſto conſociationis ſanctio?* 26

RE. Sic appello mutuum illum ſpiritualem charitatis nexum, cuius vinculum vt membrorum eidem capiti adiũctorum, & eodem ſpiritu viuificatorũ, tũ externa profeſſione, tũ interioris affectus acceſſione, in recto Sacramẽtorum vſu fortiter adſtringitur.

27 QV. *Cedò igitur quæ cauſa eſt noſtrorum Sacramentorum efficiens?*

RE. Chriſtus Deus & homo pro bona ſua voluntate ac potentia, quam præſcriptis verbis per os miniſtri teſtificatur.

28 QV. *Quæ materia?*

RE. Duplex: Vna terrena, altera cæleſtis, teſte Irenæo, quas etiam licebit partes eſſentiales vocare. Nam certè quicquid eſt in Sacramento vel in ſenſus externos incurrit, & ſigni rationem habet: vel eſt res ſpiritualis, ſiue cęleſtis, & per illam externam ſignificata.

29 QV. *Quid ſigni nomine intelligas antea dixiſti. Rem autem ſpiritualem & cæleſtem quid vocas?*

RE. Chriſtum ipſum imprimis, deinde ipſius beneficia, poſtremò & illius & iſtorum applicationem.

QV. *Age igitur, de tribus iſtis ſeorſim dicamus. Non vis, opinor, Chriſti ſolam virtutẽ & efficaciam in nos promanantem, ac multò minus etiã ſolam ipſius iuſtitiam, quæ imputatione noſtra fit, Chriſti nomine intelligere.*

RE.

RE. Rectè sentis. siquidem oportet ipsum Christum nostrum fieri, nobísque adiungi, cui omnia illa insunt, vt quæ ipsi insunt, ex eo hauriamus: ídque ex analogia liquet. Nam ablui nisi applicata aqua, & ali nisi ipso sumpto cibo & potu nequeas.

QV. *Sed, vt opinor, totum Christi intellgis, non autem vel ipsius diuinitatem solam, vel solam animam, aut solum corpus.*

RE. Totum Christum, & totum Christi intelligo. Diuisus enim Christus, Seruator non est.

QV. *Estne igitur aliquod in his discrimen?* 30

RE. Est profectò, qua de re postea dicemus.

QV. *Hoc igitur nunc mittamus. Sed si res ita se habet, cur rei illius cælestis ac spiritualis nomine Christum intelligis? num ob ipsius diuinitatem vel animam?*

RE. Nequaquam. Vides enim in Sacramẽtis expressè fieri mentionem sanguinis & corporis: ac rursum etiam sanguinis, quæ sicut corporeæ sunt naturæ, ita etiã corporeis signis puta aqua, pane & vino repræsentantur.

QV. *Cur igitur spiritualem & cælestem, rem illam vocas?* 31

RE. Non quòd spiritualis siue incorporeæ sint naturæ: neque quòd cælesti gloria nunc

ſint præditæ, quo ſenſu dicit Apoſtolus, corpora noſtra fore ſpiritualia & cæleſtia, gloria videlicet, non ſubſtantia: ſed quòd in illis myſterijs proponãtur, non noſtris corporeis ſenſibus, & corporeo modo (nec enim aliter agere corporei ſenſus poſſunt) ſed mente ſicut verba monent contẽplanda, & fidei manu apprehẽdẽda.

32 QV. *Hæc igitur myſteria imaginaria ſunt.*

RE. Sic video nõnullos colligere: ſed quàm immeritò ſic concludant, tunc oſtendam quum ad quæſtionem ventum erit quomodo res illas ſignificatas participemus.

QV. *Ergo ad alterum nempe ad Chriſti beneficia accedamus. Quænam illa ſunt igitur?*

RE. Sunt hæc à nobis ſuperiore tractatione explicata. poſſunt autem ac etiã debent, ſeruata ſignorum ac rerum ſignificatarum analogia, ad duo quædam reuocari, nempe ad ablutionẽ & alimoniã, quarũ illa in Baptiſmi, iſta in Cœnæ Domini myſterijs ſancitur.

33 QV. *Ablutionem quid vocas?*

RE. Remiſſionem peccatorum, quorũ loco ſuccedit obedientia Chriſti: & cœptã corruptionis naturæ abolitionem, cui opponitur ſanctificatio in nobis inchoata.

34 QV. *Alimoniam quid appellas?*

RE. Horum ipſorum veluti fomentum & incrementum,

QV.

QV. *Superest tertium, quod vocabas istorum beneficiorum applicationem.* 35

RE. Sic appello veluti insinuationem quandam quæ fit sancti Spiritus virtute intra nos agente: significatur autem sacramentalibus minimè vanis ritibus: putà corporea ablutione per immersionem & emersionem, & corporeo tum panis esu, tum vini hausti.

QV. *At quænam est Sacramentorum forma?* 36

RE. Illa ipsa actio externa legitimè obseruata, itemq; actio Spiritus sancti interna.

QV. *Mutátne verò ista forma ipsam signorum substantiam?* 37

RE. Nequaquam. Signa enim esse desinerẽt, si in aliam substantiam conuerterẽtur, quoniam periret analogia in qua posita est omnis Sacramentorum ratio. Mutatio est igitur sacramentalis non essentialis, id est, non in rei ipsius mutatione, sed in eius vsu permutato posita, veluti quũ aqua fit sanguinis Christi, & panis quidem corporis, vinum autem sanguinis eiusdem Sacramentum.

QV. *Atqui tu ista paulò antè partes vocabas?* 38

RE. Et meritò quidem. Nam hæ duæ per se causæ, sunt quoque rerum partes essentiales, vt rectè Dialectici monent.

QV. *Qui sunt autem ipsorum Sacramentorum fines?* 39

RE. Alij præcipui, nempe vt (ſicuti diximus) Chriſtus cum omnibus ſuis donis in nobis magis ac magis obſignetur: alij minus præcipui, vt & ab alijs Chriſtianam fidem nõ profeſſis, hac quoque teſſera diſtinguamur, & mutua charitate magis ac magis inter nos deuinciamur.

40 QV. *Nihílne amplius?*

RE. Imò hoc quoque adijciẽdũ eſt. Eſſe quoq; Sacraméta μνημόσυνα rerum præteritarum: vt in Baptiſmi ritib⁹, aquæ effuſio, Chriſti ſanguinis effuſionem: immerſio & emerſio eiuſdẽ mortẽ, ſepulturã ac reſurrectionem, quaſi præſentes oculis noſtris ſubijciũt: itemq; in Cœna, fractio panis, paſſum pro nobis Chriſtum nobis quodammodo repræſentat.

41 QV. *His expoſitis, libenter ex te quæſiero, quæ ſit copulatio ſignorum cum rebus ſignificatis. Nec enim ignoras, hunc præcipuè nunc agitari cõtrouerſiam, Sintne realiter præſentia corpus & ſanguis Domini, id eſt eo ipſo loco vbi eſt panis ille & vinũ illud, ſiue maneant ſigna, vt exiſtimant nõnulli, ſiue aboleantur, ſolis manentibus accidentibus, vt tradunt qui Pontifici Romano aſſentiuntur.*

RE. Hanc controuerſiam eò iam adductã, vt ei decidendæ conſcientia potiùs quàm ſciẽtia ſit opus, vnus Domin⁹, aut admirabili quodam iudicio, aut inſigni exemplo ſuæ miſeri-

cordiæ

cordiæ decidet: explicare tamen conabor, quũ ad Cœnam Domini ventũ erit. Nũc vt ad quæsitum respondeam, dico quum res & in verbo simplici & in Sacramẽtis significatæ partim sint res per se non subsistentes, vt remissio peccatorum, sanctificationis donum, fidei incrementũ, incorporatio in Christum, & similia: quæstionẽ de reali rerum significatarum præsentia necessariò ad aliquid ὑφισάμενον restringi. Hoc autem opinor, non aliud quàm ipsummet Christum poni posse. Et quum ij quibuscum hac de re non sentimus, minimè, vt opinor, Christum diuidendum censeant, vtqui hoc ipsum à nobis fieri (immeritò tamen) conquerantur: quia realem illam corporis Christi præsentiam negamus: putas ne sic statum huius controuersiæ cõcipiendũ esse. Sítne Christus Deus & homo ijs ipsis locijs præsens vbi Sacramenta administrantur?

QV. *Sic legi in nonnullis illorum scriptis, qui tamen non in genere de Sacramentis omnibus, sed de Cœna Domini hoc affirmabant.*

RE. Ego & de Cœna Domini & de Baptismo, ac suo etiam modo, de ipsis ante aduentũ Christi in terras, Sacramentis idem affirmare non dubitem: neque me Christianum arbitrarer si hoc negarem.

QV. *Gaudeo igtur inter nos conuenire.* 42

RE. Vtinàm verò aliquãdo conueniat. Audi igitur, quæso. Quin Christus secundum deitatem sit vbiq;, ambigi non potest. Illud quoq; extra controuersiam est, quum natura humana sic à Verbo assumpta sit, vt Deus & homo sint vnicum ὑφιστάμενον, consequi si Christum consideres vt vnum & singulare quiddam, totum quoque Christum vbique adesse, non tamen vt in Sacramentis, in quibus profectò necesse est peculiarem quendam, vt ita loquar, παρουσίας modum constituere, vt à cæteris communibus rebus, quibus & ipse adest, distinguantur.

Alterum quod à te velim expendi, istiusmodi est. Quod dicitur de toto, non tamen dicitur de singulis partibus, diuersi inter se generis. Vt, exempli gratia, Totum illud quod hominem vocamus, animal esse definimus rationis particeps, quod tamen de neutra essentiali parte hominis seorsim considerata dixeris. Est tamen in hac definitione quidpiam, nempe ratio, quod alteri hominis parti nempe animæ, tribuitur.

Viden' ergo aliud esse totũ Christum, id est Christũ vt totũ quiddã cõsideratum: quàm totum Christi, id est Christum quem per suas sigillatim partes (liceat enim hic mihi Deitati quoq; partis nomen tribuere) expendas.

43 QV. *Video omnino. Sed numquid amplius?*

RE.

RE. Imò velim & hoc abs te obſeruari, quædam ſic ad ſingulare quidpiam conſtituendum conuenire, vt quod vni per ſe nullo modo conuenit, tamen ei tribuatur, quatenus cum alio coaluit: id quod vſqueadeò verum eſt, vt de ijs etiam dicatur quæ tamen per accidens duntaxat & ad tempus coniunguntur. Sic exempli gratia, quum Rex coronatus & purpuratus adoratur, corona quoque & purpura adoratur, ſed κατ' ἄλλο, id eſt, alterius rei, nempe regiæ ipſius dignitatis reſpectu, cuius ſunt ornamenta: non καθ' ἑαυτά, ſiue ſui ipſius habita ratione. Nam ad res illas non referri adorationem ex eo liquet, quòd eas Regi detractas nemo niſi inſanus adorare ſuſtineat. Sed & κατ' ἄλλον, id eſt, propter alium, propter Regem videlicet adorantur, à quo geſtantur. Nec enim vnquam in vnũ ὑφισάμενον, purpura vel corona cũ Rege coaleſcit. Multo magis ergo καθ' ἄλλο, de eo quod hypoſtaticè cum alio iunctum eſt, dicetur quidpiam, quod tamẽ ei καθ' ἑαυτὸ tribui nullo modo poteſt. Sic Verbo aſſumenti tribuitur, quod eſt aſſumpti hominis, vt quum dicitur Deus paſſus, itémque aſſumpti hominis quod eſt Verbi aſſumentis, vt quum homo aſſumptus, quo tempore loquebatur in terris cũ Nicodemo, dicebat ſe in cœlis eſſe.

QV. *Hæc tu etiam antea. Sed adijciebas de cõ-*

cretis quidem vocibus, puta Dei & hominis, hæc dici: de abstractis verò, nempe Deitate & humanitate non item.

RE. Nisi hoc ita sit, necessariò sequetur cõfusio naturalium proprietatum cuiusque naturæ, quæ vocibus illis abstractis significantur. Itaque Deum crucifixũ ac mortuum fuisse rectè & piè dicimus, Deitatem verò crucifixam vel mortuam dicere impium est. Mihi tamen illud quoq; videtur nulla fidei iactura cõcedi aliquo modo posse vt de ipsis etiam abstractis idẽ dicatur, si modò expressè semper addatur, id dici non καθ' ἑαυτό, sed κατ' ἄλλο, vt sic quoque cõcretum per abstractum, sic determinatum intelligatur.

44 QV. *Dic ergo tãdem, Sitne Christus ipse secũdum humanam naturam re ipsa & suipsius substãtia præsens vbicunque Christianæ Ecclesiæ Sacramenta administrant.*

RE. Dico igitur totum Christum, id est, si vt totum & vnum quiddam ex duabus naturis constitutum consideretur, non modò Sacramẽtis, sed etiam rebus omnibus verè & reipsa adesse. Nego tamẽ propterea consequi humanam ipsius naturam in sese consideratam alibi nunc quàm sursum esse, tantũ abest vt vel simul multis locis, vel vbique sui substantia adesse possit. Et tamẽ rursum concedo si hæc humana

natura

natura nō in ſeſe, id eſt, καθ' ἑαυτὴν, ſed κατ' ἄλλο (id eſt, ſi eatenus conſideretur quatenus cum Verbo à quo aſſumpta eſt vnicum eſt ὑφιστάμενον) tam præſentem vbique eſſe quàm ipſum Verbum à quo diuelli non poteſt, nempe non quod ipſamet adſit, ſed quia cum Verbo quod vbiq; adeſt, coniuncta eſt.

Q. V. *Qua de re igitur inter vos & illos controuertitur?* 45

R E. De eo quòd illi tum qui μετουσίαν, tum qui σωουσίαν tuentur, volunt humanam naturā ipſammet eſſe ſimul & ſurſum & deorſum, nos autem ſurſum nunc tantùm eſſe docemus: nec tamen propterea perſonam diuidimus.

Q. V. *Sed illam præſentiam ſimplicitérne in rebus omnibus, an in Sacramentis duntaxat conſtituunt?* 46

R E. Vbiquitarij quidem in rebus omnibus adeò vt Chriſtum quod ad οὐσίαν attinet, aliter eſſe nolint In, Sub, vel Cū pane, quàm in quibuſcunque rebus: idque hypoſtaticæ vnionis virtute, quam definiunt omnium deitatis ἐνεργειῶν reali in aſſumptā carnem effuſione: quo ſenſu aſcenſionem quoque Chriſti in cœlos, & ſeſſionem ad dexteram Dei interpretantur. Alij verò quidam hanc realem ipſis carnis Chriſti præſenriam ſic docent, vt ſentiant etiam ipſi hoc conſequutam carnem Chriſti à Deitate

cui adiuncta est, vt quotcunq; voluerit locis simul esse reipsa possit, salua manente ipsius veritate : constare autem ex disertis institutionis Cœnæ verbis, Christum velle carnem suam ibi reipsa adesse: vnde consequatur præsentiã hãc præcipuè in Cœnæ Sacramento statuendã. Alij de re quidem ipsa idem sentiunt: sed hanc præsentiam petunt ab ipsis institutionis verbis, adiuncta sessione ad dexteram Patris, illa hypostaticæ vnionis virtute omissa. Pontificij denique Transsubstantiatores, damnata Vbiquitate, in solo altaris (vt loquuntur) Sacramento, præsentiam istam realem statuunt, in operatoria certorum verborum virtute & Dei omnipotentia hærentes.

QV. *De istis verò quid tibi videtur?*

RE. Peccare omnes istas sententias in eo quòd inter κατ' ἄλλο, & καθ' ἑαυτὸ distinguere vel nolunt, vel nesciunt, quæ inscitia tot annos Ecclesiam per Nestorianos, Eutychianos, & Monothelitas exercuit. Deinde, in hoc quoque pudendum errorem admitti, quòd quæ ad præsentiam vniuersalem & rebus omnibus communem spectant, ad Sacramentalem præsentiam trahunt.

47 QV. *Sentis igitur quæ de præsentia carnis Christi* κατ' ἄλλο *dixisti ad omnia pertinere?*

RE. Omnino. Nam alioqui Deitatem Verbi

bi ſtatueres alicunde abeſſe, ac proinde Deitatem non eſſe. Minus dura tamē eſt loquutio in concreto, ſi Chriſtum etiam hominem potius quàm Chriſti carnem dixeris vbique eſſe κατ' ἄλλο. Nam homo ille etiam Deus eſt, non tamē in ſeſe, ſed alterius naturæ, nempe Verbi reſpectu. At humana natura Chriſti neque in ſeſe, neque Verbi reſpectu eſt Deitas: ſed ſi vbique eſſe dici poteſt, ideo tantùm dicitur, quoniam vnum cum Verbo ὑφισάμενον eſt, adeoq; in ipſo Verbo vbique præſente ſubſiſtit.

QV. *Quanam eſt igitur Sacramentalis coniunctio ſigni & ipſius Chriſti?* 48

RE. Ea quæ naturæ Sacramentorum & eorundem fini conuenit. Naturam autem Sacramentorum hanc eſſe docuimus, vt per ſigna in externos ſenſus incurrētia noſter animus quadam analogia, primùm quidem ad conſiderādas res ſignificatas, deinde ad eas quæ idcirco offeruntur ſpectandæ vt etiam apprehendātur, per fidem ſibijpſi magis ac magis virtute ſancti ſpiritus applicandas traducatur.

QV. *In ſumma igitur qualis hæc præſentia eſt?* 49

RE. Non certè quæ ſitum loci reſpiciat, ſed quæ ſit tota σχέσεως, ſiue habitudinis & relationis. Eſt enim Sacramentum in earum rerum categoria, quæ ad aliquid referuntur.

QV. *Velim hoc mihi facilius etiam exponi.*

RE. Faciam si potero, ac nunc velim aliquãtulum mutatis personis, me quidẽ interrogandi, te verò respondendi partes sustinere. An nõ sunt voces earum notæ, quas in quaque lingua certis sonis volumus audientium animis significatas?

QV. *Omnino.*

RE. Quid si cõtenderem reipsa præsens esse oportere id omne de quo sermonem fecero?

QV. *Id mihi quidem valde ineptum videatur, quum de rebus etiam præteritis & futuris, imò quæ nunquam etiam extiterint, aut nondum extent, aut nunquam fortassis extituræ sint, loqui possimus.*

RE. Quacunque tamen de re loquutus fuero, eam animo tuo verbis meis repræsentaro.

QV. *Ita est.*

RE. Sunt igitur res significatæ ijs vocibus per quas significantur, non situ naturali, nõ denique suamet substantia, sed σχέσει quadam & habitudine adiunctæ, quatenus eas auditorum intelligentiæ veluti sistunt.

50 QV. *Explica id mihi quæso planius.*

RE. Similem prorsus Sacramentorũ & rerum per Sacramenta significatarũ copulationẽ esse scito. Nam, vt scitè dixit Augustinus, Sacramenta sunt veluti visibile aliquod verbum, vtpote quę quod auribus verba, hoc ipsum oculis annun-

annuntient. Itaque ineptissimè de reali præsentia hîc quæritur, quum realis (siue rei ipsius ac substantiæ) præsentia in loco certo, & Sacramẽtalis præsentia, non quidẽ sint perpetuò repugnantes: sed tamen vsqueadeò inter se differant, vt etiam quod reipsa nondum existit, Sacramẽtaliter tamẽ adsit: quò respiciens Paulus, Patres ait eãdem escam comedisse, & eundem potum bibisse, Christum videlicet. Et tantùm abest vt hæc Sacramentalis cõnexio sit inanis, vt cõtrà, sicuti suo loco dicemus, quauis naturali copulatione sit efficacior.

QV. *Istam autem relatiuam siue σχετικὴν copulationem quis efficit?* 51

RE. Dei voluntas, verbo institutionis declarata.

QV. *Vin' igitur vt de Consecratione disseramus?*

RE. Malo certis de causis, ad tractationẽ de Cœna Domini totum hoc differre.

QV. *Non igitur euacuãt signa, quicunque rem significatam sua substantia abesse docent?* 52

RE. Non euacuant certè, nisi vanas esse voces dicamus, quibus res etiam absentes non minus quàm præsentes insculpimus audientiũ animis.

QV. *Quinam igitur euacuant?*

RE. Qui Sacramenta docent esse duntaxat

rerũ præteritarũ μνημόσυνα, aut mutuæ ſocietatis Chriſtianæ teſſeras, aut quæ illis ſignificantur, non etiam verè offerri, fidei inſtrumento veluti manu comprehendenda.

53 QV. *Iam autem mihi velim explicari, qualis ſit tum ſigni, tum rei ſignificatæ perceptio.*

RE. De priore iſtius quæſtionis parte ambigere te non poſſe arbitror. Quum enim res corporeæ ſint ſigna, naturaliter quoque corporis organis à quibuſuis accedentibus percipiuntur.

54 QV. *De altera igitur huius quæſtionis parte, id eſt, de rei ſignificatæ perceptione dicamus.*

RE. Hanc rem ſignificatam oſtendimus Chriſtum ipſum eſſe cum ipſius donis, quorum alia noſtra fiunt per imputationem, alia verò in nobis ipſis efficiuntur & inhærent. Dico igitur iſta, quum ſint meræ qualitates, ſicut ſoli animo obijciuntur, ita ſolo animi inſtrumento percipi, fide tamen præditi, quæ eſt vnica animi ad Dei promiſſiones amplectendas manus. Eſt itaque tota hæc perceptio modis omnibus ſpiritualis. Nam & ſpiritualis eſt naturæ quod percipitur, & ſpirituali otgano perceptio hæc peragitur, & ſpiritualis eſt tota iſtius organi actio.

55 QV. *At idem de Chriſto ipſo dicere nequis, vt qui ſecundum neutram naturam ſit qualitas, aut*

aut aliud quidpiam eiusmodi.

RE. Atqui primùm omnium, quod ad ipsam Verbi hypostasin attinet, impium opinor fuerit, existimare ipsã aliter quàm energia siue efficacitate à nobis participari. Nam alioqui Dij & ipsi natura euaderemus: ac proinde sic explicandũ esse Petri locũ, 2. *Pet.* 1. 4. & cæteros eiusmodi omnes alios, cuncti alicuius nominis interpretes consentiunt.

QV. *Assentior, & illud Manichæorum delirium à Serueto renouatum detestor, existimante sic Deum adesse rebus omnibus, vt etiã earum pars esset. Verùm quid de humana Christi natura pronuntias?*

RE. Ne huiusquidẽ essentiam, vt arbitror, existimas cũ anima nostra reipsa connecti. Quid enim ista animorũ ferruminatione inepti??Sed ne corporis quidem vllo organo apprehendi posse animæ substantiam dixeris.

QV. *Idémne de corpore ipso Christi existimabimus?* 56

RE. Corporea concedo quidem ego corporeis sensibus percipi, sed corporis Christi cum nostris corporibus contactum, & cohærentiam realem, vt monstrũ quo nihil neque magis falsum, neque minus ad Sacramẽtorum finem accõmodatũ fingi potest, penitus repudio, quicquid tandem isti delirio prætexatur.

QV. *Cedò igitur cur falsum id vocas?*

RE. Quoniam cum veritate nunc quoque circũscriptæ carnis Christi, nullo modo cõciliari potest: & toti Euangelicæ historiæ repugnat, vt suo loco ostendam.

QV. *Cur ad Sacramentorum finem minimè accommodatum?*

RE. Quoniam tota Sacramentalis actio ad æternam vitam penitus fertur, ideoque perceptionem hanc animo & fide, non autem corporis instrumento fieri necesse est: quamobrem etiam sicut signa externa sensibus externis, sic intellectui & fidei, res significata proponitur.

57 QV. *Atqui si substantiæ ipsius perceptionẽ tollis, pro corpore & anima Christi, seu pro ipso Christo solam eius energiam substituis.*

RE. At ego perceptionem ipsiusmet Christi minimè tollo. Quemadmodum enim vt cibo alatur corpus in hac vita, reipsa prius illum sumi oportet: ita etiam statuo (quod antea quoq; dixi) oportere nos ipsummet Christum participare, adeóque nos vnum cum ipso reipsa fieri, vt ex eo viuificus ille succus in nos deriuetur. Neque enim dixit, Hoc est meritum: vel, Hic est fructus passionis meæ: sed, Hoc est corpus meum: neque dixit Paulus duntaxat nos baptizari in mortem Christi, sed etiam indue-

induere Christum: vel panem quem frangim⁹, esse communicationem beneficiorum ipsius, sed communicationem corporis ipsius. Ergo, vt ad rem redeam, non tollo ipsummet corpus vt energiã ipsius pro re significata substituam: (quod autẽ Sacramentis significatur, illud ipsũ quoque reipsa percipiendum datur) neq; reipsa percipi Christum ipsum nego. Sed merè spiritualem & mysticam hanc perceptionem siue apprehensionem, siue applicationem, siue κοινωνίαν esse affirmo.

QV. *Cur Spiritualem vocas?* 59

RE. Primùm vt omnẽ corporis Christi cum nostris corporibus contactum, omnem localem cohærentiam & coexistentiam, illud deniq; oralis mãducationis mõstrum vt merè Cyclopicum (quantuncunque alijs non minus fictitijs Inuisibilitatis, & illocalitatis commentis excusetur) penitus excludam. Deinde quòd animi & fidei vnius ore ac manu, quod ad nos attinet ista perceptio peragatur. Est enim hic cibus non ventris, sed mentis, vt rectè ait Augustinus.

QV. *Cur autem mysticam vocas?* 59

RE. Vt doceã ab vnica omnipotentis Spiritus virtute planè arcana & nobis incomprehẽsibili quæ res etiam longissimè dissitas, arctissimè cõnectit, istam vnitionem qua fimus caro

ex carne Christi,& ossa ex ossibus Christi,spirituali videlicet quodam connubio, dependere: in eo Apostoli vestigia sequutus, qui magnum hoc esse mysterium exclamat.

60 QV. *Istam verò κοινωνίαν cur vnitionẽ quoque appellas?*

RE. Quoniã tota Scriptura testatur nos vnũ fieri oportere cum Christo,Christoq; incorporari,& veluti mẽbra cum eo ceu capite cõnecti, vt viuat ipse in nobis,& nos in eo.Hanc autem connexionẽ non esse tantùm consensionis cuiusdam,veluti quum dicit Lucas credentiũ fuisse cor vnum, & animam vnam:sed etiam naturalem, siue ipsiusmet Christi communionem sic intelligi rectè scripsit Cyrillus.

61 QV. *Mihine verò commoda quapiam similitudine mysterium istud alioqui incomprehensibile possis vtcunque adumbrare?*

RE. Possum profectò ex illa capitis & mẽbrorum similitudine,toties apud Apostolũ occurrente, Quæso igitur, Hæc brachia vndénam sensum & motum naturalem habent? certè à capite,cui per artuũ cõmissuras naturali modo annectuntur, sensus alioqui & motus omnis expertia futura. Iam verò finge apud te quẽadmodum odores pixidis vnguenti valde odorati,res etiã lõgè dissitas afficiunt: & magnetis vis occulta in ferrum agit, etiam procul remotum

sic

ſic ineſſe tantã vim animalem huic meo capiti, vt etiãſi Conſtantinopoli eſſet collocatũ, brachium autem meum vnum in India, alterum in Hiſpania eſſet, tamen conuenientibus vinculis interuenientibus illa poſſet animare: finge, inquam, tale quiddam apud te, & iſtius in Chriſtũ noſtræ concorporationis imaginem expreſſam habebis. Chriſtus enim ipſe ſecundum carnem neque nunc alibi quàm ſupra iſtos cælos collocatus, in quos ſecundum carnem phyſico ac naturali motu aſcendit, neque prius inde quàm extremo illo die rediturus, credẽtes omnes in terris poſitos veriſſimè & efficaciſſimè ſibi annectit, copulat, inſerit, interueniente diuina illa virtute, quæ nulla locorũ interualla moratur: vt poſtea ex ipſius carne, in qua σωματικῶς habitat ipſa vita, & quæ Spiritum non accepit ad menſuram, viuificus ille ſuccus in nos credentes promanet.

QV. *Nullo igitur neque locali motu, neque cõtactu, nulla denique humanæ Chriſti naturæ in terris collocatione ad hanc* κοινωνίαν *opus eſt: neq; hæc ipſius Chriſti communicatio eò tendit vt ſubſtantiarum commixtio fiat, ſed vt ex Chriſto ipſo ſpiritualiter ſic nobis adiuncto, vis ipſius viuifica in nos promanet.* 62

RE. Apage, inquã, omnis illas falſiſſimas & ineptiſſimas nugas.

63 QV. *At cur carnis potius quàm Deitatis mentionem in ista coadunatione facis?*

RE. Hoc minimè facio, quasi Deitas nihil hîc agat, quum è contrario ne ipsa quidem caro Christi simpliciter & per se, quatenus caro est, sed quia caro Verbi est, nos viuificet, vt scitè loquuntur Patres. Sēd in eo Christum magistrū sequor, carnis suæ & sanguinis sui nomina disertè in hoc mysterio nostræ cum ipso coniunctionis inculcantem, quia nimirum non nisi humanæ ipsius naturæ interuentu, & quatenus frater noster est, connecti cum ipso possumus.

64 QV. *Sed quemadmodū solo animo fide prædito, dicis hunc cibum ànobis recipi, num etiam existimabimus ad animum dūtaxat pertinere huius vnitionis fructum?*

RE. Minimè. Nam & in hac vita Christus fide à nobis apprehensus, omnia tum corporis, tum animi bona suppeditat, quot & quāta opus est, ac tandem quoque totis nobis vitam æternam largietur.

65 QV. *Sed hanc nostram cum Christo coalitionem ad vnicúmne Cœnæ Domini mysterium cū nōnullis restringis?*

RE. Absit. Nā & in simplici Verbo, & in vtroque Sacramēto, quanuis dissimili analogia, nec pari (nisi incredulitas nostra obstiterit) effectu,

totus

totus Christus fide spiritualiter apprehendendus nobis offertur, tantū abest vt à Cœna Domini Christum excludamus, sicut nonnulli calumniantur.

Q v. *Nihilne igitur inter quotidianam illam Christi per fidem perceptionem, & eam quæ in Cœna Domini fit, interesse putas?* 66

R E. Imò puto, nisi incredulitas obstiterit, multum inter illam quā merè spiritualem voco, & eam quæ Sacramētalis dicitur, intereſſe: non tamen quod ad rem ipsam, neq; quod ad fidei instrumētum, sed in eo quòd ibi solo verbo, hic verò etiam visibilibus signis fides admonetur, & res significata obsignatur. Deinde in eo quoque ista alteri præstat, quòd Verbum simplex plerunque vniuersaliter populo proponitur, Sacramēta verò singularibus personis præbentur, quasi ipsius Dei manu, quæ res ad particularem πληροφορίαν mirè conducit.

Q v. *Num verò existimas veteribus itidem Christum, ante ipsius in carnem aduentū, omniaq́; eius beneficia tum in simplici Verbo, tum in adiunctis Verbo typis ac Sacramentis fuisse propositum, fide quoque apprehendendum?* 67

R E. Omnino sic statuo, Christus enim idem ipse totus cum Verbo audibili, tum verbis visibilibus, id est Sacramentis, in eundem finem proponitur.

68 QV. *Planè mihi exciderat quod ex te quæsitum volui, Quomodo videlicet scribat Augustinus (vt tu citasti) Sacramenta non posse stuporem habere vt mira, si tam est admirabile Christi & Ecclesiæ vnitionis mysterium.*

RE. Iam ad id ego respondi, aliud esse de Sacramentis ipsis quærere, quàm de ijs quæ ipsorum interuentu Deus efficit. Sacramentorum igitur naturam siue Sacramẽta ipsa rectè vetat Augustinus inter miracula numerare, quoniam minimè nouũ est, nec contra rerum etiam naturalium ordinem, vt quidpiam propter analogiam, & ex hominum etiam pacto, alicui rei ab ipsius natura prorsus diuersæ significandæ adhibeatur. Obsecro enim, annulo spõsionem coniugij futuri: traditione clauis, missionem in possessionem ædium non modò significari, sed etiam sanciri, quod tãdem miraculum est? Eadem est prorsus, etsi non in specie, tamen in genere Sacramentorum ratio, quamuis omnem ipsorum etiam Angelorum captum superent, quæ Deus in nobis, si rectè ijs vtamur, efficit.

69 QV. *Num verò quod de nostris Sacramentis dixisti, idem de veteribus illis censes?*

RE. Dico vtraque, in ijs quæ sunt, vt ita loquar, ex ipsius Sacramẽti substantia prorsus conuenire, in nonnullis verò circunstantijs differre.

QV.

QV. *Ostende igitur conuenientiam.* 70

RE. Primùm conueniunt in causa efficiente. Nam Christus vnicus noster legislator, & hæc & illa constituit. Deinde in re ipsa interna. Idem enim Christus fuit arbor vitæ in paradiso, agnus occisus ab origine mundi, Patrũ pascha tollens mundi peccata, Petra spiritualis, Patrum esca & potus, quod de typis quoq; & figuris, omnibus deniq; Sacramentis veteribus constituendum est. Rectè enim ac verè Augustinus tractatu in Ioannẽ 26. Veterũ Sacramẽta, inquit, quoad signa, fuisse à nostris diuersa, quoad significationem verò, paria. Conueniunt quoq; in Verbo, quod ad substantiã attinet, etiam si voces eædem non sint. Vtrobique enim Christũ & eius dona exhiberi, Verbo institutionis significatur, Patribus quidem venturũ, nobis verò vt qui venerit. Sed & vtrobiq; idem instrumẽtũ applicationis, & eadem fides in signis diuersis inuenitur, vt ait idẽ Augustin⁹ tractatu in Ioannem 45. Idem quoq; est vtrobiq; finis & effectus, siquidem Circuncisio fuit σημεῖον & σφραγὶς iustitiæ ex fide, Rom. 4. 11. & circuncisi fuerunt in Christo Patres circuncisione cordis ἀχειροποιήτῳ, Colosſ. 2. 11.

QV. *Quibus autem rebus differunt?* 71

RE. Signis primùm (quo nomine etiã ritus ipsos sacramentales intelligo) quæ & spiritua-

liora & pauciora & minus operosa habemus. Deinde in Verbi perspicuitate, quæ est in nostris multò illustrior, vnde & aliud discrimen nascitur in ipsa efficacitatis mensura. Quò enim est apertius Verbum, eò magis moueri, ac proinde eò efficaciorem fidem esse oportet. Quò pertinent illa eiusdem Augustini verba, Sacramenta nostra esse pauciora, faciliora, significātiora, & magis augusta: quibus & illud adijci potest, eo quoque ista inter se differre, quòd illa fuerint ad Christi duntaxat aduētum vsque instituta: nostra verò non nisi cum seculo finem accipient.

72 QV. *Mihi verò, si ita est vt dicis, duabus maximis in rebus potior fuisse Patrum quàm nostra conditio videtur. Primùm quòd plura, deinde quòd significantiora habuerint fidei adminicula.*

RE. Obsecro verò vtrius putaris maiorem corporis imbecillitatem, eiúsne cui geminis adminiculis ad gressus firmandos sit opus, an eius qui vnico baculo innitens, facilè quóuis gradiatur?

QV. *Illum profectò duplo quàm istum iudicarim imbecilliorem.*

RE. Idem igitur de Patrum illorum conditione statuito. Nec enim Sacramentorum multitudo meliorem eorum statum, sed contrà deteriorem fuisse ostendit. Nam ne Sacramentis quidem

quidem fides noſtra, ſi per ſe ſatis eſſet firma, indigeret.

QV. *Sed in illis profectò fuiſſe apertior analogia* 73
ſignorum cum re ſignificata videtur. Nã certè caro & ſanguis cæſarum victimarum, apertius quàm panis & vinum carnem & ſanguinem crucifixi Chriſti repræſentabat. & Manna cœlitus delabens, Verbi incarnationem, itemq́, aqua ex aperta rupe profluens, ſanguinem Chriſti ex vulnerato ipſius latere exundantem, quodammodo ob oculos ſiſtebat multò apertius, quàm panis fractio, & vini in poculum effuſio.

RE. Oportuit quidem illa nondum peracta, ſed peragenda, craſſiore quadam analogia Patribus repræſentari, quàm nobis, quoniam rebus futuris longè difficilius eſt credere, quàm peractis, & certa narratione teſtatis. Craſſius igitur illa ſigna & palpabilius, ſicuti dixiſti, rem futuram ſignificabant. Sed primùm in eo falleris, quod quò craſſior eſt analogia, eò ſignificantiorem eſſe arbitraris.

QV. *Quamobrem?*

RE. Quoniam res Sacramentis ſignificatæ ſunt cœleſtes, quas caro & ſanguis non docet, ſed vnus ille veritatis Magiſter Spiritus ſãctus: vnde dicuntur ab Eſaia & ipſo Chriſto omnes credentes θεοδίδακτοι. Itaque analogiæ efficacitas à Verbo pendet, quo quænam ea

sit,& quorsum tendat explicatur.

QV. *Placétne aliquam adhibere similitudinem, ex qua quid hoc rei sit planius intelligam.*

RE. Placet profectò, vt Sophistis etiam os occludatur. Si mysteriorũ istorũ prorsus ignarus vidisses aliquẽ circuncidi, quid tibi in mẽtem veniret?

QV. *Crudeles esse parentes in recens natum infantem, adeò quidem vt eos fuerim execraturus, nisi aliud eorum consilium intelligerem.*

RE. Intelligeres autem profectò, si hoc demonstrarem ex Dei mandato fieri. Quòd si etiam tibi per præputium sordes nostras natiuas, & earũ fructus significari ex Dei instituto declararem, quæ effuso sanguine suo sublatur⁹ esset nasciturus ille Dei Filius, multò etiã magis profectò acquiesceres. Optares tamen, iam hoc ipsum edoctus, idem commodiore quadã ratione, & minore cum infantis periculo posse monstrari. Quid si igitur simplex ablutio, illius cruentæ amputationis loco institueretur, nẽpe istam conditionem illi anteponeres. Eadem est cæsarum victimarum ratio, quæ & operosa erat, & sumptuosa. Et quod ad illa prodigiosa attinet, Mannam videlicet cœlitus delapsam, & aquam ex petra emanantem, sunt illa inter typos semel exhibitos, non inter sacramenta perpetua recensenda, quibus opponi nõ debẽt nostra

noſtra Sacramenta, ſed veritas in ipſo Chriſto exhibito præſtita.

QV. *Intelligo quod dicis, nempe quò ſimplicior eſt analogia, & quò magis perſpicuum verbum quo ſignificatio ipſa explicatur, eò præſtantiorem eſſe noſtram quàm Patrum conditionem. Sed tamen videtur illa veterum Sacramentorum analogia expreſſior.*

RE. Ne hic quidem quid dicas, ſatis intelligis. Nam in Circunciſione quidem nihil præter amputationem vides: id eſt, alteram duntaxat beneficij Chriſti partẽ adumbratã. Nec enim dũtaxat veterem hominẽ aboleri, ſed etiã nouũ hominem in nobis naſci: neque duntaxat tolli quod Deum offendebat, ſed etiam tribui iuſtitiam, qua delectatur oportet. Aqua autem ipſa Baptiſmi, & ritus ipſi, án nõ multò expreſſius vtrunq; nobis beneficium declarant? Idem ac multò etiam euidentius eſt epularum veterum, & noſtrarum diſcrimen. Caro, inquis, expreſſius carnem repræſentat, quàm panis: & victimæ mactatio, Chriſti mactationem: Eſto. Verùm quorſum mihi Chriſtum mactatũ, niſi fiam eius particeps? nihil profectò ampliusquã dapes appoſitæ, quibus tamen non veſcar. Itaque noſtra Sacramenta, non quidem prætermiſſa, ſed minus tamen operosè ſignificata priore parte, cuius plena fides nobis facta eſt in

Euangelica hiſtoria, alteram potiſſimam partem nobis velut ob oculos ſiſtit. Panis enim eſt profectò ad huius vitæ fomentum multo maior vſus, quàm carnis: & quũ vita ſit in ſanguine, arcerẽtur autem ab omni ſanguinis vſu Patres, quem nunc in vino Sacramentaliter bibere non minus quàm carnem in pane Sacramẽtaliter comedere iubemur: quis non videt ipſis etiam ſignis & Sacramentalibus ritibus noſtra Sacramenta veteribus præſtare?

74 QV. *Alius mihi ſcrupulus ſupereſt. Quinã videlicet humana Chriſti natura nondum reipſa exiſtens, fuerit tamen veterum Sacramentorum res ſignificata, & ita quidem vt verè ſit Patribus communicata.*

RE. Quid igitur putas illa Sacramenta veterũ ſignificaſſe? Nec enim opinor te ijs aſſentiri qui imagines quaſdam fuiſſe volunt, terrenis duntaxat promiſſionibus adiunctas.

QV. *Iſti certè impietati non aſſentior, quæ populum Dei in haram porcorum transformat. Sed quæro recténe ſatis ſentiant qui, quæ dona in Chriſto Eccleſiæ conferuntur, quibus ſi careat, æternæ vitæ particeps eſſe non poſſit, ea putant veterum quoque Sacramentis promiſſa & donata: ſed ea tamen non exhibita, quæ nondum exiſtebant.*

RE. Mirè tu quidem iſtorum opinionem duriſſimã emollis. Ego verò non dubito dicere cum

cum Apostolo, eandem escam illos atque nos verè comedisse, & eundem potum bibisse, nempe Christum ipsum Deum & hominem.

QV. *Quinam?*

RE. Primum quia sic disertè loquitur Apostolus.

QV. *Atqui Apostolus non dicit totidem verbis Patres eandem atque nos escam edisse, aut potionem eandem bibisse, sed eandem potius inter se, quanuis dissimili euentu: sicut hodie tum pij tum impij eadem Sacramenta participant, alij quidem ad salutem, alij verò ad iudicium.*

RE. Sophisticum hoc effugium quatuor rationibus refellitur. Primùm, quod non esset satis firmum Pauli argumentum, si Sacramenta statuantur reipsa imparia. Deinde quoniam hanc ipsam escam & hunc potũ disertis verbis pronuntiat Apostolus, esse Christum. Tertiò, quoniã permutat ipsa Sacramentorũ veterum & nouorũ nomina, noua veteribus attribuens, vt illam in re significata & vsu ταυτότητα declaret. Quartò, id liquet ex disertis tum aliorum tum præsertim Augustini verbis, tractatu 45. in Ioãnem, & De pœnitentiæ vtilitate, Epist. 102 & alibi. Iam verò si conuenit istud typis, multo magis de Sacramentis perpetuis, & ad hoc vnum ipsum significandum institutis existimãdum est, quo sensu dixit Ioan. Baptista, Ecce

agnus qui tollit peccata mundi: & Paulus, Pascha nostrum immolatus est Christus.

75 QV. *Sed quid si excipiam hæc omnia nihil aliud significare quàm solam efficaciam Christi venturi?*

RE. Atqui hæc efficacia tam pendet ab ijs quæ nostri causa passurus erat Christus quàm ab ipsomet Christo. Cur igitur magis offenderis, quũ dico ipsam Christi humanam naturam, quanuis nondum existeret, tamen fuisse Patribus in Sacramento verè datam, & in ipsis obsignatam: quàm quum Patres ipsius nondũ existẽtis carnis iustitia iustificatos, & spiritu re ipsa sanctificatos fuisse dico. Hæc enim est Christi beneficiorũ summa. Deinde quum putas fuisse eorũ fructuũ qui ex carne Christi (siue ex Christo secundũ carnem) ad nos emanant, participes factos Patres, excluſa ipsius Christi & eorũ quæ nostri causa postea pertulit communicatione, perinde facis ac si de corporali hac vita differens, velles cibo nutriri, qui tamen ciborũ substantiam nullatenus sumerent.

76 QV. *In summa igitur quid hac de re statuendum dicis?*

RE. Nempe & coram Deo ipso promittẽte, & coram fidei oculis fuisse perpetuò præsentem Iesum Christũ, & omne salutis nostræ peragendæ mysterium: quæ ille quidem credẽtibus

tibus impatiretur, credentes autem tum in Verbo simplici, tum in adiunctis Verbo Sacramẽtis, verè & efficaciter amplecterentur. Vidit enim diem Domini Abraham fidei oculis, quæ est rerum quæ nondum sunt subsistentia, id est, cui iam existunt quodammodo quæ re ipsa nõ sunt. Fateor tamen rem ipsam, id est, ipsum Christum actu non fuisse illis exhibitum secũdum carnem, siue de facto, vt loquuntur, sed de iure tantùm.

QV. *Quid autem istud rei est?*

RE. Loquar igitur apertius, & dico nunc quidem exhibitum Christũ cum omnibus suis donis, & in simplici verbo, & in Sacramentis Noui fœderis significari simul, & nobis pręberi fide spiritualiter, sicuti diximus, apprehendendum ad iustitiam, sanctificationem & vitam æternã. Patribus verò ius in eundẽ Christũ nasciturũ, & in omnia eius dona fuisse & simplici Verbo & adiectis ei Verbo promissionib⁹ tributũ: ac proinde iam tũ fuisse Patres eiusdẽ Spiritus virtute, & eâdem fide, mẽbra nascituri Christi verè habitos, & in eo venturo itidẽ verè iustificatos, & sanctificatos fuisse: differre denique illorum conditionem à nostra, non re: sed (vt loquuntur in scholis) secundum plus & minus. Christus enim vnicus est, & eadem sunt quæ nostri causa præstitit, eadem quæ ab

ipso expectamus, & fides eadem est, siue in futura illa, siue in nondum existentia, siue iam præterita respiciat.

77 QV. *Quum loquutiones Sacramentales considero, videor mihi inuenire quod tibi obijciam, aduersus ista quæ dixisti de signorum & rei significatione, itemq́, de nostra cum Christo communicatione disseruisti.*

RE. Formulæ loquendi non modò Sacramentales, sed etiam typicæ, partim sunt propriæ, partim figuratæ.

78 QV. *Quænam propriæ?*

RE. Quibus quod signi est signo, itidemque quod rei est, rei distinctè tribuitur: vt quum Circuncisio dicitur signum fœderis, Genes. 17 11. itémque σημεῖον & σφραγὶς iustitiæ fidei, Roman. 4. 11. & agni sanguis, signum. Exodi 12. 13. & Sabbatum signum reuocans in memoriam creationem mundi, & obsignans peculiarē populi Israelitici consecrationē, Exodi 31. 13. & 17. & duæ illæ laminæ, signū in memoriam reuocans illam Dathanis & Abironis coniurationem, Nume. 16. 38. Sic ministerium hominis exterius seorsim ab interno consideratum, nihil esse dicitur, 1. Corinth. 3. 7. Sic Baptismus aquæ exterior, ab interiore Spiritus efficacia propriè distinguitur, 1. Pet. 3. 21.

QV. *At nusquam inuenio Baptismo vel Cœnæ*

Domini

Domini attributam signi vocem.

RE. Ergo Sacramenta esse nega. Nam certè Sacramenta signa sunt. Imò & ipsi Pontificij substantiam aquæ, & ritus sacramentales Baptismi, fatentur esse signa: & in suo illo Altaris sacramento, saltem species pro signis statuunt. Præterea res ipsa clamat verum esse quod testatur Irenæus, (vt cæteros Patres omittam) de re terrena & cœlesti, quarum illa sit istius signũ necesse est.

QV. *Quænam autem sunt Sacramentales formæ figuratæ?* 79

RE. Primùm, quibus elementi nomen ipsi rei significatæ attribuitur, vt quum Pesah dicitur esse agnus, Exod. 12. 11.

QV. *Atqui non desunt, qui hoc loco dicant Pesah propriè dici de ipso transitu.*

RE. Esto. At certè transitus ipse comedi non potest. Ergo ibi saltem fateantur agnum ipsum dici Pesah, vbi Pesah dicitur apparari & comedi. Sic Christus à Ioanne vocatur Agnus ille Dei, & à Paulo dicitur Pesah, 1. Corinth. 5. v. 7. Christiani sunt vnus panis. 1. Corinthiorum 10. 17.

QV. *Ista mihi quidem sufficiunt. perge, quæso,* 80 *alias species explicare.*

RE. Altera species est, isti ex aduerso respondens, qua rei ipsius appellatio tribuitur

elemẽto. Sic lapis à Iacobo erectus, dicitur Bethel, Ge. 28. 22. sic septẽ vaccæ & septem spicæ sunt septem anni, Genes. 41. 27. Sic Arcæ fœderis innumerabilibus locis tribuitur nomen Iehouæ. Imò & ipsi Mosis altari. Exodi 17. 15. Sic linguæ Chanaanis nomine intelligitur puræ religionis professio. Esaiæ. 19. 18. sic colũbæ tribuitur nomen Spiritus sancti, Ioan. 1. 33. sic denique petra erat Christus.

QV. *Atqui non petra illa corporea, sed illa demum petra spiritualis dicitur fuisse Christus.*

RE. Agnosco sophisticum effugium, quasi videlicet de re ipsa, non de signo istud dicatur. Sed quid isti ridiculi Sophistæ respondebunt, si quæsierim, annon tamen Paulus ad illam petram respexerit, ex qua riuus defluxerit? nihil profectò ex quo non conuincatur ipsorum sophistice. Nam eò deueniant necesse est, vt fateantur Christo, petræ corporeæ respectu, tributum fuisse petræ spiritualis, id est, vt interpretantur, spiritualiter, & quatenus typus erat cõsideratæ nomen illud propter illam verè naturalem rupem. Itaque suis sese laqueis induũt, vel fateri coguntur Christum vocatum rupem, quoniam spirituali significatione ab illa rupe adumbrabatur. Sed quid istis Augustini verbis facient, Tractatu in Ioannem 45? *Videte fide manente signa variata, ibi petra Christus, nobis*

Christus quod in altari ponitur: & si speciem visibilem intendas, aliud est: si intelligibilem significationem, eũdem potum spiritualem biberunt. Et Epistola 102, *Aliquando res quæ significat, nomen eius rei quam significat, accipit. Sic enim & petra Christus, quia Christum significat.* Idem deniq;, petram spiritualem, Psal. 77. non ipsum Christum (vt illi) sed quæ spirituale aliquid significaret interpretatur.

QV. *Perge igitur.*

RE. Sic deniq; panis ille dicitur Corpus illud traditum pro nobis: & poculũ illud, sanguis ille fusus pro nobis.

QV. *Quis verò sic istud explicat?*

RE. Theodoretus in Eranista inter cęteros, expressis verbis. qua de re suo loco disseremus.

QV. *Nunquid amplius?* 81

RE. Tertia species figuratarum sacramẽtalium loquutionũ ea est, qua signis vel instrumentis externis tribuitur effectũ rei significatæ. Sic in Paradiso plantata dicitur arbor vitæ, & arbor scientiæ boni & mali. Nec enim vita aut scięntia arboribus illis inerant, veluti si arborem febris nomines, quæ febrem efficiat vel expellat: sed erant eæ arbores dũtaxat efficacia illorum effectorum symbola. Eodem tropo Circũcisio vocatur fœdus, cuius tãtùm erat signũ, vt ipsemet Deus explicat, Genes. 17. 11. & 14.

& poculũ illud vocatur Nouum fœdus in sanguine, Lucæ 22.20. Sic Baptismus vocatur lauacrum regenerationis, Tit. 3.5. Sic Ecclesia dicitur mundata aquæ lauacro, Ephes. 5.26. sic verbum externum, quum sit duntaxat virtutis diuinæ veluti vehiculum, passim verbum vitæ, & semen incorruptibile dicitur: eiq; mundatio & sanctificatio tribuitur. Sic sacrificia passim dicuntur expiationes, quum tamẽ sanguis ipse hircorum & taurorũ neminem sanctificarint. Sic & ipsi sacerdotes dicuntur sanctificare, & expiare peccata, Leuitici 16. 30. quum solius sit Dei remittere peccata, & mundũ facere. Sic dicuntur Euangelij ministri ligare & soluere, Matth. 18.18. & remittere peccata, Ioan. 20. 25. Imò etiam semetipsos & alios seruare. 1. Timoth. 4.16. qua de re, si libet, consule Augustinum, Quæst. in Leuitic. cap. 84.

82 QV. *Superestne aliqua præterea Sacramentalium troporum species?*

RE. Supereſt quarta, illi tertiæ ἀντικειμένη, qua fit videlicet, vt è cõtrario id quod propriũ signorũ est, ad rẽ significatã trahatur. Hinc illa cordis, siue interior circuncisio. Sic dicitur caro siue corpus Filij hominis comedi, & sanguis eius bibi, quæ quum sint actiones corporeæ, nó possunt aliter, quàm translatitiè de re significata, id est de Christo ipso, siue in simplici verbo,

siue

siue in Sacramentis præbito intelligi, ne facin⁹ (vt rectè inquit Augustinus) nempe Cyclopica manducatio, præcipi videatur. Hinc illę Patribus vsurpatæ formulæ, quibus dicitur corpus Domini in altari iacere, imò etiam videri, tangi, in os intrare, fieri, in terram cadere, consumi.

Q. *Corpus igitur metaphoricum, & Cœnam metaphoricam statuis?* 83

R. Tales sunt illæ putidæ quorundam calumniæ, quas suo loco refellemus. Nunc enim ago in genere de Sacramẽtis. Interea hoc scito, nos neque Christo aliud corpus, quàm vnicũ illud verum pro nobis traditum affingere: neque sacratissimam illam actionẽ in chimæras transformare, sed hoc tantùm dicere, analogia fidei fretos, illam ipsiusmet Christi perceptionem, quæ prorsus est animi ac fidei, (cibus enim hic est mentis, non ventris) nó propriè, sed translatitiè corporeis edendi & bibendi actionibus declarari.

Q. *Idem ergo tibi est credere atque Christum spiritualiter manducare?* 84

R. Rursum me cogis à scopo aberrare. Si credere accipis pro ipsius fidei actione, assentior. Sin pro ipso fidei habitu, tunc quemadmodũ dentes comestionis instrumentum, ab ipsa comestione distinguis: ita necesse est, vt ipsam

fidem à Christi per fidem apprehensione, quæ spiritualis est manducatio, discernas.

QV. *Perge igitur.*

RE. Absolui quidem ego quæ ad loquendi formulas Sacramentales tum proprias, tum figuratas spectant.

85 QV. *Sed quum dixeris Sacramenta simplici Verbo adiecta fuisse illustrandarum promissionum causa, mirantur multi tropos istos in Sacramentis adhiberi, in quibus potius oportuit quàm maximè propriè & perspicuè loqui, ne quis hallucinaretur.*

RE. Hîc, quæso, vide quæ sit spiritus erroris in calumniando audacia, & in persuadendo (quum Deo libuit) efficacia. Ponunt isti obscuriores esse figuratas loquutiones quàm proprias: at contrà non obscurandæ, sed illustrandæ orationi tropos rectè adhiberi oratores etiam ipsi docent, & ea de re multa præcipiunt. Rectè autem adhibentur quum id quod dictum volumus, & dignitate quadam afficiunt, & melius 88 infigunt audientium animis, quàm si quis simplici oratione vteretur. Sacramenta verò quum idcirco instituta sint, vt ab eo quod natura sunt, ad aliud quidpiam, quod ex instituto Domini significant, intelligentiam nostram rraducant, siue (vt Augustini verbis vtar, contra Maxim. lib. 3. cap. 18.) vt non quid sint, sed quid ostendant,

dant, attendatur, quoniam signa sunt rerum aliud ostendentia, & aliud significantia: quis nō videt multò melius naturā & vsum Sacramentorum infigi audientium animo, quum signa idipsum esse dicuntur quod significant? Ponamus exempli gratia, vt in superiore exemplo permaneamus, Prætorem à quo tibi addicatur domus possessio, clauem eo nomine tradentē sic te compellare; Hæc clauis est domus illo loco sita, quam tibi in manus vtendam fruendam trado. An non ea te oratio multo magis confirmabit, quàm si diceret: Hæc clauis esto tibi signum, quòd te mittam in illius domus possessionem? Hæc autem ratio à Theodoreto in Eranista his verbis explicata est. *Voluit* (inquit) *Christus eos qui diuina hæc mysteria* (loquitur autem de Cœna Domini) *participarent, non ad naturam rerum quas vident attendere: sed per hanc nominum mutationem* (qua fit videlicet vt signo tribuatur rei significatæ nomen) *credere ei mutationi quæ ex gratia facta est.* id est rem illam considerare nō qualis est natura, sed cui rei significandæ ex Dei mandato adhibeatur. Et Augustinus Quæstione in Leuit. 57. *Solent* (inquit) *res quæ significant, eius rei, quam significant, nomine significari. Hinc dictū, Petra erat Christus. Nō enim dixit: petra significat Christū, sed tāquā hoc esset, quod vtique per substantiam non erat, sed*

per significationem. Sed de his aliâs plura, vbi ex professo de verborum institutionis Cœnæ Domini genuina explicatione sic disseremus, vt cõtrarias etiam expositiones refellamus.

86 QV. *Velim ergo mihi expliees quis sit istarum Sacramentaliũ formularum sic à te explicatarum vsus.*

RE. Sic docemur, Sacramentis neque minus neque plus tribuere quàm par sit. Minus autem illis tribuunt quàm par sit, qui μνημόσυνα quædã duntaxat esse volunt, exclusa rei ipsius præbitione & perceptione: quod dogma eo tollitur quod & rei significatæ vel effecti ipsius nomen ipsi signo, & vicissim ipsi rei significatæ, aut eius effecto, appellatio signi tribuatur, sicut prolatis exemplis ostendimus. Multò minus etiã quàm isti tribuunt Sacramẽtis, qui externæ duntaxat professionis tesseras esse volunt: quod dogma prorsus impium est, & eadem ratione tollitur. Rursus autem proprijs loquutionibus docemur non plus tribuere Sacramentis quàm par sit, & miserrimam illam seruitutem (vt loquitur non semel Augustinus) vitare, qua fit vt signa pro rebus accipiantur, libro De doctrina Christiana 3. *cap.* 5. & 7.

87 QV. *Sed obsecro, quot esse putas Ecclesiæ vniuersæ Christianæ instituta Sacramenta?*

RE. Duo, Baptismum, & Cœnam Domini.

QV.

QV. *Sunt qui multò plura recenſeant, etiam inter eos qui ab Antichriſtiana Romana Eccleſia defecerunt.*

RE. Concedo: ſed nihil agunt Pontificij, qui hanc occaſionem arripiunt nos calumniandi, quum ne inter ipſos quidē Papiſticiſſimos Theologos de numero Sacramentorū cōueniat, inter nos autem nullum ſit in re ipſa diſſidium, vt ſuo loco oſtendemus.

QV. *Conueniat igitur inter nos quouſque, me progredi in quærendo oporteat.*

RE. Etſi quærenti potius id conuenit quàm reſpondenti, tamen quando ita libet, ſignifico placere mihi vt contrariarum ſententiarum diſceptatione dilata, quid mihi de quaque quæſtione videatur audias: ſic tamen vt contrarijs rationibus breuiter, prout res tulerit reſpondeā, tantiſper dum ſingula expēdamus, quæ pro cōtrarijs opinionibus dicuntur.

QV. *Sint ergo nobis duo tantùm eiuſmodi Sacramenta. Quæro autem priore loco quid ſit Baptiſmus.* 88

RE. Immerſionem in aquā declarat iſta vox propriè, & à conſequenti, ablutionem: cuiuſmodi multæ fuerunt inſtitutæ in Lege, *Hebr.* 9.10. ad quas additæ ſunt poſtea Phariſaicæ, quarum fit mentio *Marc.* 7. *verſ.* 4. Per Ἀυτονομασίαν verò accipitur pro Sacramēto, quo pa-

làm Christo auctoramur. Translatitiè verò declarat piorũ afflictiones, & grauissimas aliquas calamitates, ipsamq; adeò crucem, vt accipitur Luc. 12.50. sumpta fortassis inde translatione, quòd passim in Psalmis præsertim, aquarum & gurgitum nomine intelliguntur miseriæ, quib⁹ sit quispiam velut absorptus. Deniq; & pro donorũ Spiritus sancti effusione accipitur: vt Act. 1.5. & pro doctrina Ioannis, qui primus baptizauit: vt Act. 18.25. & 19.3.

89 QV. *Baptismum igitur pro priore Christianæ Ecclesiæ Sacramento acceptum quomodo definis?*

RE. Definio sacram esse actionem à Christo mandatam Ecclesiæ, in qua congruente signorum analogia, Christum ipsum cum ipsius donis omnib⁹ ad salutẽ necessarijs, spiritualiter & per fidẽ quodammodo induimus eoque abluimur & cum eo morimur, sepelimur, & resurgimus, mutuáque nostra in Christo consociatio sancitur.

90 QV. *Quænam verò hæc signa sunt?*

RE. Elementale signum est aqua. Ritus autẽ Sacramẽtales sunt tres: immersio in aquã, mora in aqua, & emersio ex aqua.

91 QV. *At multò plura elementa, multóque plures ritus iam olim in Baptismo sunt adhibiti.*

RE. Respondeo ex Cypriano, non attendendum

dendum quid aliquis ante nos fecerit, vel faciendum putauerit: sed quid Christus, (qui ante omnes est) prior fecerit ipse, & alijs faciẽdum tradiderit. Sed de his agemus postea, quũ ad cõtrariarum opinionum refutationem ventum erit.

QV. *Quid representat aqua, & quænã eius analogia cum re significata.* 92

RE. Sanguinem ipsum Christi significat, & συνεκδοχικῶς totum ipsum Christum, qui effuso sanguine suo, & malitiam illam natiuam eluit in nobis, & pro peccatis nostris satisfecit. Analogia verò aquæ (elementi ad eluendas sordes facti) cum sanguine Christi (cuius vnius effusione sordes omnes peccati abluuntur) per se constat.

QV. *Quid ille triplex ritus?* 93

RE. Oportere videlicet nos spirituali virtute, ac modo, veluti in ipsum sanguinẽ Filij Dei immergi, cuiusvi paulatim illa ablutio peragatur, vt sic tandem purificati emergamus: sicuti qui sordidati sunt, ijs præsertim maculis quæ facilè abstergi non possunt, aqua proluantur oportet eousque vt nitorem recipiant.

QV. *Quum id verò Legalibus etiam purificationibus significaretur, & in ijs qui ritè & cum fide illis vtebantur, idem beneficium in Christo nascituro verè præstaretur, quid necesse fuit illas* 94

abrogari, vt Baptiſmus ſubſtitueretur?

RE. Primùm oportuit abrogari, vt is crederetur adueniſſe, quem illæ vẽturum adumbrabant. Deinde quum eſſent appendices ſacrificiorum pro peccato, vnà aboleri debuerunt. Poſtremò illarum imperfectionẽ oſtendebat repetitio, ideo ſuccedere oportuit aliã non iterandã ablutionem, illius, ſemel in æternum præſtitæ, Sacramentum.

95 QV. *De ſanguinis verò antiqua aſperſione quid ſentis?*

RE. Craſſius quidem illam repræſentaſſe Chriſti venturi ſanguinẽ, ſed minus tamen appoſitè, quũ ſanguis nõ tollat maculas, quin potius res aſperſas inficiat.

96 QV. *Quid ſignificas verbo induendi?*

RE. Sic loquitur Apoſtolus, vt oſtẽdat Baptiſmo adiunctam eſſe vim illã Spiritus, qua fit vt Chriſto ipſi velut inſinuemur, adeoq; cũ ipſo in vnum corpus coaleſcamus, quod eſt præcipuum Baptiſmi effectum. *Galat. 3. 27.* Et mihi quidẽ videtur hæc loquendi formula inde orta, quod adulti baptizandi veſtes exuerent, vt vel alias induerent: vel alij facti eaſdẽ reſumerent, ad quam analogiam reſpexit idem Apoſtolus *Coloſſ. 3. 9. & Epheſ. 4. 22.*

97 QV. *Quid vocabulo Abluendi ſignificas?*

RE. Effectum iſtius inductionis duplex, vnũ

quo

quo natiua illa labes, quam Paulus peccatum peccans appellat, aboletur in nobis: alterũ quo illius fructus, id est peccata, nobis remittuntur, siue non imputãtur, persoluta pro illis à Christo pœna quã merebamur: & in eorum locum substituta etiam ipsius obedientia, qua Legem pro nobis impleuit.

QV. *Quorsum verò dicimur mori, sepeliri, & resurgere in mortem, sepulturam, & resurrectionem Christi?* 98

RE. Ita, authore ipso Apostolo, Rom. 6. 4. & deinceps, declaratur rituum illorum Sacramentalium & analogia, & effectum. Sic enim docemur totam nostram fidem in vnum Christum ferri pro nobis mortuũ, sepultũ, & à mortuis in vitã æternam, quatenus frater noster est, excitatum. Immersio igitur in aquam sistit ob oculos illum gurgitem iudicij diuini, quo propter peccata nostra sibi imposita Christus est veluti absorptus. Mora sub aqua quantulacunque sit, veluti spectandũ nobis præbet ipsum mortis vinculis in sepulchro detentũ. Emersio verò ex aqua, veluti viua est pictura ipsius victoriæ, qua factum est vt mortuus mortem, sepultus corruptionem superarit, vt ipsi quoque fide insiti (cuius insitionis pignus est Baptismus) fiamus eius virtutis participes qua omnia ista in sese primùm peregit.

99 QV. *Atqui in eo non extitit vetus ille homo, corruptio videlicet: neque eius fructus, id est peccata.*

RE. Neutrũ certè istorũ fuit in ipso inhærens, vt qui fuerit omnis vitij expers, & ab ipso conceptionis momento sanctissimus. Venit enim vt peccatum aboleret. Vtrunque tamen habuit super se, mortalitate & infirmitatibus omnibus per peccatum in nostram naturam inuectis (excepto ipso peccato) assumptis, ac deniq; pœna qua reconciliati sumus, ipsi inposita. Hæc autẽ omnia nobis in hoc Sacramento communicari ritus ipsi docent, nostra corruptione in nobis emoriente, quasi in ipsius Christi mortem implantata, nostrísq; peccatis eũ ipso mortuis: cuius virtutis ac beneficij sensim sese in nobis exercẽtis progressum, mora illa quæ inter immersionem & emersionem intercedit, veluti nobis depingit, sepulturæ Christi respondẽs. Succedit denique emersio, nouã cõditionẽ nostrã, abolita priore, significans, & resurrectioni Christi respondẽs: qui sicut morte superata, & mortalitate in ipso sepulchro absorpta, in vitã æternam surrexit, ita in nobis tandem pẽnitus eadem perficiet, quorum nunc atrhabonem habemus.

100 QV. *Iam intelligo cur vocetur Baptismus lauacrum regenerationis, cur baptizemur in remissionem*

sionem peccatorum, cur dicatur Ecclesia lauacro aquæ mũdata, cur denique Baptismus ab Augustino Sacramentum fidei, & à Tertulliano obsignatio fidei vocetur. Sed nondum intelligo quod adiecisti de mutua in Christo consociatione.

RE. Est hoc quoque effectũ Baptismi excellens, sed tamẽ secundarium, ab altero videlicet priore dependens. Eadẽ enim in vnũ eundemq; Christum baptizãdi formula, Christianos tum à reliquis hominib⁹ seiungit, tum inter se quasi vnũ sub eodem capite corpus consociat, vt loquitur Apostolus, 1. Cor. 12. 13.

QV. *Velim etiam aliquid de Baptismi anti-* 101
typis cognoscere, ac primùm quidẽ quid ἀντίτυπον vocetur.

RE. Ἀντίτυποι vocantur typi typis correspõdentes, latè accepto typorum nomine, quo alioqui non Sacramẽtum aliquod propriè sic appellatũ declaratur, (id est actio sacra toti Ecclesiæ vt ordinarium quiddã mandata, quæ sit promissionis vitæ æternæ sigillum) sed quidpiam quod simpliciter Deus proposuit in hunc etiam vsum, vt aliud quidpiam sub Nouo fœdere implendũ significaret. Sic quod Noe seruatus est ex aquis, & per aquas ipsas in arca, typus fuit Baptismi quo Ecclesia in Christo veluti cõclusa seruatur. Sic Israel transiens per mediũ mare, & inde saluus emergens, incũbẽte cælitus

nube, repræsentauit eiusdem Baptismi mysterium.

102 QV. *Cur obsignandi verbo vteris?*

RE. Vt eorum calumnijs occurram, qui nos dicunt Baptismũ accipere tantùm vt μνημόσυνον, vel duntaxat veluti discrimen quo Christiani à non Christianis distinguntur: quum hoc Sacramentum successerit Circuncisioni, quæ non modò fuit σημεῖον, sed etiam σφραγὶς iustitiæ ex fide.

103 QV. *Velim igitur sigillatim causas, partes, & effecta Baptismi mihi recenseas.*

RE. Causa efficiẽs, est Christus. Materia exterior & visibilis, est aqua cum ritibus Sacramentalibus: interior & inuisibilis, Christus ipse cum suis donis. Forma exterior, est ipse administrationis modus à Christo institutus: interior, Baptismus Spiritus: partes essentiales, sunt signa & res significatæ. Partes integrales, elementum, Christus ipse cum suis donis, Actio, Verbum.

104 QV. *Quódnam autem est hoc Verbum?*

RE. Docete omnes, baptizantes eos in nomen Patris, Filij, & Spiritus sancti, Matth. 28. 19. Prædicate Euangelium omni creaturæ, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Mar. 16. 15. & 16.

QV. *Quid significat In nomen?*

RE,

RE. Sic declaratur Baptiſmus eſſe ſolenne iuſiurandum quo baptizandus ſeſe totum addicit vni Deo & trino: itémque ſolennis actio in qua Deus teſtatur ſe recipere in manum ſuam, eum qui baptizatur, vt verè hæc formula ſit totius fidei Chriſtianæ velut ἐπιτομὴ, cũ ſolenni illius obſignatione.

QV. *Videntur tamen Apoſtoli quidpiam in ea formula immutaſſe, vt qui dicantur in nomẽ Chriſti baptizaſſe.* 106

RE. Imò his verbis nõ ſignificatur qua formula baptizarint Apoſtoli. Quis enim probabiliter cẽſuerit Apoſtolos in illa diſertis præſcriptíſue verbis expreſſa magiſtri præceptione vel tantillũ immutaſſe? Et ex tota Eccleſiaſtica hiſtoria formulam illam perpetuò obſeruatam fuiſſe conſtat.

QV. *Quorſum igitur iſtud, In nomen Chriſti?*

RE. Nempe vt ipſe finis, ipſe fructus, ipſa denique res Baptiſmi declaretur.

QV. *Qui ſunt autem fines Baptiſmi?* 107

RE. Hoc optimè intelligetur ex effectis.

QV. *Quænam autem ſunt Baptiſmi effecta?*

RE. Si Baptiſmum vocas id duntaxat quod agit miniſter, effectum Baptiſmi nihil eſt.

QV. *Durum hoc mihi videtur.*

RE. Atqui ſic loquitur Paulus, quum inquit

eum qui plantat, & qui rigat, nihil esse. Res autem sic habet. Ministerium hominũ nõ est sanè nihil, imò est illud ipsum quod qui aspernatur, Deum ipsum aspernatur. Sed (vt antè dixi) sic vtitur Deus hominum ministerio, vt tota vis efficiens in Deo ipso resideat, neque idẽ hîc eueniat atque in ijs quibus Deus ad hanc mortalẽ hominum vitam vtitur. Patres enim in generãdis filijs talia sunt Dei organa, vt vis generatrix corporis, & animæ infundendæ susceptrix, sit patribus & matribus insita: & in alimonia & depellendis morbis idẽ Deus facultates suas cibis & medicamẽtis indidit. At in ijs quæ ad salutẽ hominũ in sese perditorũ spectãt, sic vtitur eorum opera quos ad Verbi salutis, & Sacramentorum administrationẽ adhibet, vt præter declarationem voluntatis eius à quo mittuntur, nihil prorsus ipsi efficiant. Effectum igitur ministri hoc est, vt aqua effusa madefaciat eũ qui baptizatur: aquæ autem effusæ, seu communis, seu Sacramentalis (si in sese spectetur) hoc vnicum effectum est vt eius corpus qui ea perfusus est, madefiat & abluatur. At ille qui interius, Spiritu (id est diuina sua virtute) baptizat longè alia, diuina nimirum prorsus, ac cælestia, solus perficit (quanuis interueniente ministerio) nempe peccatorũ remissionẽ ex gratuita imputatione, & regenerationẽ, quæ est effectũ Spiri-

Spiritus ſancti in nobis inhærens, & ſenſim in nobis peccatum abolens.

QV. *Diſtinguis igitur inter peccatum & peccata?* 108

RE. Omnino. peccatum enim vocare ſolet Apoſtolus natiuam illam corruptionem totius hominis, ſiue carnem Spiritui oppoſitã, Ioan. 3.6. & alibi ſæpe: quæ & per ſe peccatum eſt, quum à Lege Dei diſſideat, & ad peccandum impellat, vnde peccatũ peccans dicitur. Rom. 7.13. Peccata verò dicuntur omnes mandatorum Dei tranſgreſſiones, quas in nobis videlicet parit illud peccatũ, ſicuti maritus in ſua cõiuge liberos gignit. Rom. 7.5.

QV. *Quid igitur vocas peccatorum remiſſionem?* 109

RE. Beneficium illud maximum, quo fit vt imputata nobis ſatisfactione & obedientia Chriſti, non modò illæ tranſgreſſiones nobis non imputentur, ſed etiam in earum locum impletio Legis à Chriſto præſtita, ſubſtituatur.

QV. *Regenerationem verò quid appellas?* 110

RE. Aliud eiuſdem Chriſti donum, quo fit vt illa quoque corruptio, tum quod ad reatum attinet, nobis non imputetur, tum in ſeſe quoque ſenſim corrigatur.

QV. *Num verò vis illa Spiritus ſenſim hunc* 111

veterem hominem in nobis abolẽs, & nouũ creans, ab ipso Baptismi momento incipit?

RE. Apage hunc quoque errorem operis operati. Incipit ergo Baptismi fructus ab eo momento quo fides incipit, quæ quidem interdũ præcedit Baptismum, vt in Cornelio apparuit, Act. 10.47. interdum verò subsequitur, vt in infantibus baptizatis modò tardius, modò serius euenit, siquidem adoleuerint, & sint ex electorum numero. Deniq; non est fructus Baptismi ad illud momentum coarctãdus, quo cuipiam confertur, vt nec Verbi simplicis, latente tantisper semine in audientium animis, dum virtute fidei modò serius, modò tardius collatæ emergens fructificet.

112 QV. *Non abolet igitur Baptismus duntaxat peccata præterita.*

RE. Imò per vniuersam credentiũ vitam eius fructus diffunditur. Crassus autem error ille in causa fuit multis, Baptismi ad mortem vsque differendi: quod mirũ est non fuisse vehementius à doctis Episcopis exagitatum.

113 QV. *Non putas verò originis peccatum Baptismo tolli?*

RE. Puto sanè tolli quod ad reatum attinet, modò adsit fides. At ipsum vitium, quanuis paulatim emoriatur in credentibus, manet tamen re ipsa: ac peccatum sit ac dicatur oportet,

tet, quia vitiosum sit necesse est, quicquid voluntati Dei & spiritui repugnat.

QV. *Estne verò Sacramentum istud Baptismi prorsus & absolutè necessarium ad salutem in Christo consequendam instrumentum?* 114

RE. Nequaquam.

QV. *Atqui non modò recentiores, sed etiam vetusti multi Patres, eousque saltem necessarium senserũt, vt vitæ cœlestis luce priuatos censuerint, qui non essent externo Baptismo Ecclesiæ accensi,*

RE. De hoc dogmate, vnde etiam profluxit pudẽdus error Clinicorum & obstetricum Baptismi, postea viderimus. Nunc aio, hactenus necessarium esse Baptismi sacramentum, vt qui illud negligat, seipsum (quantum in se est) Christi quoque beneficio priuet, quod tamen peccatum (vt cætera omnia) potest vera pœnitentia deleri: eum verò contemptorẽ Baptismi videri non posse, qui nulla sua negligẽtia, nedũ culpa, Baptismum, eo qui in Ecclesia constitutus est ordine, non obtinuerit.

QV. *Existimásne verò eundem fuisse Baptismum à Ioanne & ab Apostolis postea Christi iussu administratum?* 115

RE. Quæstionem illam vt hodie inutilem velim prætermitti. Quia tamen ad quorundam sacræ scripturæ locorum interpretationem facit: & inde Anabaptistæ quærunt quod suo do-

gmati peſtilenti prætexant, non recuſo de hac quoque aliquid diſſerere, vbi ad contrariarum ſententiarum refutationes ventum erit. Aio interea reipſa eundem & vnicum fuiſſe Baptiſmum, à Ioanne primùm, deinde ex mandato Chriſti adminiſtratum, quanuis tanto vberius aliquid in Apoſtolico quàm in Ioannis Baptiſmo præbitum videatur, quanto magis perſpicua eſt Apoſtolorum quàm Ioannis doctrina, re tamen eadem.

116 QV. *Nunc velim quaſdam quæſtiones huc ſpectantes mihi diſtinctè exponi. ac primùm quidem, quos cenſeas baptizandos. Sunt enim qui ſine diſcrimine putent quoſuis baptizandos non repugnantes.*

RE. Profluxit hic ſordidus error ex duobus fontibus. Exiſtimarunt enim noſtræ ſalutis initium eſſe à Baptiſmo: ac præterea Baptiſmum ſeruare ex opere (vt loquuntur) operato.

117 QV. *Alij cenſent ſolos adultos, & quidem veræ fidei confeſſionem edentes, baptizãdos, exemplo Eunuchi, Actorum 8.37.*

RE. Horum error inde ortus eſt, quòd niſi fides præſens Baptiſmo præiret, fruſtra illum adminiſtrari cenſuerunt.

QV. *Quid? nónne antea dixiſti ſola fidei manu apprehendi res in Sacramentis ſignificatas?*

RE. Ita eſt. Sed ſuperuenire fidem poſſe Sacra-

Sacramento, etiam multis antè annis administrato, non magis absurdum est, quàm si dixero quod experimur quotidie, nempe fieri sæpenumero vt quæ contempsimus, quum nobis dicerentur, plurimis post annis, & in ipso interdum vitæ exitu animaduersa prodesse nobis incipiant.

QV. *Quos igitur baptizandos censes?* 118

RE. Omnes qui mihi Fœderis tabulas ritè exhibuerint, quibus obsignandis Baptismus est institutus.

QV. *Quinam verò ritè ostendunt?* 119

RE. Qui, (siquidem adulti sunt) assensum suum testantur.

QV. *Adultos igitur nullos admiseris, nisi fidem rectam diserte professos?*

RE. Nullos. Quid enim in eis alioqui obsignare me posse, probabiliter crediderim?

QV. *Infantes igitur quorsum admiseris?* 120

RE. Neque verò quosuis infantes admisero. Nam neque Mahumetanorum neque Iudæorum liberos infantes recepero.

QV. *Quamobrem?*

RE. Quia Fœderis tabulis non comprehenduntur.

QV. *Sed erudiri possent in Christianismo?*

RE. Erudiantur ergo, siue catechumeni fiant, ac tum demum baptizentur.

121 QV. *De Mahumetanorum, & eorum omnium liberis id tibi concessero, vt qui nunquam fuerunt in Fœdere comprehensi. Sed istísne Iudæos accenses?*

RE. Omnino, sed dissimili ratione. Nam illi quidem nunquam in Fœdere fuerunt comprehensi, Iudæorum autem gẽs nunc quidem, repudiato Mediatore, à Fœdere excidit, Gentibus in eorum locum insitis.

122 QV. *At num tibi satis esse videtur, ex fidelibus natum esse, vt à Baptismo non sit quispiam repudiandus?*

RE. Ita censeo. Nam manifesta sunt Fœderis verba, *Ero Deus tuus & seminis tui.* Appellatione verò Seminis, omnes gentes fidem Abrahæ sequutas contineri docet Apostolus, Galat. 3. 8. Et idem manifestè dicit sãctos esse liberos ex altero etiam parẽte fideli natos: qua sãctificatione nihil aliud intelligi potest quàm comprehensio in fœdere: quo à prophanis sancti discernuntur.

123 QV. *Sed multos etiam ex sanctissimis prognatos ad Fœdus nihil pertinere declarat Esaui exemplum, & quotidiana experientia.*

RE. Multi quoque ex adultis fidem ore profitentibus hypocritæ sunt. Sed occulta illa particularia iudicia, Deo relinquẽda sunt. Benè autem sperare nos in genere de ijs omnibus qui

qui ex fidelibus naſcuntur, & Fœderis formula indefinita iubet, & charitas monet.

QV. *Atqui ſine fide impoſſibile eſt placere Deo.* 124

RE. Aliud eſt quempiam placere Deo re ipſa, aliud abſcondito decreto Dei deſtinatum eſſe iſti (vt ita loquar) complacentiæ. Nã illud quidem fit in adultis, interueniẽte ipſorũ fide: fides verò ab illo complacẽtiæ decreto oritur. Cur enim credimus niſi quia ſic ei placet? placemus ergo ei etiam credituri: & ne crederem⁹ quidem, niſi prius (ordine cauſarum & temporis) gratis ei placuiſſemus.

QV. *Sed cur addis, In adultis?*

RE. Quoniam infantium prius morituorum quàm doceantur, alia ratio eſt, quum fides ſit, ordinario quidẽ modo, ex auditu: extra ordinem verò, ex ſolo intrinſeco Spiritus ſancti motu, quorũ vel alterum infantibus cõpetere, ex nullo Scripturæ loco, neque vlla leuiſſima coniectura collegeris. Fides enim (ſiue ex auditu, ſiue extra ordinẽ oriatur) neceſſariò præſupponit notitiam gratuitæ in Chriſto promiſſionis, quã is qui credit ſibijpſi applicet: quod nullo modo in infantes cadit.

QV. *Quomodo igitur gratos eſſe Deo infantes exiſtimabimus, vt ab eo in Eccleſiæ Fœdere cenſeantur, ac proinde ipſum Fœderis ſigillum eis non denegetur?*

RE. Primùm dico probabiliter cẽseri Deo gratos esse æterna in Christo electione, cuius satis idoneum testimonium est, quòd eos voluerit ex pijs parentibus nasci. Huius autem testimonij idoneitas (relictis Deo particularibus occultis iudicijs) patet ex illis cõceptis Fœderis verbis, *Ero Deus tuus, & seminis tui*: vnde etiam colligit Apostolus, sanctos esse qui vel ex altero pio parente nascantur: Deinde placent quoque in parentum piorum persona, in mille vsque generationes, vt Dominus in Lege testatur.

125 QV. *At ista promissio legalis est. Nos verò de fœdere Euangelij agimus.*

RE. Concedo. Sed memineris omnes promissiones Legales, in Christo, qui pro nobis illam conditionem Legalem impleuit, Euangelicas & ratas credentibus euadere.

126 QV. *At tu infantes istos credentibus non accenses, vnde sequitur nullum isti Legali promissioni locum infantibus relinqui.*

RE. Imò non consequitur. Fides enim interuenit parentum ex quibus natus est.

QV. *Vis ergo aliena, id est parentum fide infantes seruari?*

RE. Alienam fidem & sanctorum preces constat multis quoq; infidelibus ad mitigãdas pœnas prodesse: imò etiam sic posse aliquibus fidei

fidei donum impetrari docet Saulis conuersio, si vera est eorum sententia, qui hoc datum esse scripserunt Stephani precibus. Nequaquam tamen facilè dixerim quempiam aliena fide seruari, ne quis hoc perinde accipiat acsi dicerem parẽtum fidem infantibus imputari, quasi aliena fide credentibus: quod quidem non minus falsum & absurdum fuerit quàm si dixerim quempiam posse aliena anima viuere, aut alterius sapiẽtia sapere. Sed hoc quidem verè dixerim, interueniente piorum parentum fide fieri vt nati vel nascituri infantes sancti sint, id est in fœdere censeantur, ac proinde seruentur. de quo vt nihil dubites, dic, obsecro, quid apprehendit fides? nónne id quod continet promissio, ipsius fidei obiectum?

QV. *Omnino.*

RE. Ergo promissionem istam, *Ero Deus tuus, & seminis tui*, apprehendit, & sibi & semini suo piorum parentum fides. Tantundem autem valet hæc promissio atque, *Ego tecum & cũ semine tuo, salutis fœdus paciscor.*

QV. *Ergo seruarentur omnes ex pio parente* 127
oriundi.

RE. Certè meritò præsumuntur seruandi, vt qui in Fœdere comprehensi probabiliter, neq; imaginaria cõiectura videantur. Sed hoc interea nihil præiudicat occultis & particu-

laribus Dei iudicijs: & excipiendos esse liquet, qui quum adoleuerint, illam gratiam sua incredulitate excutiunt.

128 QV. *Verùm quum dixeris sola fide obsignari res in Baptismo significatas, quid dicemus obsignari in infantibus actuali fidei habitu non præditis quum baptizarentur, & prius mortuis quàm doceri fidem possent?*

RE. Nos quidē quasi superuicturos baptizamus. Quod autē dixi de fide ad solos adultos spectat. Non fuerit autem vanus propterea illorum Baptismus. Nam in ijs sancitū id fuerit quod, interueniente, (sicuti dixi) piorum fide, iam erat ipsis nascētibus collatum, nēpe insitio in fœdus: ac proinde peccati peccātis remissio, totius deniq; Baptismi fructus. Denique inanis esse: nequit ista solennis ex Christi mandato, Patris, ac Filij, & Spiritus sancti inuocatio, nec vanæ sunt ab Ecclesia conceptæ super eūm qui baptizatur preces. Ista porrò Ecclesiæ iudicio summittuntor. Nec enim ignoro posse etiā dici fide eis dari fidē δυνάμει, vt δυνάμει, quoque non ἐνεργείᾳ sunt anima ratiocinante præditi. Quid tamen mihi probabilius videatur ostendi: neq; sententiarum hac in re diuersitas, fidem ipsam Christianam labefactat.

129 QV. *Quum & parentū & Ecclesiæ fidei, veteres quidam Patres plurimum in hac cōtrouersia tribue-*

tribuerint, vnde quæſo, iſta ſtipulatio, Credis? Credo: Abrenuntias? abrenuntio.

RE. Non ignoro quàm ſtuduerit Auguſtinus ſcribens ad Bonifacium, iſtam in Baptiſmo infantium iam tum vſurpatam ſponſionem excuſare. Sed quis non videt hoc inde cœpiſſe, quòd quæ in adultorum Baptiſmo dici & fieri ſolebant (negligentia Epiſcopotum, & quorũdam fortaſſis ſuperſtitione) ad infantium Baptiſmum traducta ſunt? qua de re (fauẽte Deo) tunc agemus, quum ad contrariarum opinionũ refutationes ventum erit.

QV. *Audiui quid de Mahumetanorum & Iudæorum infantibus cenſeas. Num verò in hoc numero repoſueris eorũ liberos, qui Pontificis Romani partes ſequuntur?* 130

RE. Nequaquam.

QV. *Atqui Papam Antichriſtum alterum eſſe dicitis, ac proinde à Chriſto deſciuiſſe illos oportet qui Papiſtæ dicuntur.*

RE. Concedo. Sed vt Papatus nõ ſit Chriſtianiſmus, verùm potius Antichriſtianiſmus: manſit tamen & manet Chriſtianiſmus quaſi ſepultus in Papatu.

QV. *Quid tibi velis nondum ſatis percipio.* 131

RE. Dico Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum voluiſſe ac velle adhuc Eccleſiam ſuam latere intra Papatus ipſius viſcera.

QV. *Vnde hoc colligis?*

RE. A posteriore. Aio enim vbicunq; est propria Ecclesiæ nota ibi esse Ecclesiam.

132 QV. *At quàm miserè fœdata est siue doctrinam ipsam, siue illius notam, Baptismi characterem spectes?*

RE. Esto vt sit vsqueadeò conspurcata, vt non nisi à peritissimis internoscatur : extat tamen in illo suo characterе, Baptizo te in nomẽ Patris, Filij, & Spiritus sancti.

QV. *Quid inde colligis?*

RE. Papismum minimè esse Christianismum, imò aberrationem tantam, vt qui illum amplectatur, & in eo permaneat, à Christianismo excidat. Idem dico de Græcismo qui & ipse est aberratio à Christianismo tanta, vt verè Christianus & Græcus hodie nemo sit. Aio tamen Gentes (quæ nunc duabus illis factionibus in genere comprehenduntur, & ad suam excisionem, quam prædixit Paulus manifestè vergunt) non censendas tamen excisas, quãdiu exterior Baptismi nota ibi perstabit, & colligi adhuc ex medio Papismo, & in medio Papismo, Ecclesiam.

QV. *Probaréne istud possis cõmodo quopiam superiorum temporum exemplo?*

RE. Maximè. Qualem enim putas Pharisaismum, Sadduceismum, Iudaismum denique fuisse

fuisse Christi temporibus? talem certè vt nemo Iudæus esset (si corpus ipsum populi spectes) qui non irritum faceret Domini fœdus. Fuit tamen ad tempus vera religio in medio Pharisaismo, & Sadduceismo, adeóque deprauatissimo Iudaismo, quandiu viguit in eo populo Circuncisio, fœderis tessera. Circũcisione verò abolita, & repudiata Christianismi nota, gens Iudæorum iam excisa meritò dicitur. Idem nó de Papismo ipso, sed de Christianismo, intra Papismum veluti demerso, & sese paulatim exerente, statuendum dico.

QV. *Sed quum qui Papista est, non sit verè Christianus, num eiusmodi hominem adultum, nec dum baptizatum, ad Baptismum admitteres?* 133

RE. Nequaquam, nisi prius Catechumenum factum, & Papismo renuntiantem.

QV. *Eiusmodi verò parẽtibus natum infantem num admitteres?* 134.

RE. Ne id quidem temerè facerem.

QV. *Quibus ergo conditionibus?*

RE. Nempe si vel ex parentibus aut cognatis aliquis, Papismum eiurans, & infantem habens in potestate hoc à me postularet: vel alioqui idoneus sponsor adesset, qui piam & rectam infantis institutionem polliceretur.

QV. *Num idem feceris in Mahumetani aut Iudæi alicuius infante?*

RE. Sanè in priore quidem ſpecie. Nec enim eiuſmodi infans cenſeretur Mahumetanis aut Iudæis prognatus, ſiquidem ij falſam ſuam religionem eiurantes, & ipſimet iam baptizati, aut Baptiſmum petentes, ſoboli ſuæ Baptiſmū peterent. Sin de adultis ageretur etiam ſi mille adeſſent ſponſores, Baptiſmum tamen infanti recuſarem.

QV. *Quamobrem potius quàm Papiſtarum filio?*

RE. Quoniam neque Iudaiſmus aut Mahumetiſmus, eſt Chriſtianiſmus, neque in Mahumetiſmo, aut nunc quidem, in Iudaiſmo eſt Chriſtianiſmus: id eſt non habeo coniecturam vllam probabilem, ex qua poſſum conijcere aliquem naſci ex Iudæis vel Mahumetanis qui ſit ſanctus, id eſt qui ad Dei fœdus pertineat. At verò etſi Papiſmus nō eſt verus Chriſtianiſmus, eſt tamen adhuc in Papiſmo Chriſtianiſmus, vt ex eo apparet, quòd adhuc ibi remanſit ſalua Baptiſmi formula eſſentialis, quam abolere Satan nondum potuit.

135 QV. *Idémne ſtatuis de quoruminis hæreticorum liberis?*

RE. Minimè verò. Excipio enim eos qui abolito Chriſti Baptiſmo (is eſt autem Chriſti Baptiſmus, qui ſic adminiſtratur, vti Chriſtus inſtituit) proprium alium inuexerunt, etiã

ſi

si Christi Baptismum esse mentiantur, quod de Eunomianis & Priscillianistis, & alijs nonnullis traditur.

QV. *Istos igitur rebaptizares?*

RE. Imò Christi Baptismo nondum baptizatos, baptizarem.

QV. *Dictum sit igitur hactenus de ijs qui baptizandi sunt. Nunc quæro quorum sit baptizandi munus.* 136

RE. Eorum certè quibus administrandi Verbi cura mandata est. Sunt enim Sacramẽta quasi Verbi tabulis appensa sigilla, & hæc duo coniunxit Christus Apostolos suos mittens, & Baptismi formam præscribens.

QV. *At inquit Paulus se non esse missum ad Baptizandum, 1. Cor. 1. 16.* 137

RE. Id non esse præcisè intelligendũ, sed comparatè, apparet ex eo ipso quòd ibidem ait se baptizasse Stephanæ familiam, quod nunquam nisi ex vocatione fecisset. Ait igitur se missum vt præcipuè incumberet plantandis Euangelij prædicatione, Ecclesijs, in quibus pastores constituebat, à quibus potius vt & ab assectis Euangelistis singuli credentes (prout res ferebat) baptizarentur. Sed & vetustam Ecclesiam apparet, quum iam præsertim operosior esset factus Baptismus, Diaconorum opera in nonnullis vsos fuisse. Sed in summa Baptismus

quum sit merè Ecclesiastici ministerij pars altera, à solis legitimè vocatis ministris ritè administratur.

138 QV. *Num verò Papisticos siue Episcopos siue presbyteros legitimè vocatos credis?*

RE. Nihil minus, ne ex ipsorum quidem Canonibus, alioqui non admodum puris.

139 QV. *Imò impositionem manuum habent, siue ordinationem qua vos aiunt carere.*

RE. Sed quoties prohibent Canones pro legitimè ordinato censeri qui non fuerit legitimè electus? Legitimæ verò electionis modus ex Apostolo nobis petendus est, saltem quod ad morum & doctrinæ examen attinet. Deest igitur illis ordinationis legitimæ fundamentū, ac proinde frustra impositionem manuum iactant, quam tamen difficilè non fuerit ostendere puriorem nos quàm illos habere, sicuti fortassis alias pleniſſimè ostendam.

140 QV. *De Baptismo igitur à priuatis, vel ministerio Verbi non fungentibus personis administrato, quid censes?*

RE. Non plurisfaciendum quàm id quod Regis vel Reipublicæ nomine priuatus quispiā pro libito gereret: aut quàm sigillū ad publici imitationē à priuato quopiam effictū, & cuipiā instrumento appensum: aut quàm fabula.

QV. *Multò minus ergo Baptismum per ludū,*

vel

vel ab obstetricibus administratum probaris.

RE. Apagè verò crassam & putidam hãc sacri ministerij profanationem.

QV. *Sed quid si vrgeat necessitas?* 141

RE. Iam antea respondi salutis nostræ initium duci à Tabulis ipsius fœderis, nõ à sigillo ijs appenso, quod tamen si quis aspernetur, illarũ beneficio meritò priuetur; non videri verò contempsisse qui illud obtinere, seruato legitimo ordine, non potuerit.

QV. *Sed nónne pari loco & gradu censendæ* 142 *sunt priuatæ personæ, & non legitimè vocatæ? quod si verum est, irritus sanè fuerit Baptismus à Papistis sacrificulis administratus.*

RE. Hîc me non pigebit ex Iurisconsultis mutuari quod ad hanc rem maximè facit: Vitiũ aut est in persona, aut in re, aut in vtroq;. In persona, vt quum vitio creatus est magistratus, qui tamen (authore Varrone lib. De lingua Lat. 5.) magistratus nón est. Iurisconsulti verò subtilius distingũt inter eũ qui magistratus est (legitimus videlicet) & eũ qui est in magistratu: vt quũ disputant aliud esse Procõsulem esse quàm in Proconsulatu: aliud esse Prætorem quàm Prætura fungi, vt de Barbario Philippo traditur: aliud tutorem esse quàm tutela fungi: adeò vt interdũ qui magistratus est, putà si sit furiosus, sit quidem magistratus, magistratu

verò fungi non possit. Vitium in actu est quum ritè gestus non fuit, ijs nimirum prætermissis, quæ sunt de ipsius actus natura. Iam in Baptismo Papistico vitiũ non est in actu in quo præcipua illa formula obseruata est cui non præiudicant aliena & superuacanea, At in persona vitium est: sunt enim παρεπίσκοποι & παραπρεσβύτεροι. Sed istud vitium non potest actum lædere. Nam (vt ad nostros Theologos propius accedam) qui nõ sunt legitimè ad ministerium vocati, & tamen in cathedra ministerij sedent aliquo hominum (quamuis deceptorum) consensu, etsi quod ad personas ipsas attinet, veri pastores non sunt, tamen alio loco sunt habendi, quàm qui nullam neque legitimam, neque illegitimam vocationem habent. Sic Caiaphas non erat quidem legitimus Põtifex maximus, vt qui pecunia data põtificatum inuasisset, sed tamen in pontificatus cathedra sedens, quamuis inscius, prophetiam edit. & coram hoc sedente Pontifice, Dominus Templum adit, & diuinos nondum abolitos ritus obseruat. Sic Pharisæi quatenus in cathedra Mosis sedebãt, audiri iubentur, quam tamen cathedram illorum plerique, ambitione & malis artibus occuparãt. Sic deniq; rata sunt quę magistratus aliquis habitus decernit, etiãsi malis artib⁹ eò fuerit prouectus, quod Barbario cuidã Philippo

seruo

seruo, & tamen per errorem Prætorem Romæ creato accidisse constat. Denique vitiosa vocatio conscientiam eius lædit, qui munus illud inuasit, sed ea nō vitiat quæ ab eo perinde agun-
tur ac si legitimè esset vocatus.

QV. *Sed ille à sacrificulis administratus Bapti* 143
tismus, multis est maculis conspurcatus.

RE. Verū dicis, sed singulari Dei beneficio, manſit in eo essentialis illa Baptismi Christi formula: cuius veritas nullis additicijs commē-
tis impediri potest.

QV. *Non esset igitur Baptismus verus, nisi pure* 144
institutionis verbum adhiberetur?

RE. Non esset profectò. Nam forma dat esse rei.

QV. *Quòd si vitium in forma, te authore, tan-*
tum est vt rem ipsam vitiet: ánnon id multò magis
facit vitium in ipsa Baptismi doctrinæ explicati-
one, in qua non ignoras quàm grauiter à Papistis
peccetur?

RE. Nequaquā. Etsi enim doctrinæ, quàm exterioris formæ corruptio maior ac grauior est coram Deo, ipsius tamen Baptismi actionem non perinde vitiat: quoniam vitium doctrinæ hæret in docente, neque Sacramenti alioqui ritè administrati, veritati nocet: vitium autem formæ in ipsa re ineſt, ideóque tale esse potest (putà si in ipso elemēto aut verbo institutionis

aut merè essentiali ritu peccaretur) vt actionem ipsam vitiet. Veluti si exẽpli gratia quispiam in Trinitatem non baptizaret, aut Filium inæqualem nominaret, aut in Virginem Mariã baptizaret, aut pro aqua (præsertim sciens prudens) nescio quid aliud vsurparet prorsus diuersum, aut siue aspersionem, siue immersionem negligeret, non esset hic certè Baptismus à Christo institutus. Contrà verò si fieri posset vt vel Satan ipse sederet in cathedra ministerij, & legitimum Christi Baptismum administraret, verus esset Christi Baptismus: vt qui à ministri neque scientia, neque conscientia pendeat.

145 QV. *Recte igitur censes eos facere qui purum Christianismum eiurato Papatu amplexi, baptizãdos suos liberos sacrificulis offerunt?*

RE. Nequaquam.

QV. *At tu tamen, inquis, verũ hunc esse Baptismum.*

RE. Illud tamen ex hoc non consequitur. Nam etiam si valet quod datur, tamẽ nõ sequitur peccato carere eum qui id petierit. Quum enim multa sint in Baptismi ritibus Papisticis impura, non est expers peccati qui eorum exercendorum causam præbet: vt taceam, sic in adulterina sua vocatione foueri, quos potius ex Dei domo expelli ab ijs oportuit quos id curare impri-

imprimis decebat, Christi exemplo.

QV. *Quid igitur patribus puram religionem amplexis faciendum putas, qui inter medios Papistas degunt?*

RE. Suadeo vt sumptui non parcant, & nihil intentatum relinquant, vt purè baptizandos suos liberos curent, ac potius Baptismum differant, quàm illarum corruptionum rei fiant. 147

QV. *Quid si interea moriatur infans?* 146

RE. Culpâ ipse certè infans non luet: & iam sæpe diximus, non priuationẽ sed contemptum Baptismi per se, reddere hominem fœderis beneficio indignum.

QV *At Dominus testatur fore vt excidatur quicunque non fuerit circuncisus, Genes. 17. 14.* 148

RE. Si hoc intelligas de exclusione tum à sacris tum à ciuili societate, quoniam additur, *è populis suis*, sensus hic erit, incircũcisos non fuisse neque ad sacra neque ad ciuilia munera admissos. Sin id verò de exclusione ab ipso fœdere salutis æternæ accipias, illud quod subijcitur. *Nam fœdus meum subuertit*, ostendit hoc intelligendũ esse de solis ijsqui scientes prudẽtes: aut negligentia Circuncisionem fuerint aspernati. Imò eos qui in deserto diu vixerunt incircuncisi, Iosue 5. v. 4. certum est tamen sacros cœtus adijsse, & ciues Iudæorum reipublicæ 149

habitos: quoniam videlicet hó contemptu Circuncisionis id eueniebat, sed quòd id commodè in deserto fieri non posset. Mosen enim & Aaronem hoc alioqui fuisse neglecturos probabile non est.

147 QV. *Sed nullóne ætatis baptizandorum habendam rationem putas?*

RE. Quum ab adultis requiratur fidei professio, quò diligentiores fuerint in cognoscendis Christianæ religionis præcipuis, & primarijs capitibus, eò sibi melius cauerint. Infantes autẽ quò citius baptizandos obtulerint pij parentes, eò rectius fecerint: ne hoc beneficio, si fieri possit, priuentur.

148 QV. *Atqui non ante diem octauum circuncidebantur Israelitarum mares, Gen. 17. 12.*

RE. Nempe quoniam alia lex obstabat, immundos ad septimum vsque diem pronuntians quicunque puerperam attigisset. Leuit. 12. 2. & 15. 19.

149 QV. *Atqui constat multos diù distulisse Baptismum, adeo quidem vt Gregorius ipse Nazianzenus Episcopi filius, non nisi plene iam adultus, ad Baptismum accesserit.*

RE. Arguit hoc quoque, vt alia multa, Episcoporum multorum negligentiã, minimè nobis imitandam. Cæterum hanc ipsam Baptismi dilationem grauiter ipse Nazianzenus increpat,

pat, oratione in ſanctum Baptiſma, cui tamẽ (vt & in alijs quibuſdam eadem oratione cõprehenſis) in eo non aſſentior, quòd infantiũ Baptiſmum, niſi (inquit) periculum vrgeat, ad triennium vel breuius aut longius ſpatium differendũ ſuadet, in quo myſtici quidpiam diſcere & reſpondere poſſint. Hanc enim vaniſſimã eſſe rationem illa Circunciſionis lex õſtendit, quæ perinde atq; Baptiſmus, eiuſdẽ in Chriſto fœderis obſignationi fuit adhibita.

QV. *Sed quod adminiſtrandi Baptiſmi tempus idoneum cenſueris?* 150

RE. Hic penè incredibile eſt dictu quanta ſub ordinis ſpecie inuecta ſit in Eccleſias, præſertim Græcas, confuſio. Certum enim eſt ex Actis Apoſtolicis Baptiſmũ initiò prout res ferebant adminiſtratũ fuiſſe: ijs qui ad Baptiſmũ accedebant, miraculo potius quàm ordine aliquo inſtitutionis plerunque fide in Chriſtũ donatis. Poſtea vt ex Iuſtini potiſſimum altera apologetica oratione liquet, Spiritu ſancto ordinarijs medijs agere paulatim incipiente, vbi cõuentus agebãtur, Baptiſmus quoque exercebatur. Poſtea, vt omnia ordine fierent, ordinatis catechiſtis, duo dies conſuetudine quadam primùm, deinde lege, ac tandem quadam veluti ſuperſtitione, baptizandis catechumenis conſtituti ſunt. Tandem autem eo deuentum eſt, vt

penè piaculum esset extra Pascha & Pentecosten baptizare. Cæterùm huius ordinis obtentu idcirco instituti vt catechumeni (quales initio erant baptizandi omnes, tum ex Iudæis, tũ ex Gentibus) non quouis die, neque ante legitimam professionem accenserentur, incredibile penè est existimare, quæ confusiones sint in Ecclesiam eam ob causam præsertim inuectæ, quòd quum Baptismus in illis adultis esset primus in cœtũ Ecclesiæ aditus, expectari Paschæ & Pentecostes dies præcisè non poterat, quin sese quodammodo damnatos existimarent, qui in periculũ mortis interea incidebant. Hinc illud sequebatur vt infinitos soluere legibus tenerentur, qui alia quoque prætexebant. Sic irrepsit error de Baptismi absoluta necessitate, quæ opinio quum omnes videretur in infernum detrudere, à nonnullis adhibitum est σωφὸν φάρμακον, excogitato quodam loco in quo collocarentur qui nulla sua culpa mortui essent Baptismi expertes, neque pœnas illas æternas videlicet experturi, neque beatitatis cælestis participes futuri: quod etiam Nazianzenus tradidit. Omitto alia infinita quæ Christianis melius eruditis pudorem meritò inijciant ex ijs ipsis inuecta, quæ ordinis causa fuerant initio instituta.

QV. *Quid autem ex istis colligis?*

RE.

RE. Quum temporum conditio in eo saltē mutata sit, quòd nunc nulli adulti baptizantur, & satis pateant illorum veterum Canonū incōmoda, rectè facere Ecclesias quæ sic cauēt Baptismi vsui, vt neque (quoad ejus fieri potest) priuentur Baptismo infantes, neque eorum superstitioni indulgeatur qui salutē Baptismo alligant, neq; à prædicatione Verbi quotidiana, Baptismus, si fieri potest, seiūgatur.

QV. *At de loco nihilne statuendum putas?* 151

RE Imò quum omnia decenter & ordine fieri in Ecclesia oporteat, sit autem Euangelici ministerij pars Baptismus, eundē locū & Verbi & Sacramentorum ministerio attribuēdum cēseo: vt in cœtu Ecclesiæ, & communibus precibus adiunctis, Baptismus administretur, neq; istos nescio quos necessitatis casus temerè admisero.

QV. *At de ritibus ipsis quid tibi videtur?*

RE. Standum esse Dei Verbo.

QV. *At dei verbum immersionem videtur requirere.*

RE. Fateor hoc declarare nomen ipsum Baptismi præcisa significatione acceptum: neque mirum est in adultis hoc fuisse obseruatū, præsertim in Iudæa, & calidis illis regionibus, in quibus id fieri nullo valetudinis periculo potuit. Sed spectandū ipsum Baptismi scopum ar-

bitror, quẽ etiã simplici aspersione aquæ ꝓfusis infantibus retineri cõstat, quẽadmodũ in Legalibus purificationibus (quibus noster quoq; Baptismus adumbratus est) aspersio sufficiebat: neque magnopere laborandũ multáne an pauca aqua, totum corpus mergatur, an caput duntaxat aspergatur.

QV. *De trina verò immersione quid sentis?*

RE. Apparet ex Tertuliano fuisse iam tum receptam aduersus Personarum vnitatem. Sed vtcũque sit, cur non æquè licat dicere vnica vtẽdum mersione, vt significetur nos in tres quidẽ Personas (sicut ex verbis ipsius Baptismi intelligitur) sed in vnum Deum tamen baptisari? Tã enim periculosum est essentiam multiplicare, quàm personam vnicã statuere. In genere verò de vnica vel trina mersione seu aspersione non arbitror contendendum: quod etiam visum est Gregorio Episcopo Romano, Epist. lib. 1. epist. 41.

153 QV. *Sed hîc rursum est de quo te perconter, istámne formulã,* Ego te baptizo in nomine (*seu, in nomen*) Patris, Filij, & Spiritus sancti, *præcisè totidémque verbis ac syllabis necessariò vsurpandam putes. Neque enim ignoras Græcos dicere,* Baptizetur seruus Christi in nomen Patris, *&c.*

RE. Omissis hîc quoq; Scholasticorum argutа-

gutationibus, dico duo hîc nobis extrema esse magno studio deuitanda: nēpe ne vel in Magorum impietatem delabamur, qui certis voculis efficacitatem quādam affingunt, quum (vt antè diximus) voces per se nullam aliam quàm significationis vim habeant: neque itidē existimemus licere nobis in institutione Domini (ita vt est ab eo certis verbis præscripta) quicquā demutare. Ac ad prius quidem illud quod attinet, Syriaco sermone ipsis Apostolis semper vtendum fuisset, si qua in ipsis literis & syllabarum sonis vis inesset, quum eo sermone loquutum fuisse Dominum nostrum Iesum Christum appareat. Nihil igitur mutat in re ipsa qui eo idiomate quo vtuntur baptizandi, idem atque Christus ipse instituit, loquutus est. Imò qui secus facit (vt hodie fit in pseudoecclesia Romana) malè facit, quia dici intelligenter vult Dominus suis, quæ ab omnibus credi & fieri vult.

QV. *Quæso igitur, si peregrina lingua vtatur baptizans à nemine intellecta, num ratus est Baptismus?* 154

RE. Nō pendet efficacitas Baptismi à baptizante, modò is (vt antè dixi) vocatione quāuis vitiosa, non careat. Et quum infantes tantundem (si proprio atque si peregrino idiomate vtaris intelligāt, fructus Baptismi, quod ad

eos attinet qui postea adolescunt, ab interpretatione & fide, suo tempore sequuturis dependent. In alijs verò inuocatio Domini vana esse non potest, quanuis valde vitietur eorum culpa qui lingua peregrina in Ecclesia seu Verbum annuntiantes, seu Sacramenta administrantes, vtuntur.

155 QV. *Ergóne cogitur præcisè minister formula à Christo præcepta vti, verbis tantùm sono alterius linguæ mutatis?*

RE. Nulla certè iusta causa possit incidere quæ mutationem aliquam in tam paucis verbis possit excusare, quibus integrum illud mysteriũ diuinitatis declaratur.

QV. *Quid si quis igitur pro Patre genitorem, pro Filio genitum: pro Spiritu sancto procedentem diceret? Quid si pro tribus Personis distinctis, Trinitatem inuocaret?*

RE. Quórsum ista quæso? Iussit Dominus in hoc mysterio non proprietates personales, sed ipsas Personas, eásque distinctè inuocari. Aliã igitur affectatã formulam pro legitima nunquam admiserim.

QV. *Multo minus igitur admitteres detractionẽ alicuius Personæ, vel additionẽ hæreticã, veluti si quis Patrem maiorem, Filium minorem, Spiritũ sanctum à solo Patre procedentem diceret.*

RE. Rectè sentis. Nec enim hic esset Eccle-

siæ

siæ Christi Baptismus.

QV. *Sed quid statuis de his vocibus*, Ego te baptizo: *vel*, Baptizetur Christi seruus? 156

RE. Nō præscripsit suis ministris Christus, quibus vel quot vocib⁹ essent vsuri in ministerij sui functione, sed actū ipsum definijt, quū iubet eos in nomē Patris, Filij, & Spiritus sancti baptizare. Itaque nihil detrahūt aut adijciunt verbo Dei, sed muneri suo satisfaciunt: quum institutionem ipsam Domini auditoribus exponūt. Et quod ad ipsam administrationis (vt ita loquar) actualis formā ventū est, siue dicant, Ego te baptizo: siue, Baptizetur Christi seruus, nihil interest, modò forma ipsius actus quem exercent, obseruetur. Sed tamē, vt dicā quod res est, formula in Latinis Ecclesijs obseruata mihi videtur ad mandatum Domini propius accedere, & confirmandæ baptizandi fidei esse accōmodatior.

QV. *Quamobrem?*

RE. Quoniam de se loquens minister, prima persona, quū inquit, *Ego baptizo*, & adijciens illud pronomē *Te*, attentiorē reddit animū eius qui baptizatur, tū ad externā actionē obseruandā, quasi Deus ipse præsens adesset, hoc ipsum agēs per se, quod minister eius voce testificatur: tum ad promissionem propriè ac peculiariter sibi applicandam.

157 QV. *Sed infans qui baptizatur, iſtorum nihil intelligit.*

RE. Fateor, ſed ſuo tempore intelliget: quoniam (vt antè diximus) vis horũ verborum per vniuerſam vitam eorum qui baptizantur, vim ſuam in omnibus tentationibus profert, adeò vt in articulo mortis poſſimus ac debeamus vel hoc vno clypeo tentationes Satanæ acerrimas retundere, Abi Satana. Audiut enim adhuc ſurdus qui mihi nomine ac mandato Seruatoris mei diceret, Ego te N. baptizo in nomine Patris, Filij, ac Spiritus ſancti. Eſt hic mihi Baptiſmus certa teſſera ablutum eſſe me à peccatis, & Chriſti mei iuſtitia donatũ, cui commortuus & cõſepultus, reſurgere iam cœpi animo, & plenè tandem etiam carne reſurgam in vitam æternam.

158 QV. *Sed quum ſingulis momentis peccemus, peccata autẽ noſtra Baptiſmo abluantur, qui fit vt nõ iteretur Baptiſmus, quum præſertim Cœnã Domini ſæpius celebremus?*

RE. Semel regeneratum & ingreſſum eſſe in Eccleſiam ſatis eſt: vnde nullus electus eijcitur foras. at ſemel in Eccleſia paſci, nequaquam ſufficit,

159 QV. *Imò nónne peccata nos excludunt è regno Dei?*

RE. Nequaquã. Nam alioqui nemo manet

ret in Eccleſia, quum ſit mendax quiſquis dicit ſe peccatum non habere. Itaque merentur quidē noſtra vel minima peccata excluſionē à regno Dei: ſed electis gratia Dei fretis, non imputantur. Ideo non dixit Paulus Rom. 8. 1. nullū eſſe peccatum, ſed nullam eſſe condemnationē ijs qui ſunt in Chriſto Jeſu.

QV. *Peccemus igitur, vt abundet gratia.*

RE. Imò fides Chriſtiana hoc non poteſt vllo modo admittere. Nihil enim credit, niſi quod offert promiſſionis ſermo. At nulla fit veniæ promiſſio niſi reſipiſcētibus. Nulli verò lōgius abſunt à reſipiſcentia, quàm qui Dei patientia vltrò ad peccandum abutuntur. Itaque proprium eſt quoque electorum veræ reſipiſcētiæ donum.

QV. *At de excommunicatis quid dices? Sunt enim rata in cælis, ex Chriſti verbo legitima Eccleſiæ iudicia in terris peracta. Matt. 18. 18. Ejciuntur autē excōmunicati ex Eccleſiæ medio. 1. Cor. 5. 1. ergo & ex regno Dei.* 160

RE. Excommunicationis legitimæ iudiciū quin ratum ſit etiam in cælis, dubitare nemo magis poſſit, quàm ſi Filius ipſe Dei ſententiam ferret, quum in eius nomine agat Eccleſia quod agit. Non tamen inde efficitur quod tu contendis. Neque enim excommunicati comparādi ſunt ſimpliciter palmitibus à vite iā ſemel ex-

cisis, sed infructuosis, neque succum ex vite attrahentibus, ac proinde tandem à Deo excindēdis, nisi paulatim reuiresçant, quod ex pœnitentiæ fructibus apparet, quemadmodū ramis accidit, hyeme quidem perinde se habentibus acsi essent emortui, verno tamen tempore pristinum vigorem recipientibus. Sunt enim dona illa Dei ἀμεταμέλητα. Quod si qui ad extremum in contumacia perseuerent, signum est eos in Ecclesia quidem exterius ad tempus fuisse, sed ex Ecclesia nunquam fuisse. Mansissent enim nobiscum (inquit Ioannes) aut certè post aberrationem ad nos redijssent, si ex nostris fuissent.

161 QV. *At enim si Baptismus idcirco non est iterādus, quoniam primus in Ecclesiam ingressus fieri irritus non potest, cur itidem non sufficit Cœnam Domini semel obire, siquidem semel verè Christo incorporatus, penitus excidere nunquam potest?*

RE. Causam antea iā diximus. Semel enim renasci satis est, at nō semel ali: quoniam vt in hac corporali vita sumi cibum sæpius oportet, cui⁹ succo alamur, sic, vt magis ac magis Christo incorporati in eo viuificemur, crebra eius incorporationis obsignatio, & fidei veluti accretio vtilissima est. Hæc tamen in ista similiudine planè sunt diuersa, quòd corruptibilis est cibus

quo

quo ad hanc tuēdam vitam vtimur, ideóque veteri nouus alius ſuccedit: cibus verò interior qui in ſacra Cœna præbetur, incorruptibilis eſt, ideoq; quū Cœna repetitur, neq; ſumitur nouus cibus, neque prior cibus quaſi antea reiectus reſumitur, ſed is ipſe cibus quem antea ſumpſeram⁹, magis ac magis nobis inſeritur, & fide corroboramur, vt eò efficacius; illo (Chriſto videlicet) ad vitam æternam nutriamur.

DE Baptiſmo igitur hactenus dictum eſto. 162
Nunc ad alterum Eccleſiæ Chriſtianæ Sacramentum accedamus. Illud verò quomodo appellabimus?

RE. Paulus vocat Cœnam Domini, 1. Cor. 11. 20. eò quòd veſpere celebrata primùm fuerit à Domino, quod etiam diu fuit in Eccleſia Chriſtiana obſeruatum. Vocat itidē menſam Domini, 1. Corin. 10. v. 21.

QV. *Annon etiam aliter apud Patres vocatur?* 163

RE. Ergo iſtas quoque appellationes expēdamus. Quidā huc trahunt nomen λειτουργίας, συνάξεως, & ἀγαπῶν, ſed, meo iudicio, non ſatis rectē. Illis enim duobus prioribus nominibus non modò myſteria iſta, ſed reliquæ etiam publici diuini cultus partes ſignificantur. Eſt enim (vt omnes non prorſus imperiti Græcæ linguæ norunt) λειτουργεῖν, idem quod publicum

aliquod miniſteriũ obire, quod poſtea ad omnes Eccleſiaſticas functiones traductum eſt, ſicuti etiã δοῦλον Ieſu Chriſti ſeſe vocat Apoſtolus, & munus ſuum διακονίαν appellat.

QV. *Non ignoras veterem Latinum interpretem, Act. 13.2. vertiſſe* λειτουργούντων *ſacrificantibus.*

RE. Noui, & quidem ineptè, niſi velimus etiã Angelos facere ſacrificos, vt qui λειτουργικὰ πνεύματα vocentur, Hebr. 1.14. & Magiſtratus, Rom. 13.4.

QV. *Atqui ſic videtur accipi Lucæ 1.23. & Heb. 10.11.*

RE. Imò illic quoque in genere pro toto ſacerdotali munere accipitur. Nomẽ quoq; συνάξεως, id eſt Conuentus, latius patet, quanuis tandem ad eius præcipuam partem, Cœnam Domini videlicet ſignificandam, ſit tranſlatum. Ἀγάπας autem vocabant communia ille ſacra conuiuia, & quicquid in eis gerebatur, vt Tertullianus latè in Apologetico declarat. vtitúrque etiam Iudas hoc nomine, Iudæ v. 12: orta inde appellatione, tum quòd collatitijs dapibus vterentur, tum quòd mutuam charitatem ac coniunctionem arctiſſimam ſic initio teſtarentur Chriſtiani.

164 QV. *At, quid tibi de nomine* εὐχαριστίας *videtur?*

RE.

RE. Sic vocata fuit Cœna Domini, non quatenus Sacramenti, ſed quatenus ſacrificij rationem habet.

QV. *Ergo tibi Cœna Domini ſacrificium eſt.* 165

RE. Eſt ſanè, idque triplici reſpectu: primùm, quatenus in ea aliquid Deo offerimus, ſolennem videlicet gratiarum actionem ex illo Chriſti præcepto, Hæc quotieſcunque feceritis, mortem Domini annuntiabitis: qua ratione dici poteſt loco omnium veterum ſacrificiorum quæ pacifica vocabant, Cœnam Domini ſucceſſiſſe. Deinde quòd in ea conferrentur eleemoſynæ, ex inſtituto fortaſſis Apoſtoli, 1. Corinth. 16. 2. quæ eleemoſynæ vocantur προσφοραὶ, ex illo Chriſti ſermone, *Quod vni ex minimis iſtis feceritis, mihi feceritis.* Tertiò, quod mortis Domini ſacrificium ob oculos quodāmodo in illis myſterijs poſitum veluti renouetur. Nec aliter explicādum eſt quicquid de ſacrificio & oblatione Chriſti incruenta apud vetuſtiores & puriores Patres, tum Græcos tum Latinos legitur.

QV. *Non putas igitur rurſum offerri Chriſtũ Patri, à ſacerdote reipſa pro viuis & mortuis?*

RE. Apage blaſphemiam omnium quæ vnquam extiterunt, maximè execrandam.

QV. *Quid verò tibi de appellatione Sacramenti altaris videtur?* 166

RE. Altaris aliquam ſpeciem loco conuenienti poſitam fuiſſe certum eſt, quò conferebantur dona & munera (vt nunc quoque Pontificius Canon habet) ex quibus decerpebatur panis & vinũ, quæ ſacris myſterijs deſtinabantur. Hæc enim erat Agaparum clauſula, Chriſti exemplo. Et ad eum locum adſtabat miniſter, pani & vino benedicens. Sed hîc mihi vide Satanæ verſutiam. Nec enim dubium eſt quin altaris iſtius occaſione fretus, Sacramentum in ſacrificium, & quidem ἱλαστικὸν transformarit. At in ſcriptis Apoſtolicis nulla eſt altaris, ſed duntaxat menſæ Domini mẽtio. Tanti eſt momenti nihil temerè, ne ἀδιάφορον quidem, in Eccleſiam inuehere.

QV. *Et de Miſſæ appellatione quid ſentis?*

RE. De re ipſa, id eſt, de impietate qualis adhuc nulla extitit, ſuo loco dicemus. Vocem autem dico planè barbaram eſſe. Nam veteres Latini, quibus id proprium verbum fuit, non Miſſam ſed miſſas dixerunt. Poſſum etiam tibi oſtendere vetuſtiſſimum Romanũ Capitulare, vt vocant, in quo Miſſa neutro genere & numero plurali dicũtur. Nec aliud vox illa quàm Miſſiones, ſiue res miſſas, oblationes videlicet, declarat, quas in conuentum quiſq; afferebat. Quod enim de dimiſſione cœtus aliqui ſcripſerunt, ac multò magis etymon Hebræum de

quo

quo nonnulli plurimum laborant, absurdum mihi quidem videtur.

QV. *De ipsis appellationibus abundè dictum est. Nunc quæso, Cœnam ipsam mihi defini.* 168

RE. Cœnam igitur Domini esse definio, actionem sacram adultis fidelibus omnibus in Ecclesia, ad consummationem vsque seculi à Christo mandatam, in qua elementorum, & rituum conueniente analogia, tum mortis ipsius memoria nobis repræsentatur, tum nostra in ipsum incorporatio spiritualiter per fidem obsignatur, tum mutua nostra in ipso coniunctio sancitur, solennis denique gratiarum actio ipsi persoluitur.

QV. *Velim igitur hãc definitionem mihi particulatim explicari.*

RE. Cur actionem sacram esse dicam, antea in definitione Sacramenti cognouisti. De cæteris si quæ sieris, ordine respondebo.

QV. *Intellexi & illud antea, cur mandatam à Christo dicas ad consummationem vsque seculi, siue donec veniat, vt ipsemet loquitur. Sed cur addis fidelibus adultis?* 169

RE. Quoniam quum requiratur suijpsius probatio ex Apostolica doctrina, statuendum est eos excludendos, qui nec sese probare possunt, neque fidem habent perspectam quam explorent.

QV. *Vis ergo excludi infantes, furiosos, eos deniq; qui non sunt in Christiana religione edocti?*

RE. Omnino. ac proinde prophanatam ab ijs Cœnam Domini qui infantibus eam distribuerunt.

QV. *Atqui ad esum agni Paschæ, cui successit Cœna Domini, admittebantur etiam pueri.*

RE. Concedo, sed qui ea essent ætate, vt patres interrogare, & ab eis edoceri possent, vt liquet, Exod. 12. 26.

170 QV. *Cur adiecisti in Ecclesia?*

RE. Vt noris non esse priuatam, sed communem actionem, id est in cœtu, siue totius alicuius Ecclesiæ, siue particulari, in communi deniq; non priuatim ab vno quopiam celebrãdam, qua de re postea dicemus, vbi contra sacræ Cœnæ abusus disputabimus.

171 QV. *Elementa quæ vocas?*

RE. Panem illum, & vinum illud.

172 QV. *Cur addis,* Illum, *&* Illud?

RE. Vt sacra distinguam à communibus. Nam sic quoque loquitur Paulus, 1 Cor. 11. 16. & 17.

QV. *Quánam in re verò situm est hoc discrimen.*

RE. Non in substantia, sed in qualitate & vsu. Panis enim communis, & vinum cõmune ideo apponuntur, vt nostram hanc vitã foueãt:

panis

panis autem ille, & vinum illud idéo præbentur, vt ſint & σημεῖα & σφραγῖδες communicationis corporis traditi pro nobis, & ſanguinis effuſi pro nobis, idque ad vitam æternam.

QV. *Qui ſunt iſti ritus Sacramentales?* 173

RE. Quod ad miniſtrum attinet, Benedicere, Frangere, Fundere, Dare: quod ad conuiuas ſpectat, Accipere, Comedere, Bibere.

QV. *Quid iſtis tum elementis tum ritibus Sacramentaliter ſignificatur?* 174.

RE. Panis quidem ille eſt illius corporis pro nobis traditi, vinum autem illius pro nobis effuſi ſanguinis, vtrunq; deniq; totius Chriſti, vt æterni noſtri cibi, ſignum Sacramentale. Benedictio non tam alicui myſterio ſignificando inſtituta eſt, quàm partim confirmandis qui ad menſam Domini accedunt, partim ipſi Sacramento conficiendo, partim ſolenni gratiarum actioni celebrandæ. qua de re præſtat ſeorſim agere. Fractio verò panis eſt paſſionis Domini ſymbolum.

QV. *Vnde hoc colligis? Sunt enim, qui hoc referant ad azymorum præſertim panum vſum, quos conſtat fuiſſe minimè ſpiſſos, & quibus ſcindendis cultro opus eſſet. Deinde etiam dicũt frangere panem ex idiotiſmo Hebraico idem ſignificare, atque panem diſtribuere, & largiri.* 175

RE. Vtrunque quod iſti dicunt verum eſt,

sed istud posterius nullo modo consentaneum est ijs quæ Dominus fecit, & facienda præcepit. Scriptum enim est, *fregit, dedit*, ex quo intelligitur fractionis nomine intelligi non posse panis distributionem. Alterum autem illud concedo, & adijcio solitos fuisse patresfamiliâs, etiam extra azymorum vsum, panem familiæ frangere. Sed hunc ritum quanuis communem, tamen euasisse Sacramentalem, eóque significatas pœnas quas Dominus nostri causa luit, manifestè ostendit Apostolus, quum pro τὸ διδόμενον *quod datur*, scriberet τὸ κλώμενον *quod frangitur*.

176 QV. *Atqui os non est comminutum ex eo.*

RE. Concedo: sed animi certè & corporis cruciatibus est dilaceratus, & hac Metaphora qua dicitur etiam cor contusum & comminutum nihil frequentius occurrit in Dei verbo. Datio verò seu præbitio exterior signorum perinde accipienda est, acsi Christus ipse sua manu seipsum nobis vtendum & fruendum præberet, seseq; totum nobis insinuaret, quod etiã re vera virtute sancti sui Spiritus intus præstat, nisi incredulitas nostra obstiterit.

Acceptio verò exterior qua fit vt manu elementa prehẽdamus, respõdet interiori per fidẽ receptioni, vt perficiatur quædã inter Christũ & nos stipulatio, rogante Christo: *Vin' me fide in-*

intus recipere, ſicuti exterius has meæ promiſſionis σφραγῖδας tibi per miniſtrum meum in manus trado? reſpondente verò fide, *Volo Domine, & fide te recipio, ſicut hæc manus traditas ſibi σφραγῖδας recipit.* Eſus verò panis illius, & vini illius hauſtus, declarat Chriſti fide apprehẽſi applicationem, qua fit vt verè facti ipſius participes, ex eo quicquid ad ſalutem noſtram ſpectat, magis ac magis hauriamus.

QV. *Quæ eſt verò analogia iſtorum ſignorum cum rebus ſignificatis?* 177

RE. Hæc analogia per ſe manifeſta eſt. Panis enim & vinum quum, præ cæteris cibis, ſint alendis corporibus noſtris accommodata, commodiſſimè nobis illum deſignant, in quo vno vita æterna reſidet. Fractio verò panis, & vini effuſio, infinitos illos cruciatus quos noſtri cauſa perpeſſus eſt Dominus, velut ob oculos ſiſtit, quaſi penè ipſum in cruce cruentum pendentem, & ex latere confoſſo, vitam æternam in nos inſtillantem, ipſis oculis intueamur. Huc pertinet illud De conſec. diſtinctione 2. *Quum frangitur hoſtia, dum ſanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quàm Dominici corporis in cruce immolatio eiuſq; ſanguinis de latere effuſio deſignatur?* Manducatio deniq; & potus noſtrã illam velut in Chriſtum ipſum transformationem, & eius viciſſim in nos inſinuationem,

qua viuit ipse in nobis, & nos in illo, sic expressè ac penè conspicuè declarat, vt nihil esse possit euidentius. Quid enim nobis cõiunctius esse potest quàm id quod edimus & bibimus, vt veluti in nos ipsos transformetur?

178 QV. *Sed nihildum de mutua nostra in vnum corpus consociatione dixisti?*

RE. Id etiam ex toto ritu liquet. Quum enim ex eadem mẽsa eundem cibum & potum accipiamus, vnius eiusdémque familiæ nos esse profitemur, & mutuas operas alij alijs hoc solenni ritu pollicemur. Huc accedit illa panis & vini ex granis multis in vnum corpus conflatis analogia, quæ mutuam nostram veluti membrorum sub vno capite coalitionem velut oculis ipsis spectandam proponit. Quamobrem etiam Augustinus hoc mysterium appellat charitatis vinculum, quod apertè ab Apostolo explicatur, 1. Cor. 10. 17.

179 QV. *Sed cur duplex elementum in Cœna adhibetur, vnicum autem in Baptismo?*

RE. Quoniam Christus in Baptismo nobis proponitur vt lauacrum: aqua verò etiam sola eluendis sordibus sufficit. At in Cœna Domini quũ Christus nobis vt alimonia cœlestis præbeatur, vita hæc autem non solo esu, sed etiam potu egeat, meritò non tantùm panis, sed etiam vinum in Cœna Domini adhibentur, vt noueri-

nouerimus totam noſtram vitam à nobis in vno Chriſto quærendam.

QV. *Num igitur tam neceſſarium cenſes vini illius vſum quàm panis illius?* 180

RE. Omnino:& non niſi Satanæ inſtinctu poculi vſum Chriſtianis ademptum. qua de re in refutatione dicemus.

QV. *At de manus prehenſione quid ſtatuis, quam & ipſam Romana Eccleſia ſuſtulit?* 181

RE. Etſi prehenſionem manu factam non tam præcisè neceſſariam dixerim, quàm alios ritus Sacramentales (nam is quoq; recipit qui ore recipit)tamen in Eccleſia hanc quoque reſtituendam cenſeo.Nam ita quoque Apoſtolicam veterem Eccleſiam factitaſſe apertius eſt quàm vt id negari poſſit : & iſtam panis in os iniectionem primùm ex præpoſtera quadã ac planè ſuperſtitioſa Sacramentorum reuerentia profectam conſtat, quaſi indigni eſſent homines qui ſacra elementa contrectarent, quũ tamen ſit os noſtrum impurius quàm manus.Denique recepto Tranſſubſtantiationis delirio, quò deuenerit hæc ſuperſtitio nemo non videt niſi qui oculos non habet.

QV. *Multò minus igitur probas ſublatam panis fractionem.* 182

RE. Rectè ſentis.Hac enim ſublata tollitur analogia mortis Chriſti,ſicut ſuperiꝰ oſtẽdimꝰ.

183 QV. *Quid denique de eo censes quòd manducatio in adorationem, circungestationem, oblationem denique pro viuis & mortuis est commutata?*

RE. Nempe Satanam hac inuecta impietate, seipsum planè superasse, quũ nulla vnquã tam crassa idololatria ne inter ipsas quidem maximè prophanas gentes fuerit audita.

184 QV. *Agè igitur de benedictione siue consecratione dicamus.*

RE. Imò tu iam quid hoc rei sit explicasti: siquidem benedictionis nomine consecratio intelligitur.

QV. *Sic igitur opinor, vocas quod sanctificationem etiã Theologi appellant, id est translationem ab vsu communi ad sacrũ Dei cultũ. Sed huic interpretationi obstant nonnulla. Vtuntur enim Euangelistæ verbo εὐλογεῖν & εὐχαριστεῖν promiscuè in hoc ipso Cœnæ argumento, quorũ illud vos Theologi interpretamini Benedicere, istud verò Gratias agere. Ista verò inter se differre ex eo potissimũ liquet, quòd Benedicere semper μεταβατικῶς, Gratias agere, semper ἀμεταβάτως accipitur. Deinde sanctificatio illa etiam vulgaris, qua fit videlicet vt legitimè cibis vtamur, manifestè distinguitur à gratiarum actione & precibus, vt consequens ab antecedente.*

RE. Hebræis, quorum idioma referunt Apostolica

postolica scripta, vsitatum est ex antecedente consequens intelligere. Ideo εὐχαριστεῖν, quāuis absolutè semper ponatur, accipitur tamen in hoc argumento pro Cum gratiarum actione sanctificare: & rursus ista gratiarum actio in genere de precibus dicitur, Apostolo nomine ἐντεύξεως in re quanuis impari, tamen non dissimili vtente. Sic etiam εὐλογεῖν quum Deo tribuitur, accipitur pro ἁγιάζειν, Mose ipso interprete, Gen. 2. 3.

QV. *Sed in sacræ Cœnæ historia Christum loqui vt Mediatorem, adeoq; vt hominem, apparet ex eo quòd Euangelistæ, sicuti dixi, promiscuè vtuntur quoque verbo* εὐχαριστεῖν, *quod Deo tribui nullo modo potest.*

RE. Rectè sentis. Itaque dubium non est quin apud Paulum, 1. Corinthiorum 16. 19. ὃ εὐλογοῦμεν, id est, quod benedicimus, optimè sit interpretatus OEcumenius ex illo Hebraico idiotismo, ὃ εὐλογοῦντες κατασκευάζομεν, id est, quod benedicēdo præparamus. Benedictio verò partim ad Deum, partim ad ipsa elementa refertur, vt est primùm à Christo in hoc argumēto instituta, vt qui, suo more, Deo Patri benedixerit, id est, gratias egerit. quo respectu hoc mysteriū dici potest sacrificium εὐχαριστικὸν: simulque vt Filius paternæ familiæ Dominus, accepta elementa sanctificarit, vt iam non

id essent quod erant natura, sed id Sacramentaliter esse inciperent cui tum significãdo, tum præbẽdo & obsignãdo, ex ipsius voluntate destinabãtur: adeò quidẽ vt rerũ etiã significatarũ nomina acciperent, quasi idipsum essent quod Sacramentaliter significabãt. Quod verò tum ab ipso primùm institutũ & peractum est, sicut eiusdem mandato, ita etiam eiusdem virtute perficitur, vt qui dixerit, Hoc facite.

185 QV. *Sed huius benedictionis, saltem quod ad gratiarum actionem attinet, non est certa formula perscripta.*

RE. Concedo. Itaq; liberum fuit Ecclesijs formulam præscribere explicationis tot tantorúmq; beneficiorum, prout iudicatum fuit expedire: modò in ipsa rerũ substantia ne tantillũ quidem à Verbo scripto discederetur. Hinc nõ ille modò Canon, quem vocarunt Græcus & Latinus, sed etiam & multiplices illæ liturgiæ appellatæ, sic paulatim auctæ, interpolatæ, & adulteratæ, vt vera sint omnis nõ modò superstitionis, sed etiam impietatis sentina.

186 QV. *Num verò etiam benedictionis Sacramentalis formula nulla perscripta est?*

RE. Perscripta est certè disertis verbis à tribus Euangelistis, & Paulo.

QV. *Cur autem huius potius quàm illius?*

RE. Quoniam vnius est Christi cõstituere Sacra-

Sacramenta ex præscriptis ab ipso verbis, ne, dum à verbis variamus, à voluntate ipsius discedamus. Certas autem voces quibus in ipsius institutionis explicatione, in petitione, in gratiarum actione vtamur, præscribere non fuit opus. Itaque sufficere nobis debuit ea præscripta habere, ad quorum normam exigere illa nostra oporteat.

QV. *Quænam est autem illa Sacramentalis formula?* 187

RE. Sicuti perscripta extat à tribus Euangelistis, & à Paulo.

QV. *Atqui isti inter se vocibus nonnihil variant.* 188

RE. At in sententia ne tantillum quidem. Itaque nihil interest quem ex his sequare. Declarat autem hæc aliquantula in vocibus varietas, non esse nobis in ipsis syllabis hærendum (quod magicum est prorsus) sed significationi vocum attendẽdum. Nec tamen idcirco nobis licet à præscriptis verbis discedere.

QV. *Non existimas igitur hæc verba esse operatoria?* 189

RE. Minimè verò, si Operatoria vocas quibus aliqua vis insit ἐνεργητικὴ. Quod enim iam antea dixi, iterum dico, nullum alium esse illarum vocũ vsum quàm vt eius qui loquitur, cõceptum declarent. Sin verò Operatoria dicis,

quibus quid in Cœna tum à paſtore, tum à grege agendum ſit, tum quid agat ipſe Deus declaratur : tum ego omnia illa dixerim eſſe operatoria. Nam illa, *accepit, fregit, dedit diſcipulis*, quid agendum ſit paſtoribus oſtendunt: illa verò *Accipite, comedite, bibite*, quid gregem facere oporteat demonſtrant. Sequitur enim, *Hoc facite*. Illa denique, *Hoc eſt corpus meum quod traditur pro vobis*: &, *Hoc eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui effunditur pro vobis*, ſignificant audientium animo quid in hac actione Chriſtus ipſe ſua vnius virtute efficiat ac præſtet. Nec enim hæc in illa actione à miniſtro Verbi tanquam ἰσοφιπῶς recitantur: ſed vt intelligãt omnes tum fieri quæ fieri præcepit Dominus.

190 QV. *Vis ergo inſtitutionem Domini clarè recitari?*

RE. Imò non clarè modò, ſed ea quoque lingua quæ ab audientibus intelligatur, addita tum explicatione, tum etiam exhortatione, vt per miniſtrũ nõ ſtet quominus omnes id quod agitur percipiant. Cur enim illa omnia dicuntur, niſi vt à quibuſuis accedentibus intelligantur? & cur intelligi oportet, niſi vt intellecta credantur? propterea requirit Apoſtolus, vt vnuſquiſque ſeipſum probet.

191 QV. *Iſta verò ſuipſius probatio quibus in rebus*

bus ſita eſt?

RE. Primũ in cognitione doctrinæ Chriſtianæ, ac præſertim huius myſterij : deinde in fidei πληροφορίᾳ, tertiò denique in vera reſipiſcentia.

QV. *At quis hæc habet?* 192

RE. Quiſquis eſt verè Chriſtianus, quum hæc ſint Spiritus adoptionis effecta. Aliud eſt autem vera hæc habere quàm numeris ſuis omnibus perfecta. Imò ſi hæc eſſent in nobis perfecta, neque Verbo, neque Sacramentis egeremus, quũ ijs vtamur vt illa inchoata quotidie augeantur.

QV. *Audiui quid agi oportere dixeris, tum à* 193 *miniſtro ipſo tum ab ijs qui ad menſam Domini accedunt. Quæro igitur, quum ab vſu inſtitutionis Domini pendeat ipſa Sacramentorum cauſa formalis, ſiquid in illis peccetur, an propterea Sacramentorum confectio impediatur?*

RE. Videamus hoc igitur per partes. Benedictio poſita eſt præcipuè in inſtitutionis Domini fideli recitatione, & quadam (vt ita loquar) ad ſigna applicatione : deinde in eiuſdem explicatione, additis exhortationibus, cæteríſque omnibus quibus ad intellectionem & ad legitimum vſum horum myſteriorum quiſque excitetur. Itaque ipſius quidem inſtitutionis præteritio vel

peruersio sic actū vitiat, vt Cœna Domini censeri nec possit, nec debeat. Alia verò minus rectè facta (ne si quidē falsa explicatio adhibeatur) actū tamen non vitiant, vt qui à voluntate & institutione Domini penitus pendeat.

194 QV. *De fractione verò, quid sentis?*

RE. Eius præteritionem, quoniam non ad ipsam Sacramenti confectionem, sed tantùm ad veri & prorsus legitimi eius vsus formā pertinet, actum ipsum non vitiare: sicuti nævus in facie formosa, venustatem quidem lædit, sed formam tamen ipsam non abolet.

195 QV. *Quid de præbitione?*

RE. Nempe eius præteritionem facere, vt quod erat in seseSacramentum, habere desinat Sacramēti rationem, quum vsus gratia sint instituta Sacramenta: quemadmodum cera impresso sigillo publico, à priuata & non signata cera plurimùm differt: sed nisi instrumento applicetur, vt priuata cera habetur.

196 QV. *Quid de acceptione, comestione, & potione sentis?*

RE. Idem prorsus.

197 QV. *Sed quid si vitium sit in persona eius qui Sacramentum conficit?*

RE. Nēpe si merè priuata persona est, inanis est tota actio, vt in Baptismo diximus. Sin verò sedet in cathedra ministerij, quanuis illegitimè

gitimè vocatus, siquidem institutionem Domini seruat, aliud statuendum est, vt de Baptismo antea respõdimus. Par enim est ac eadẽ vtriusque hac in parte ratio.

QV. *Quid si falsum doceat, aut vitijs scateat, aut nihil minus cogitet, vel credat, quàm id quod agit, num idcirco nullum est Sacramentum?*

RE. Minimè, quicquid garriant Sophistæ de consecrantis (sicuti loquuntur) intentione. Pendet enim confectio Sacramenti in solidum à Dei instituto, per quemcunque tandem ministrum agat.

QV. *Idémne sentis de eorum vitio, vel quauis indignitate, qui ad mensam Domini accedunt?* 198

RE. Omnino. Et ex istis facile est intelligere quæ corruptelæ sint in Ecclesiã Dei inuectæ, substituta loco veræ benedictionis magica demurmuratione, loco præbitionis & receptionis oblatione proviuis & mortuis, fractione prorsus sublata, & gratiarũ actione in circungestationẽ, & horribilem illam crustuli prophanissimi adorationem mutata, de quibus suo loco dicemus.

QV. *Ergo integrum quoque Sacramentũ præbent indigni ministri.* 199

RE. Concedo.

QV. *Ergo accipiunt quoque integrum Sacramentum, etiam indignè accedentes, quum id accipiant quod præbetur.*

RE. Sæpe ſum miratus ſpiritus erroris efficaciam in hac planè Sophiſtica concluſione. Error autem vnus alterum peperit. Hoc enim cõſtituto, vtrunque, id eſt, tum elementa, tum rem ſignificatã, id eſt, Chriſtum cum ipſius donis corpori & quibuſuis præberi, concluſerunt à quibuſuis qui elementa acciperet, rem quoque accipi. At iſtud eorum fundamentum falſiſſimũ eſt. Nec enim res Sacramenti (id eſt Chriſtus ipſe) manibus & ori, ſed menti & fidei offertur, ſpiritualiter nimirũ apprehendẽdus, ſicuti corporea ſigna ſenſibus externis teſtificantur.

QV. *Quid igitur hac de re ſtatuis?*

RE. Elementa quidem à quibuſuis, res autẽ ſignificatas à ſolis fidelibus percipi, quanuis & elementa & res ſignificatæ quibuſuis præbeantur.

200 QV. *Dixiſti initio ſimplex quoque Verbũ conſtare duab⁹ reb⁹ ipſis nimirũ vocibus, & rebus per voces ſignificatis: acproinde Sacramenta eò tantùm diſtare à Verbo ſimplici & nudo, quòd incurrant etiam in oculos, ideóque viſibilia verba ab Auguſtino appellentur. Atqui fieri poteſt vt etiam maximè impij tum verbum tpſum externum, tum res per id ſignificatas, illud nempe ex ſonitu, iſtas vero etiam intelligentia percipiant. Cur nõ igitur itidem in Sacramentis quoque conſtitueris: &*

elementa

elementa videlicet & res ipsas significatas: panẽ & vinũ, nimirum, & Christum à quibusuis percipi: ab alijs quidẽ, nẽpe credentibus ad vitam, ab alijs vero, nempe indignis, ad exitium?

RE. Primùm id quod tu dicis, nempe à quibuscunque auditur externum Verbum, percipi quoque quod per illud significatur, agnoscis non esse perpetuum. Nullum enim locum habet in ijs qui ignota lingua loquentes sic audiunt, vt non intelligant: quod accidit magnæ hominum parti in Papismo. Imò quàm multi audiunt noto sibi idiomate loquẽtes, qui tamẽ sententiam ipsam eorum quæ dicuntur non intelligunt? Nam idcirco ludos literarios adimus, & præceptores audimus, non modò vt linguas discamus, sed in primis vt ea quorũ sonos satis percipimus, re ipsa cognoscamus. Est autem id multò magis agnoscendum in rebus diuinis quàm communibus, & ad hũc nostrum captum sua natura accómodatis, Sed agè, demus & in Verbo simplici & in Sacramento audiri, ac etiã à quibusuis intelligi quid vtroque significetur: nequaquam tamen dederim rem significatam, id est Christum, ab alijs quàm dignè, id est cum fide accedẽtib⁹ recipi. Hæc enim receptio, quæ tropo Sacramentali (sicuti antea diximus) esus & potus vocabulis significatur, & ex effecto dicitur ab Apostolo κοινωνία, non aurium auditũ,

non intelligentiã duntaxat reſpicit, ſed id quod vnius fidei proprium eſt declarat, nempe ipſius Chriſti ſpiritualem applicationem.

201 QV. *Annon hoc illud eſt quod aiunt nonnulli, nempe tum panẽ & vinum, tũ ipſum Chriſti corpus & ipſum ſanguinem à dignis & indignis recipi: Chriſti autem ipſius fructum, à ſolis fide præditis percipi?*

RE. Minimè, id quod tibi facilè accommodata ſimilitudine explicuero. Ponamus ægroto cuipiam à doctiſſimo medico, ignota lingua, non verbis tantùm exponi, ſed etiam re ipſa proponi medicamenta quæ ad ipſius curationẽ requirantur. ægrotum verò neque quid medicus dicat, neque quid exhibeat intelligere. Nẽpe functus fuerit ſuis partibus medicus, qui tamen quod fecit, fruſtra fecerit. Tales ij ſunt qui prorſus indigni ad menſam Domini accedũt, earum rerum quæ ibi dicuntur & præbentur, prorſus ignari, quibus nihilominus integra Sacramenta proponuntur. Ponamus ſecundo loco ab ægroto audiri quidem quid dicat medicus, ſententiam tamen dictorum non percipi, ſeu quòd non ſit attentus, ſeu quòd non ſit earũ rerum peritus de quibus medicum audit differentem. Tales ſunt qui & ipſi indignè ad menſam Domini accedunt, animo videlicet ad res ipſas quæ ibi geruntur, intellectu percipiendas

non

non rectè comparato. Ponamus præterea ægrotum, & ſermones ipſos & quicquid ipſi præbet medicus, probè intelligere, ſed audita tamen ac probè intellecta aſpernari. Quæro an iſtiuſmodi, ſiue primi, ſiue ſecundi, ſiue tertij generis ægrotos, rectè dixeris oblata medicamẽta recipere.

QV. *Nequaquam. Nam illi quidem neque ſermonem, neque res ipſas, alteri vero ſermonẽ duntaxat accipiũt, tertij denique & ſermonem & res ipſas, etſi vtraque intelligant, tamen re ipſa negligunt.*

RE. Rectè ſentis. Nã aliud eſt id quod dicitur intelligere, quàm quod intellexeris tibi applicare. Medicus iſte de quo loquor, is eſt qui ritè Sacramenta adminiſtrat. Elementa & ritus Sacramentales commodè expoſiti, ſunt huius medici ſermo. Medicamentum quod præbetur, eſt ipſe Chriſtus cum ipſius donis, vnicum aduerſus mortem remedium, vnico fidei inſtrumento nobis applicandum, vt omnis Scriptura teſtatur. Hinc collige quantopere fallantur qui & tum ſeſe tum alios decipiunt, qui ſic ratiocinantur, vt dicant quum integra Sacramenta, id eſt tum ſigna, tum ipſum corpus & ipſe ſanguis Chriſti quibuſuis accedentibus præbeantur, à quibuſuis quoque accipi: quanuis fructus Sacramenti à ſolis fidelibus percipiatur,

quasi verò Christus aliter quàm ad vitam possit percipi.

202 QV. *Imò nónne Christus etiam iudicat, sicuti seruat, id est, tam ad iudicium incredulorũ, quàm ad salutem credentium proponitur?*

RE. Omnino: sed receptus seruat, neglectus iudicat. Itaque falsò dicitur, ab alijs quidem ad vitam, ab alijs verò ad mortem recipi, quanuis alijs quidem sit odor vitæ, à quibus nimirum fide recipitur: alijs verò, odor mortis, à quibus nimirum non recipitur. Mors enim non est à Christo, qui semper vita est, sed à Christi contemptu.

203 QV. *Rogo vt ad illud tandem accedamus, à cuius explicatione videtur hæc controuersia præcipuè pendere, nempe ad ipsam institutionis verborũ genuinam ac veram explicationem.*

RE. Quámnam autem illam esse censes?

QV. *Nempe*, Hoc est corpus meum, quod traditur pro vobis: &, Hoc est sanguis meus noui Testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum.

RE. At ego institutionem dico non tantùm quid detur, sed etiam quid & ministro, & ijs qui ad hæc mysteria accedunt præscribatur cõprehendere. Nam hæc omnia ad actionẽ hanc concurrant oportet.

QV. *Vt hoc concedam, puto tamẽ de ijs demum*

quæ

quæ recitauis controuerti.

RE. Imò etiam de alijs quoque. Nósti enim etiam queri quid frangatur: & verbum *Facite*, à nónullis accipi pro *Sacrificate*, & rurſũ pro *Corpus & ſanguinẽ Chriſti facite ex pane*, ſicut nuper Santeſiũ ſcribere nõ puduit. Sed hæc omnia ſuo loco, fauente Deo, expendemus.

QV. *Nunc igitur quæſo, vt eorum quæ propoſui explicationem aggredere: ac primùm quidem dicito quomodo illud*, Hoc eſt corpus meum *interpretandum cenſeas.* 204

RE. Conſtare hanc enuntiationẽ dico Subiecto, Attributo, & Copula. Subiectum declaratur pronomine Hoc, Attributũ voce Corporis. Copula eſt verbum ſubſtantiuum *eſt*.

QV. *Quódnam autem eſt Subiectum?* 205

RE. Id videlicet quod Chriſtus acceptum & fractum porrigebat, nempe panis ille, vt exprimunt Euãgeliſtæ. Itaque *Hoc* nihil aliud declarare poteſt, quàm *Hic panis*, elementum videlicet huius actionis.

QV. *Quódnam eſt autem attributum?* 206

RE. Corpus illud ipſum Chriſti traditum, & ſanguis ille effuſus pro nobis. Idcirco enim additæ ſunt illæ determinationes, *Quod traditur*: &, *Qui effunditur*.

QV. *Iſta verò quomodo ſic copulãtur, vt vnum poſſit de altero dici?* 207

RE. Nempe hæc est disparatorum natura, vt quum toto genere dissideant, vnum de altero dici propriè nulla ratione possit: quoniam alioqui res à rebus sua specifica forma non discernerentur. Itaque si propriè accipias hanc enuntiationem, non minus falsum fuerit panem esse corpus Christi, quàm cucurbitam esse hominẽ. Figurata sit igitur oportet.

QV. *Atqui non ignoras, tum à transsubstantiationis, tũ à Consubstantiationis defensoribus mordicus τὸ ῥητὸν retineri.*

RE. Ita quidem ajunt. Sed de illis postea viderimus. Mihi nunc satis est nostrarum Ecclesiarũ doctrinã declarare, & quibus rationibus nitatur ostendere, tantisper dũ contrarias sentẽ-
208 tias oppugnemus.

QV. *Qua in re igitur statuis Figuram? Num in Subiecto?*

RE. Nequaquam. Verus enim ille panis acceptus, fractus, & præbitus, illo pronomine propriè monstratur.

QV. *Num solus?*

RE. Omnino. Nam (vt suo loco dicemus) nullo modo conuenit Synecdochen hîc statuere. Hoc tamen verum est, non communem simpliciter panem, sed panem Sacramentum sic demonstrari, id est, panem ad vsum Sacramentalem adhibitum.

QV.

QV. *Nũ igitur tropum ſtatuis in attributo?* 209

RE. Scio quoſdam nobis hoc tribuere, ídq; non vno calumniæ genere. Nam alij nos accuſant quaſi per Chriſti corpus hîc intelligamus Eccleſiã: quaſi verò ſic inſaniamus vt illa verba, *Quod pro vobis traditur*, non animaduertamus de myſtico corpore dici non poſſe: aut quaſi in altero mẽbro ſanguis aliquis myſtic⁹ poni poſſit. Alij verò, quoniam Corpus interpretamur Sacramentum, ſiue ſignum corporis, ſtatim cõcludunt vel bicorporem à nobis Chriſtum ſtatui, vel imaginarium neſcio quod corpus à nobis Chriſto tribui, quorum tamẽ neutrum (Deo ſit gratia) à nobis admittitur. Tantùm enim abſumus ab eo vt dicamus, aliud quàm verum illud & vnicum Chriſti corpus traditum pro nobis, de illo pane dici, vt contrà contendamus totum Chriſtum Deum & hominem illic ab altera natura, corporea videlicet, denominari, ídque ob eam cauſam, quam ſuprà expoſuimus.

QV. *Atqui ſi neque in ſubiecto, neque in attributo tropus eſt, nuſquam eſt.* 210

RE. Malè colligis. Omittis enim tertium, id eſt copulam, quæ ſubiectum cum attributo cõnectit. Dico igitur in ipſo attributionis genere tropum eſſe, id eſt verum quidem & propriè acceptum corpus de vero quoque & propriè

accepto pane dici, sed figuratè, non proprié. Sic si dicamus Circunciſionem esse fœdus: vel Sceptrum esse regnũ, vel Agnũ Paschæ fuisse Christum, neque in subiecto, neque in attributo: sed in copula, siue attributionis genere tropus statuatur necesse est.

211 QV. *Cur ergo Corpus interpretamini Sacramentum, siue signum, siue figuram corporis?*

RE. Idem est, *Panem illum esse corpus Christi, non propriè, sed quatenus illud Sacramentaliter significat*: &, *Panem non esse illud corpus, sed duntaxat illius corporis Sacramentum*. Itaque vanissimum & futilissimum est discrimen quod aduersarij nostri nobis hic obijciunt. Vtroque autem modo loquutos esse Patres, tum Græcos tum Latinos, sæpius est à nostris demõstratum, quàm vt repetere toties dicta oporteat.

212 QV. *Quémnam autem hunc tropum esse dicis?*

RE. Metonymiam Sacramentalẽ, qua fit vt rei Sacramentaliter significatæ nomen signo tribuatur: siue qua signũ dicitur esse idipsum cui significando adhibetur, id quod antea plurimis similibus exemplis probaui.

QV. *Cur istud Sacramẽtaliter toties inculcas?*

RE. Vt semper occurram putidissimæ illorum calumniæ, qui quoties audiũt signi & significationis nomen, clamitant Cœna Domini à nobis

nobis euacuari, & velut in picturam inanem transformari. Metonymiam igitur Sacramentalem intellige, qua fit vt signum dicatur id esse cui externis sensibus, congruente analogia, & ex Dei voluntare significando sic adhibetur, vt simul intellectui & fidei res illa significata, verè ac re ipsa spiritualiter recipienda & obsignanda præbeatur.

QV. *Sed durum est, vt aliquid dicatur id esse quod duntaxat menti significat.* 213

RE. Imò, sicut suprà docuimus, multò est accõmodatior & expressior, ac proinde etiã vsitatior hæc figurata loquendi ratio, quàm si propriè loquendo signa dicerentur rem aliquã significare. Quum enim id ipsum esse dicantur quod significant, animum spectantis à re visibili ad inuisibilem contemplandam, & fide apprehendendam totũ traducũt: qui est Sacramẽtorum finis.

QV. *Velim tamen mihi certis & euidentibus rationbus istud confirmari, nempe figuratè accipiendas illas enuntiationes,* Hoc est corpus meũ: &c. &, Hoc est sanguis meus, &c.

RE. Faciam, & quidem libens. Quid enim mihi gratius esse possit, quàm hãc veritatem sic patefacere, vt omni remoto fuco, qualis est, talis ab omnibus perspiciatur? Probationes verò sic distribuã, vt primo loco adferam argumen-

ta ab his ipsis institutionis verbis, *Hoc est corpus meũ*, & ratione prædicationũ desumpta. Quod autem de corpore dicemus, de sanguine quoque intelligi velim.

214 QV. *Quódnam igitur est primum tuum argumentum?*

RE. Quod accepit, fregit, porrexit, accipi & comedi iussit Dominus. hoc ipsum dixit esse corpus suum.

Accepit autem panem illum, fregit, porrexit, &c. testibus Euangelistis.

Ergo panẽ illum dixit esse suum corpus. Sed disparata de se dici propriè nõ possũt. Disparata sunt autẽ panis & corpus Domini. Ergo propriè vnum de altero dici non potest. Superest igitur, vt quũ tamen vera sit Christi oratio, figuratè intelligatur.

215 QV. *Alterum verò argumentum quódnam est?*

RE. In omni propria & regulari attributione, vel genus, vel differentia, vel proprium, vel accidens dicitur de specie, vel species de indiuiduo, Atqui corpus Christi, neque genus, neque differentia, neque proprium, neque accidens, neque species est, panis respectu. De pane igitur dici nullo proprio modo potest. Dicitur tamen, & quidem verè, quum à Christo dicatur. Ergo figuratè.

QV.

QV. *Cedò etiam tertium.* 216

RE. Si de hoc pane propriè & regulariter dicitur corpus Christi, quæ conueniunt corpori, conueniunt pani, & contrà. Atqui nasci ex Virgine, esurire, mori pro nobis, crucifigi, resurgere, &c. conuenit corpori Christi: pani verò, minimè. Et contrà, seri, meti, triturari, pinsi, coqui, cõueniũt quidẽ pani: corpori autẽ, nullo modo. Ergo regulari & vsitato modo panis dici non potest esse Christi corpus.

QV. *Cedò quartum.* 217

RE. Si naturalis est illa enuntiatio, aut idem dicitur de seipso, aut non idem sed diuersum. at neutrum verum est. Ergo naturalis esse illa enuntiatio non potest.

Idem enim non prædicari de seipso ex istis rationib⁹ apertè liquet. primùm, quia in identica enuntiatione, subiectum & attributum oportet non re, sed nomine tantùm differre, vt quum dico, Ensis est gladius, Clypeus est scutum, Filius Virginis est Christus. Atqui panis & corpus Christi non sunt synonyma, sed res prorsus diuersæ: ergo identicam enuntiationem nõ constituunt. Quòd si quis pertinacior velit eãdem substantiam duabus istis vocibus declarari, prius ostendat oportet, aut panem desijsse panem esse, aut corpus desijsse esse corpus. Præterea in identica propositione, Termini sunt αὐ-

τίσροφοι, siue mutuò recurrentes. Itaque si identica esset enuntiatio, tam verè dici posset corpus Christi esse panem coctũ in fornace, quàm verè dicitur panem esse corpus traditũ pro nobis. Nõ est igitur identica enuntiatio.

Rursum autem diuersum nihil hîc naturaliter dici, sic probatur necessaria consequutione. Si corpus vt diuersum quidpiam regulariter de pane diceretur, certè vel essentialiter, vel vt causa, vel vt accidens diceretur. Essentialiter non dici in secundo argumento ostendimus, quum neque se habeat ad panem vt genus, aut differentia, neque vt species ad indiuiduum. Causalis autem attributio multò minus esse potest. Nam neque efficientis causæ, neque finis rationem habet corpus ad panem: causæ verò interiores, putà materia & forma, ad essentialem attributionem referuntur. Accidentalis denique attributio esse nequit, quum corpus non sit accidẽs, & etiam si esset, accidere pani non possit.

Restat ergo vt neutro modo naturalis siue propria esse possit illa enuntiatio.

218 QV. *Cedo quintum.*

RE. Si panis ille esset propriè corp⁹ Christi, esset quoq; hypostaticè vnitus Filio Dei. Ex quo tria illa absurdissima & falsissima consequerẽtur. Eandem esse Sacramentalem & hypostaticam

ticam vnionem: Christum in hoc Sacramento constare ex tribus naturis hypostaticè vnitis: deniq; euchi panem & vinum in conditionem infinitè meliorē quàm ipsammet Ecclesiam. Sic enim panis fuetit propriè ipsummet Christi corpus: at Ecclesia non nisi figuratè seu mysticè Christi corpus est: nec fidelis vllus fit ipsemet Christus, sed duntaxat Christi particeps.

QV. *Adijce quæso etiam sextum.* 219

Si panis ille est propriè corpus Christi, & vinū illud propriè sanguis Christi, vt separata sunt signa, ita etiam separatum fuerit corpus à sanguine: aut vtrunque signum erit propriè totus Christus. Hoc autem posterius si verum est, nō iam seruabitur τὸ ἓν τὸν simpliciter, sed duplex Synecdoche statuetur, siquidem propriè & plenè dicendum fuisset, *Hic panis est corpus meum, & sanguis meus:* &, *Hoc poculum est sanguis meus, & corpus meum.* Et quorsum obsecro, duplici elemento opus esset?

QV. *An etiam sextum adieceris?* 220

RE. Quod est cum alio, siue in alio, siue sub alio, citra commixtionem, etiam arctissima vnitione coniunctum, non potest propriè dici idipsum esse. vt exempli gratia, etiam si anima & corpus hypostaticè iuncta sint, nemo tamen corpus esse animam, aut animam esse corpus dixerit. Multò min⁹ igitut Sacramētalis

coniunctio, effecerit vt panis ille propriè sit ipsum Christi corpus.

221 QV. *Num etiam septimum?*

RE. Si panis ille propriè est Christi corpus, ergo desierit esse panis, quũ hæ duæ res sint toto genere disparatæ. At si desijt esse panis, non iã duabus rebus, vna terrena, altera cælesti constabit Eucharistia, nisi rem terrenam appelles spectra, id est accidentia sine subiecto. His autem sublatis, analogia substantiarum sublata fuerit, ac proinde sublata Sacramenti ratio. Figuratè igitur panis ille dicatur corpus Christi necesse est.

Iam autem accedo ad alterã argumentorum classem, petitorũ videlicet à verbis quæ superiora illa, Hoc est corpus meũ, præcedunt & sequũtur, & à circunstãtijs & collatione aliorũ Scripturæ locorum.

222 QV. *Cedò primum?*

RE. Dico ex verbis præmissis, nempe, *Accepit*, *Fregit*, liquere hoc quod accepit nõ potuisse à Christo propriè suum ipsius corpus dici, vtqui non seipsum seipso accepisse, tenuisse, fregisse dici possit, sed manifestè cernentibus discipulis panem sui corporis manibus acceptum fregerit & dederit. Itaq; Augustin⁹ vt Sacramẽtalẽ Metonymiam emolliret, Christum dixit QVODAMMODO semetipsum manib⁹ suis gestasse quatenus

quatenus videlicet, ne inane Sacramẽtum putetur, ſigno nomen rei ſignificatæ tribuitur. Idẽ quoque de poculo exiſtimandum eſt, vt ſuo loco dicemus, in quod certè Chriſtus ſanguinem illum ſuum adhuc corpore ſuo contentum, nũquam effudit.

QV. *Cedò alterum.* 223

RE. Si propriè diceretur corpus de pane, & ſanguis de vino, propriè quoque de pane dicerentur verba ſubſequentia, *Quod pro vobis traditur*: &, *Qui pro vobis effunditur*. quod vtrunque falſiſſimum eſt.

QV. *Cedò tertium.* 224

RE. Ex eo quod adiungitur, *Hoc facite in mei recordationem*, liquet de pane propriè non dici corpus, nec de vino ſanguinem, quoniam ſimul eo ipſo loco adeſſent vbi ſunt panis & vinum: recordatio verò nõ eſt præſentium, ſed abſentium. Ideo Bernardus in Cãtica, Sermone 33. hac ipſa de re diſſerens, Fidem & Speciem (id eſt, id quod oculis cernitur) itémq; Memoriam & Præſentiam opponit.

QV. *Cedò quartum.* 225

RE. Idem liquet ex his verbis adiunctis, 1. Cor. 11. 16. *Hoc quotieſcunque feceritis, mortem Domini annũtiabitis donec veniat.* Certè qui venturus eſt, nondum adeſt, aut ſi iam propriè venit, celebrãda nõ ſunt amplius hæc myſteria.

Hæc autem omnia conſequuntur, non modò ſi panis eſt propriè corpus, ſed etiam ſi Cum, vel In, vel Sub pane & vino adeſt eo ipſo loco vbi eſt panis & vinum.

226 QV. *Cedò quintum.*

RE. Sic colligo à temporis circunſtantia. Quo tempore Dominus de vino illo dixit, *Hoc eſt ſanguis meus qui effunditur pro multis in remiſſionem peccatorum*, nondum extra vaſa corporis Chriſti effuſus erat, neq; vnquam poſtea legitur aliquo vaſe collectus. Ergo in illo poculo tunc non fuit propriè ſanguis ille Chriſti pro nobis inter carnificum manus effuſus, neq; etiam nunc eſt. Multò minus igitur ipſum vinū tunc fuerit aut nunc eſt propriè ſanguis ille pro nobis effuſus. Sed figurata eſt illa enuntiatio, quæ Chriſtum ipſum & eius paſſionem, omniáque ipſius dona nos verè ſpiritualiter per fidē participare nobis teſtificatur.

227 QV. *Cedò ſextum.*

RE. Idē colligo ex eo quod ſcripſit Chryſoſtom. Chriſtum ipſum ex ijſdem ſignis participaſſe. homil. in Matth. 83. Atenim ſi propriè de illo pane quem Chriſtus comedit, diceretur ipſius corpus, & de illo vino quod Chriſtus bibit, ipſius ſanguis, Chriſtus quoq; ſemetipſum propriè comederit & biberit.

228 QV. *Cedò ſeptimum.*

RE.

RE. Colligo ex alijs ſcripturæ locis, propriam hanc enuntiationem non eſſe. Quoties enim diſparata eidem ſubiecto attribuuntur, neceſſe eſt vt aliquid horum propriè, aliquid figuratè accipiatur, quod exemplis prolatis ſic explico. Euangelium dicitur potentia Dei ad ſalutem, Rom. 1.16. Eiuſdem capitis initio dicitur doctrina diuinitus patefacta de Filio Dei: quæ duo quum diuerſa ſint, neceſſe eſt vnum propriè, alterum figuratè dictum intelligi.

Fidem qua ſeruamur, eſſe notitiam veri Dei & Ieſu Chriſti, non obſcurè colligitur ex Ioan. 17.3. Eadem definitur eſſe ὑπόστασις rerum quæ non ſunt. Vnum igitur iſtorum propriè, alterū figuratè dictum fuiſſe oportet.

Ioannes non eſt Helias, Ioann. 1.21. Et eſt Helias qui venturus erat. Matthæi 11.14. In altero igitur figuram fateamur neceſſe eſt.

Herodem hominem propriè fuiſſe conſtat. Idem dicitur Vulpecula. Alterum ergo figuratè dictum intelligetur. cuiuſmodi exempla infinita depromi poſſunt: neque tamen hæc à me proferuntur, quaſi eâdem figura explicāda, ſed vt oſtendā verum eſſe quod dixi: nempe quoties diſparata de eodem ſubiecto dicuntur, oportere alteram attributionem eſſe propriam; alteram figuratam.

At poculum illud, id eſt vinum poculo con-

tentum modò esse sanguis, modò esse Testamentum in sanguine dicitur: & tamen constat illud ipsũ esse propriè genimen vitis, vt à Christo vocatur. Non igitur est propriè humanus sanguis, ac multò etiam minus est propriè vltimæ morituri voluntatis testatio: sed sanguis dicitur, quoniam est illius sanguinis Sacramẽtum, quo fœdus illud seu testamentum remissionis peccatorũ, & vitæ æternæ nobiscum sancitur: itémq; est testamẽtum in sanguine, quoniam est eius testamenti pignus, quod sanguine Domini sancitum est. Sicut Dominus apud Mosem eodem loco quum Circũcisionem vocasset fœdus, ipsemet postea signum fœderis interpretatur.

229 QV. *Cedò octauum.*

RE. Collatio loci, 1. Corinth. 10. 16. vbi dicitur panis ille communio corporis, & poculum illud communio sanguinis, cum Christi verbis, quibus panem illũ corpus suum, & poculum illud sanguinem suum vocat, omnino ostendit figuratum esse vtrunque hoc dictum, vel saltem illorũ alterum, nempe vel illud Pauli, vel illud Christi.

QV. *Nempe illud Pauli, ex proprio Christi dicto exponendum.*

RE. Ergo tandem eò deueneris, vt fatearis non euertere testamentum Filij Dei, quicunq;

tropos

tropos in Sacramentorum controuerſia tuentur. Sed ad rẽ. Facile eſt oſtendere ex argumẽto noſtro ſeptimo, & proximè præcedente, vtrunque hoc eſſe figuratum, ſiue illud ex iſto, ſiue iſtud ex illo interpreteris: ſiquidem vtraq; hæc enuntiatio, *Hoc poculum*, ſeu vinum, *eſt ſanguis meus*: &, *Hoc vinum eſt communio ſanguinis mei*: (idem autem de pane ſtatuendum eſt) diuerſa eſt ab iſta, *Hoc vinum eſt genimen vitis*, quam tamen maximè propriam eſſe ſtatuas oportet, atq; adeò mordicus retinendam, quia ſublata ſigni ſubſtantia, ſicuti diximus, tolleretur analogiæ fundamentum.

QV. *Reſponderim & Chriſtum & Paulum iſtud vt ſatis perſpectũ præteriiſſe. Quorſum enim docuiſſet diſcipulos panem quem manibus tenebat eſſe panem, & vinum eſſe vinum? Sed id certè quod nũquam alioqui credidiſſent ipſos doceri oportuit, nempe hæc quoque quæ manibus tenebat & præbebat In, Sub, vel Cum pane & vino: eſſe corpus ſuum, & ſanguinem ſuum.*

RE. Ergo Synecdochen ſtatuas neceſſe eſt in his vocibus, *Panis iſte*, & *Poculum iſtud*, ac proinde dum tropos vitare ſtudes in tropum incideris. Sed iſtam Synecdochen ſuo loco expendemus, nempe quum ad refutationem vẽtum erit. Tu verò ne ſic quidem effugeris. Nam qualicunque & quantacunque coniunctione

duo

duo diſparata (cuiuſmodi ſunt panis & corpus, vinum & ſanguis) inter ſe re ipſa connexueris, nunquam tamen effeceris vt vnum propriè dici poſſit eſſe alterum. Imò ne in cõmixtione quidem vnum dici poteſt eſſe alterum, ſed vtrunq; fit tertium quiddam. Itaque hæc demum propria eſſet enuntiatio, *In, vel Sub, vel Cum hoc pane & vino eſt corpus meũ & ſanguis meus.* Reſtat ergo vt fatearis vtrunque hoc & Chriſti & Pauli dictum eſſe figuratum, ſiue hoc ex illo, ſiue illud ex hoc interpreteris.

230 QV. *Quomodo igitur locum Pauli explicãdum putas?*

RE. Primùm refellendi ſunt qui κοινωνίαν pro diſtributione accipiunt, quod abſurdiſſimũ eſſe res ipſa clamat, quum panis & vinum ſint ſubſtãtiæ, diſtributio verò ſit actio: & ipſe Paulus illud explicans, vtatur verbo μετέχειν, & ſcopus ipſe Apoſtoli poſtulet, vt Communionem, non autẽ Diſtributionem declaret. Deinde mirum eſt eos qui nullum tropum in re Sacramẽtaria probant, hoc loco poſſe communicationem corporis pro communicato ſeu diſtributo corpore interpretari, id eſt actionem cũ effecto confundere. Nam ne illud quidem rectè faciunt, quòd hanc diſtributionẽ referunt ad Frangendi verbũ, acſi ſcripſiſſet Paulus, Panis quem diſtribuimus, eſt communicatum corpus. Verbum

bum enim frangẽdi propriè in hac actione accipiendum esse suprà ostendimus, & apparet ex verbo *Dedit*, quod subijcitur verbo *Fregit*, in Euangelistarum narratione.

QV. *Κοινωνίαν ergo quid dici putas?*

RE. Communionem & societatem quæ est vera huius vocis significatio, & nõnihil differt à *μετοχὴ*, vt annotat Chrysostomus, quanuis verbo *μετέχειν* & *κοινωνεῖν* promiscuè vtatur Paulus. Qualis igitur est *κοινωνία*, id est societas naturalis omnium hominum in natura cõmuni carnis & sanguinis inter se & cum Christo ipso: talis est *κοινωνία* ex Dei beneficio, inter omnes fideles & Christum, cui inseruntur, & incorporantur.

QV. *Sed quo genere dicendi, panis ille dici potest hæc ipsa esse κοινωνία?*

RE. Dialecticis dicitur causalis attributio, qua proprius effectus tribuitur propriæ causæ, siue materiali, siue efficienti, qui modus pertinet ad quartum modũ dicẽdi per se, vt in scholis loquuntur. Figurata verò est loquutio, quãdo ponitur effectum pro causa, siue verè efficiente, vt quum Christus dicitur resurrectio & vita, pro Resuscitator, & Viuificator: siue, Causa resurrectionis & vitæ: vel materiali, vt quum dicit Paul°, Vos estis gloriatio mea, id est, materia gloriationis meæ: ceu instrumentali, quæ

& ipsa est efficiens ὑπηρετοῦσα, id est, subseruiens, vt quum dicitur Euangelium esse potentia Dei ad salutem, id est instrumentum quo efficaciter vtitur ad nos seruandos Deus. Sic etiam hoc loco dicuntur panis ille, & vinum illud esse illa communio, id est instrumenta quibus efficitur & sancitur in nobis illa nostra cum Christo societas. Instrumentum autem hoc Sacramentale est, siue symbolicum, non ipsa causa efficiens, quæ est Spiritus sanctus. Itaque sicut illa figurata Christi enũtiatio, *Hic panis est corpus meum*, per hanc explicatur, *Hic panis est Sacramentaliter corpus meum*: ita hoc quoq; dictũ Pauli, *Hic panis est communicatio corporis mei*, per hanc propriam explicanda est, *Hic panis est Sacramentale instrumentum, nostræ cum Christi corpore societatis*. Nam ibi est tropus duntaxat in copula, Metonymia videlicet Sacramẽtalis: hìc verò etiam in attributo est tropus quem Metalepsin vocant, effecto videlicet pro causa posito.

231 QV. *Aliáne verò præterea proferre potes argumenta?*

RE. Maximè, ac in primis quidem illud ab essentiali & συσατικῇ omnium sacramentorum forma, quę est in summa vt ex signo & re significata, siue (vt loquitur Irenæus) ex re terrena & cœlesti constent. At signatum dici de signo, neque

neque ſignum de ſignato, niſi per Metonymiam non poteſt: ideóque prioris generis propoſitiones per verbum ſignificat, (intellige de ſacramẽtali ſignificatione, cui præbitio quoque ſemper adiuncta eſt.) poſteriores verò verbo paſſiuo declarãtur: vt, *Hic panis eſt corpus meũ*, id eſt, *Hic panis Sacramentaliter ſignificat corpus meum*: *Corpus meum eſt hic panis*: id eſt, *Corpus meum Sacramentaliter ſignificatur per hunc panẽ*. Illam autem formam eſſe συσατικὴν omnium Sacramentorum, apparet ex ipſa Sacramenti appellatione, teſte his verbis Auguſtino, Epiſt. 5. *Nimis longum eſſet*, inquit, *diſputare de varietate ſignorum, quæ quum ad res diuinas pertinent, Sacramenta appellantur*. Liquet etiã ex eo quòd omnibus Sacramentis id commune eſt.

Sicut in arbore vitæ, quatenus Sacramẽtum eſt, conſideratur res externa & ſignum, planta viſibilis: res ſpiritualis & cœleſtis, Ieſus Chriſtus, vita: In arbore ſcientiæ boni & mali, plãta itidem naturalis, & experientia boni & mali: in Circunciſione, præciſio pelliculæ, & ſublatio peccati, imputatio iuſtitiæ, & regeneratio: in Paſchate Agnus & Chriſtus: in petra deſerti, rupes & Chriſtus ſanguinem fundens: in Baptiſmate nubis, nubes & mare, & ſanguis Chriſti: in Manna, panis miraculo datus, & caro Chriſti: in Sabbato, dies ſeptimus cum

ceſſatione ab opere, & mortificatio carnis, & æterna vita: in Sacrificijs, victima mactata, & oblatio Chriſti per ſemetipſum facta: in Sanctuario, penetrale Templi & cœlum: in Tabernaculo, opus manu factum, & corpus Chriſti: in Cherubin, imagines ſuper Arcam & Angeli: in Propitiatorio, operculum deauratum, & Ieſus Chriſtus. Sic in apparitione columbæ, colũba & Spiritus ſanctus: in Baptiſmo, aqua cum ablutione, & ſanguis Chriſti nos emundans: in linguis igneis, ignis naturalis & Spiritus ſanctus. Sic denique in Cœna Domini, panis & vinum ſigna, corpus & ſanguis Domini ſacramentaliter ſignificata.

QV. *Sed multa ex illis ſunt potius typi quàm Sacramenta.*

RE. Eſto. Communis tamen hæc eſt forma totius συμβολικῆς θεολογίας. Idcirco in ipſis ſcriptis Apoſtolicis, vocantur σημεῖα, σφραγῖδες, τύποι, ἀντίτυπα, παραβολαὶ, σκιαὶ, & εἰκόνες. & à Patribus quoq; præterea figuræ, μυστήρια, ἀντίτυπα, τύποι, ſignantia, ſimilitudines, ὑπομνήματα, σύμβολα μυστικὰ, & ſimilibus alijs nominibus.

QV. *Quid igitur ex his omnibus concludis?*

RE. Neque ſignatum de ſigno, neque ſignum de ſignato aliter quàm metonymicè dici poſſe, idq; eſſe in ſcripturis tam vſitatum, vt ferè nunquam aliter loquantur.

QV.

QV. *Sed habet Cœna Domini formã quandã propriam & ſpecificam, quæ facit vt de ea idem, quod de reliquis Sacramentis non ſit ſtatuendum.* 232

RE. Etſi hoc pertinet ad refutationes quas in proprium locum differre volui, tamen vt vis ſuperioris argumenti melius eluceſcat, agè de hac re nunc quoque aliquid dicamus. Habere certè concedo Cœnam Domini ſuam peculiarem formã qua à cæteris tũ veteribus tũ nouis ſacramentis differat. Sed quorſum hoc? Nã hæ formæ quæ διαιρετικαὶ vocantur, quoniam ſpecies eiuſdem generis diſcernunt, nõ tollunt συσατικὰς & generales, quibus neceſſe eſt omnes ſpecies cõſtitui, vt ad commune genus referãtur. Sic exempli gratia: Animal communis eſt forma eſſentialis & συσατικὴ omnium ſpecierũ ad id genus pertinẽtiũ. τὸ λογικὸν verò eſt forma qua homo à reliquis animalium ſpeciebus diſcriminatur. Num verò dixeris hanc ſpecificam formã efficere vt illa generalis, (Animal videlicet) non eadẽ prorſus ratione de homine atq; de cæteris animantibus dicatur? Et quînam, obſecro, ſi differẽtia ſiue proprium (nunc enim inter iſta non diſtinguo) generis attributionem prorſus eandem tolleret, definitio conſtaret ex genere & differentia? Itaque differentia illa ſpecifica Cœnæ Domini, quæcunque tandem illa ſit, efficere non poteſt quominus

communis illa ratio quæ Sacramentum constituit, eodem prorsus modo de Cœna Domini, atque de cæteris Sacramentis dicatur. Communis autẽ illa ratio est, sicuti ostendimus, vt signum externum rem aliam Sacramentaliter significet. Nihil verò est signum suijpsius, quũ signum sit in earum rerum genere quæ cum alio conferuntur. Ergo manet illud commune sine exceptione, omnibus Sacramentis, signatum non esse signum: quia duo hæc reipsa esse oporteat, ac proinde signatum de signo non nisi metonymicè dici posse. Sed præterea libet hîc ex te quærere, quam tandem hanc differẽtiam esse statuas.

QV. *Vnam in Subiecto, alteram in Attributo, tertiam in ipso attributionis modo.*

RE. Quámnam verò in Subiecto?

QV. *Quòd diuersa sint Cœnæ Domini elementa à Baptismi elemento.*

RE. Esto. at quámnam in Attributo?

QV. *Quòd corpus & sanguis Domini sint res Cœnæ Domini.*

RE. Falleris. Nam in Baptismo quoque sanguis Domini est res significata. At quámnã in attributione?

QV. *Quòd sola elementa Cœnæ Domini dicantur in Institutionis verbis, esse ipsum corpus & ipse sanguis Domini.*

RE.

RE. Quid inde vis effici?

QV. *Nempe in Baptiſmo nõ ipſum ſanguinem adeſſe & dari, ſed tantùm fructum effuſi ſanguinis: in Cœna verò corpus ipſummet & ipſummet ſanguinem adeſſe, & ori ipſi præberi.*

RE. Veréne iſta dicantur, ſuo loco videbimus. Sed, quæſo, non te animaduertis Sophiſtam agere?

QV. *Quínam?*

RE. Quoniam permutas quæſtiones. Nec enim quærebamus eadémne ſit res Cœnæ Domini atque aliorum Sacramentorũ, ſed an alio attributionis genere res illa Cœnæ Domini (ſiue ſit dũtaxat fructus, ſiue ſit ipſemet Chriſtus) aliter de pane & vino dicantur, quàm res, ſiue eadem ſiue alia, de alijs ſignis dicatur. Ecce igitur vt tibi concedam quod dixiſti, non erunt tamen diuerſa attributionum genera, ſed res tantùm diuerſæ attribuentur. Et certè niſi ita eſſet, id eſt, ſi aliter ſignatũ de ſigno diceretur in Cœna Domini quàm in cæteris Sacramentis ac etiam typis, non referrentur ad idem genus, vtpote quod nõ eſſet generalis illa forma, omnium eorum συσατικὴ: quemadmodum ſi alia ratione diceretur Animal de homine quam de equo, Animal non eſſet commune hominis & equi genus.

QV. *Nullámne igitur vis eſſe formam Cœnæ* 233

Domini ſpecificam?

RE. Abſit. Sed formam ſpecificam eſſe dico partim in proprijs elementis & ritibus, partim non in ipſo attributo, ſed in eius attributi qualitate: quia videlicet Chriſtus, vtriuſq; Sacramẽti res, in Baptiſmo quidem nobis proponitur vt lauacrũ & obſignatio noſtri in Eccleſiam ingreſſus, in Cœna verò vt cœleſtis ingreſſorum alimonia.

234 QV. *Hoc volo, ipſum Chriſti corpus & ipſum ſanguinem reipſa adeſſe In, vel Sub, vel Cum illo pane & illo vino in Cœna Domini, in aqua verò Baptiſmi non item.*

RE. Repugnas igitur eorum doctrinæ qui docẽt Chriſti quoq; humanitatẽ vbiq; κατ' οὐσίαν adeſſe. Sed hoc nũc quidẽ miſſum faciam[9]. Nõ vides rurſum à te permutari quæſtionẽ? Nã ne illud quidẽ quærebamus, Sítne res ſignificata præſens eo ipſo loco vbi eſt panis ille & vinũ illud, an verò abſens: ſed illud quærebamus, quo attributionis genere ſignatum ſiue præſens, ſiue abſens, de ſigno dicatur, proprióne an figuratè: & an alio attributionis genere de Cœnæ Domini quàm de cæterorum ſacramẽtorũ elementis dicatur. Quæſtio igitur de præſentia vel abſentia nihil ad rem facit, neq; vllo modo efficere poteſt vt id quod eſt aut datur In, Sub, vel Cum aliquo, ſiue præſente, ſiue abſente

ſente, propterea dici propriè poſſit, illud ipſũ eſſe, In, Sub, vel Cum quo eſt.

QV. *Pergamus igitur ad alia argumenta.* 235

RE. Pono igitur imprimis quod veriſſimũ eſt, corpus Chriſti eſſe verè organicũ & naturale corpus, quam naturam neque tum exuerat quũ Cœnam inſtitueret, neque illi poſtea ademit gloria. Pono & illud, propriè dici Chriſtũ ſecundũ carnem aſcendiſſe, id eſt, ex terra ſurſum ſupra cœlos mutato loci ſitu profectum.

Pono etiam tertium iſtud, nempe non reuerſurũ inde quò aſcendit ante eum diem quo venturus expectatur.

His poſitis ſic colligo. Si panis ille eſt propriè corpus ipſum, & vinũ illud eſt propriè ſanguis ipſe, imò etiam ſi propriè In, vel Sub, vel Cum pane & vino ſunt eo ipſo ſitu corpus & ſanguis, re ipſa quoq; præſentia ſimul, eodémque momento adeſſe tot locis corpus illud & ſanguinem illum, quot locis panis & vinum illud adſunt.

At iſtud & illa ſunt ἀσύρατα. Illa verò ſunt certiſſima. Iſtud ergo vtrunque dogma quum ſit contra ἀναλογίαν fidei, falſum eſt.

Vtrunque tamen teſtatum eſt ſacris literis. Verum ſit igitur vtrunque neceſſe eſt.

At duo contradictoria ſi propriè accipiantur, vera eſſe non poſſunt.

Ex his igitur vnum propriè, alterum figuratè accipi necesse est.

QV. *Sed quis positis illis assentietur?*

RE. Quisquis sanè Christianus est. Verum enim ac proinde organicum fuisse corpus à Filio Dei assumptum qui negat, Marcionita est, non Christianus. Qui Christum negat secundũ carnem venisse eò quò veniebat, & abijsse vnde abibat, ac proinde non verè abfuisse & adfuisse certis locis, historia Euãgelica refellitur. Qui proprietatẽ naturalis corporis (id est Non alio loco esse quàm quo circũscribatur) vel ab hypostaticę vnionis, vel ab ascensionis tempore tollit, Eutychianus est, non Christianus. Qui ascensionem pro qualitatis non loci mutatione, & cœlos in quos ascendit allegoricè interpretantur, ab ipsa quoq; historia, & fidei analogia refelluntur, & vt tropum vnum vsitatũ & fidei analogiæ penitus conuenientẽ negent, innumerabiles tropos ab analogia fidei discrepantes inuehunt. Qui denique proprietatem verborum in ascensionis historia seruari posse putant, cum reali, siue per Consubstantiationem, siue per Transsubstantiationem, præsentia, duo contradictoria simul ponunt: cui contradictioni neque in natura, neque in fidei mysterijs locũ esse suo loco demonstrabimus. Valet igitur hæc collectio, & est inexpugnabilis.

Christus

Christus secundum carnem propriè discessit à nobis supra cælos, nõ prius inde rediturus quàm iterum veniat iudicaturus viuos & mortuos. Ergo neque panis qui est in terris, est propriè caro ipsa Christi, neq; caro Christi est propriè In, vel Sub, vel Cum pane.

QV. *At qui non aliter nunc est vera hæc enuntiatio*, Hoc panis est corpus meũ, *quàm quũ eam enuntiaret Christus, imò idcirco nunc vera est, quia tunc vera fuit, eiusdem videlicet institutionis virtute. At tunc erat ipsemet præsens. Ergo nunc quoque præsentia eadem requiritur.*

RE. De hoc postea viderimus. Iterum autem dico, siue præsens siue absens Christi corpus statuatur, manere tamen illud non posse, propriè panẽ illũ dici, esse ipsum Domini corpus. Progredior nunc ad argumẽta quæ à veris humanæ carnis proprietatibus sumuntur.

QV. *Cedo igitur.* 236

RE. Qui proprietatem essentialem alicuius rei tollit, rem ipsam tollit: quia sublata definitione, tollitur definitum.

At circunscribi loco, est proprium essentiale corporis.

Ergo qui circunscriptionẽ loci adimit Christi corpori, corpus ipsum abolet. propositio probatione non eget. Assumptio patet ex corporis definitione, quod dicitur esse quãtitas diuisibi-

lis ſecundum trinam dimenſionem, longitudinem, latitudinem,& craſſitiem,& cuius partes termino communi,id eſt ſuperficie clauduntur, item à definitione loci. Locus autem eſt per quẽ fit continentis & contenti contactus.

237 QV. *At ego putabam locum non eſſe eſſentiam corporis.*

RE. Sic ludũt Sophiſtæ. Nec enim ipſum locum dicimus eſſe materiem corporis,ſed localitatem (vt ita loquar) neceſſariò & per ſe propriam eſſe corporum: neque corpus tunc conſideramus vt materiem,ſed vt quantitatem. Rectè igitur Auguſtinus de ipſo glorificato Chriſti corpore loquens, *Si corpus*, inquit, *ergo in loco.*&,*Tolle ſpatia corporibus, & corpora nõ erunt.* Sed progrediamur.

Tollit circunſcriptionem loci, qui vnũ idémque corpus vbiq; vel pluribus ſimul locis propriè eſſe contendit.

Hoc facit quiſquis hunc panem vel eſſe propriè corpus Domini tradit, vel reipſa In, Sub, vel Cum pane adeſſe, & externis ſenſibus dari vult, quotcunque locis Cœna Domini celebratur.

Ergo,&c.

Scio confugere nonnullos ad diſtinctionem corporis hyperphiſici, nõnullos itidem ad omnipotentiæ κρυσφυγετόν. Sed quorſum hoc? Naturali

turali enim ſublata, generali & συσατικῇ forma qua omne corpus corpus eſt, conſequetur corpus eſſe deſijſſe cui corporis forma illa eſſentialis adimitur: & Sophiſtas agunt qui ab accidentalibus proprietatibus ad eſſentiales argumentantur: qua de re ſuo loco dicturi ſumus.

Q.V. *Habéſne etiam aliud quod proferas?* 238

RE. Habeo, & quidem maximi momenti. Nã ſublato proprio, perpetuo & neceſſario effecto, tollitur quoque antecedens cauſæ. Dico igitur ex Ioann. 6. v. 51. quicunque participarit Chriſtum, vitam æternam participare. At cóſtat multos ſumere Cœnæ Domini elementa ad iudicium. Horum igitur nemo Chriſtum ipſum participat. At ſi propriè & re ipſa panis eſſet corpus Chriſti, & vinum illud ſanguis Chriſti, ſiue per tranſſubſtantiationem, ſiue per realem Conſubſtantiationem, quiſquis elementum ſumeret, rem quoque propriè & re ipſa ſumeret. Ergo, &c.

Q.V. *Non ignoras quid ad propoſitionem huius argumenti reſpondeatur: intelligi videlicet dictum Ioannis & alia eiuſmodi de ritè & dignè accedentibus.*

RE. Scio, & (vt ſpero) facilè hoc refutabo, vt & illam triplicem ſiue quadruplicem manducationem.

QV. *Quid igitur ex his omnibus concludis?*

RE. Nempe enuntiationes illas, *Hoc est corpus meum quod traditur pro vobis*, &, *Hoc est sanguis meus qui funditur pro multis in remissionẽ peccatorum*, esse figuratè, Metonymia nimirum Sacramentali necessariò interpretandas, nec tamen propterea de Sacramenti veritate, aut vera ipsiusmet Christi perceptione quicquam detrahi.

239 QV. *Velim autem & illud mihi explicari, quo tempore putes Cœnam Domini celebrandam. Audimus enim à Iudæis Christianos rideri, qui tam manè cœnent, & quidem contra Christi ipsiúsque vetustissimæ & Apostolicæ Ecclesiæ morem.*

RE. Christus duabus de causis hæc mysteria vespere celebrauit. Voluit enim nouũ quod instituebat Sacramentum, cum ἀντιτύπῳ comparare: Pascha verò inter duas vesperas mactabatur. Et præterea morem hunc veterum fuisse constat, vt semel duntaxat, vespere videlicet discumberent. Nam ἀκρόδισμα & ἄριστον (quod prandium vocarunt, opinor, Latini quasi perendium, quòd nihil ferè eo ipso die coctum sed ex perendiarum epularum reliquijs aliquid ferè, & quidem non accumbendo, sumeretur) neque omnium, neque iustarum epularum instar erat. Christum igitur mirum non est quum in vltimũ

suum

ſuum epulum hæc myſteria veluti Teſtamenti ſui confectionẽ diſtuliſſet, veſpere potius quàm manè hunc ritum inſtituiſſe. Veterem autem Eccleſiam, donec Agapæ paulatim ſublatæ ſunt, ſuas epulas finiuiſſe iſta Cœnæ Domini celebratione mirum videri non debet: quod tamen non fuiſſe vbique obſeruatum, liquet nõ modò ex Iuſtini Apologetico poſteriore, ſed etiam ex alijs veterum teſtimonijs. Chriſtum verò de temporis circunſtantia quicquam præcepiſſe ex Inſtitutionis verbis colligi nullo modo poteſt. Rectè igitur obtinuit conſuetudo vt in matutino potius conuentu, & à ieiunis quàm pranſis, Cœna Domini celebretur, vt ad audiẽdum Dei verbũ, & cæleſte hoc myſterium ſumma attentione & reuerentia exequendũ eò paratioribus animis accedatur.

Q.V. *At de loco nihílne ſtatuit Dominus?* 240

RE. Locum nempe publici Eccleſiæ cœtus inſtituit, quum eam inter diſcipulos ſuos ordinaret: neq; diceret, *Hoc facito vnuſquiſque*, ſed, *Hoc facite*. Et Paulus diſertè dicit, ὅταν συνέρχεσθε, Quum conuenitis, id quod etiam indicat συνάξεως nomen, & veteres omnes Liturgiæ oſtendunt: & ipſe etiam ſcopus horum myſteriorum in quibus mutua in Chriſto conſociatio ſancitur, id flagitat. Certum autem aliquẽ locõ ſtatuere quadã religione (ſicut nõ licebat

olim Paſcha celebrare, niſi eo vno loco quem Domin⁹ elegiſſet) Iudaicæ foret ſuperſtitionis.
241 QV. *Quid igitur de Cœna Domini cenſes in priuatis domibus celebrata?*

RE. Priuatas domos nihil moror, ſi Eccleſia, id eſt communis cœtus in ijs conueniat, vt & veteribus illis temporibus neceſſe fuit ſub Romanorum Imperatorũ tyrannide, & noſtris temporibus nimium multis locis adhuc neceſſe eſt.

QV. *Sunt tamen qui nocturnos conuentus priuatos ſemel damnent.*

RE. Non temerè, neq; aliter quàm ſummæ neceſſitate tolerandos fateor nocturnos cœtus: vnde etiam olim accepta occaſio falſò exprobratæ Chriſtianis λυχνομυστικείας, noſtris etiã tẽporibus non minus impudenter Gallicis Eccleſijs obiectæ. Sed ſi qui propterea ſemel damnãdos putant qui feruente ſæuiſſima perſequutione, noſtris temporibus nocte conuenerunt, aut adhuc conueniunt, certè damnent oportet totam verè Apoſtolicã Eccleſiam. Sed facile fuit illis quorum cœtus potentia & gratia ſuorum Principum freti, nunquam in has anguſtias redacti ſunt, de Gallis & alijs gentibus eò adactis, vt vel carendum eis fuerit omni Verbi & Sacramentorum Eccleſiaſtica adminiſtratione, vel quæcunque conueniendi, & mutuò ſeſe cõſolandi

ſolandi occaſionesarripiendæ,facile, inquam, illis fuit aliorum factum reprehendere:à quibus viciſſim his licet ad totam veterem puriſſimam Eccleſiam,ad conſcientiæ teſtimonium,ad cõfeſſionis martyrum fructus, ad ipſum denique Chriſti tribunal prouocare. Et iſti ſcilicet fratrũ accuſatores,tales ſeſe in illo ſuo vix annuo bello præſtiterunt, quales eos fuiſſe & eſſe conſtat qui quinquaginta iam annorum perſequutionis horribiliſſimæ pondus ferũt, neque dũ adhuc,Dei gratia,ſub hoc onere fatiſcunt.

QV. *Redeamus ad rem. Cœnámne Domini cenſes alibi quàm in communi publicóque cœtu celebrandam?* 242

RE. Fuit hæc initio veteris Eccleſiæ conſuetudo, vt ægrotis à publico conuentu abſentibus, transmitteretur per Diaconos Euchariſtia, quo tempore videlicet à cæteris in eo conuentu myſteria celebrabantur, quoniam quos vnus morbus adeſſe corpore prohibebat, haberi pro præſentibus par erat, neque dubito quin ea res magnam ægrotis conſolationem attulerit: quem morem ego magnopere velim reſtitutum. Sed an quo tempore Cœna Domini in Eccleſia non adminiſtratur,expediat apud ægrotos celebrari, de hoc valde ambigo.

QV. *Quamobrem?*

RE. Primùm quoniam Cœna Domini non est priuata familiæ alicuius actio, sed merè Ecclesiastica: ideóque sic domesticum Phase mactabatur in Israele, vt tamen non alio tempore id fieret, quàm quo totus Israel hoc mysterium celebrabat. Aliquid tamen diuersum hic esse agnosco. Etsi enim operæpretium esset in orbe toto Christiano hæc mysteria quanuis diuersis locis, tamen quotidie etiam, si fieri posset, vel saltem statis diebus celebrari, quod ad illam mutuam κοινωνίαν testandam multũ prodesset: tamen quum neutrum hoc obtineri multis iustis ac necessarijs de causis possit, illud videtur nescio quomodo cum institutione Cœnæ Domini pugnare, vt tota cessãte reliqua Ecclesia, domus aliqua extra ordinẽ illa mysteria celebret. Deinde nisi apud omnes ægrotos id fiat, quomodo vitabitur προσωποληψίας suspicio? Quod si apud omnes ægrotos celebranda est Cœna Domini, viderint pastores quomodo possit eius prophanatio vitari, & ipsi tantis laboribus sufficere. Nihil igitur me mouet quorundam consuetudo, quantumuis vetus: quia rationibus nó exemplis iudicandum est. Denique illud certũ est, ex hoc more tria pessima in Ecclesiam esse inuecta, nempe initio quidem signi vtriusque: deinde, vino acescente, tantùm alterius signi asseruationem, qui error disertè contra Sacramen-

mentorum naturam facit. Hinc igitur alius error exortus, quasi magica quadã pronuntiatione alligata sit signo res significata. Denique deuentum est eò, vt salus quodammodo sit illis signis alligata.

Q v. *Sed num propter hos abusus existimaueris ægrotos hac consolatione priuandos?*

R E. Ego quidẽ imprimis curã habendã cẽseo præcidendorũ istorum errorum. neque puto priuari ægrotos aut Verbi aut Sacramentorum consolatione, si doceantur, quoniam publicè cum cæteris fratribus celebrandæ Cœnæ tẽpus fortè in ipsorum morbi, vel etiam mortis tempus nõ inciderit, idcirco eius Cœnæ fructu quá antea celebrarint, minimè priuari. Nec enim Sacramentorum vis ad tempus quo sumuntur est restringenda, sed ad vniuersæ vitæ momenta diffunditur. Quòd si quis vitari illa omnia incommoda, & in cœtu apud ægrotũ id petentem celebrari hæc mysteria posse putat, his quidem conditionibus ei consuetudini non intercesserim.

Q v. *De azymo verò pane quid censes?* 243

R E. Etsi ea de re nolim vt de summa rerum contendere, liberè tamen dico næuum esse duplicem in ijs Ecclesijs quæ azymo, potius quàm fermentato pane vtuntur: Hoc. n. & Iudaismum sapit, & minus est quotidiani cibi analogiæ ac-

commodatum.

QV. *Atqui Christus azymis panibus primum benedixit.*

RE. Nempe quoniam eo tempore Cœnam hanc instituit, quo non nisi azymis panibus licuit Iudæis vti. Sic autem argumentum retorqueo. Si Christus ad Cœnam hanc, eo qui tum vsitatus erat pane vsus est, idem quoque nobis faciendum, id est communem vsum assumendum præcepit.

244 QV. *De adoratione quid sentis?*

RE. Adorari vbique Deum, ac præsertim in sacris mysterijs oportere dubium non est: neque vllam esse Ecclesiam arbitror, in qua non adhibeatur solennis quædam vt gratiarū actio, ita etiam & interior & exterior adoratio quū hæc mysteria tremenda, quasi in cælis potius quàm in terris, celebrantur. Sed in ipsa panis sumptione adoratio apud mensam quàm sit periculosa, vtpote quæ ἀρτολατρείᾳ occasionem aperuerit, vnde tandem homines ad μετουσίαν præcipitauit Satan, res ipsa demonstrat. Honestam hîc igitur reuerentiam in Deum directam sufficere rectè sapientes iudicarunt.

245 QV. *De ostentatione autem illa quam ἔνδειξιν Græci vocant, túne eam admiseris?*

RE. Scilicet illius ἀρτολατρείας parentē, etiam

am si quis nunc esset eius vsus, vllus satis prudẽs approbarit. Sapit autem hic ritus partim veterũ Iudaicorũ sacrificiorũ reliquias, in quib⁹ illæ agitationes vsurpabãtur, Teruma & Tenupha vocatæ: partim Græcanicum est commentum, vt alia pleraque histrionica potius quàm religiosa, vt ex eorum Liturgijs animaduertere licet. Quidni enim dicam quod res est? Nam illis etiam aquæ admixtionem debemus, quæ postea in nouum Sacramentum euasit.

QV. *Sed hæc vetusta sunt.*

RE. Quid tum? Est tamen illa Cypriani sententia tenenda, non quid hic vel ille fecerit, sed quod Christus præcepit, id demũ faciendũ, quũ de vero eius cultu agitur.

QV. *Num verò quosuis ad Domini Cœnam admiseris?* 246

RE. Scilicet, quod ne domi quidẽ suæ quisquam fecerit vt quosuis sese pro domesticis vẽditantes admiserit: quod ipsi idololatræ nõ fecerunt, clamitãtes in suis Sacris, procul ô procul este prophani: quod olim Dominus tam seuerè prohibuit, vt alienum etiam ignem suis Sacris illatum tam impatienter tulerit: qui tot legibus externis, etiam per imprudentiam pollutos, iussit prius purgari quàm eos ad suam ædem, ac præsertim ad Paschæ cæremoniã admitteret: id iure nunc factum eo nomine censebitur, quòd

credendus sit dignè ad mensam Domini accedere, quisquis audita concione sese eò protipit? At ego pastoribus suas oues necessariò cognoscendas arbitror eo quem ipsa ratio constituit ordine. Primùm ergo vitandæ prophanationis causa, non puto bona conscientia admittẽdos extraneos, Pastori prorsus incognitos: deinde quos ætas ipsa ostẽdit non esse suæ ipsorũ probationi faciendæ idoneos, non quidem vt indignos, sed vt nõdum aptos commonefaciendos ne sibijpsis exitiũ accersant. Ex adultis verò admittẽdum neminem, nisi qui fidei suæ rationem ita quoquo modo ediderit, vt eum non modò in Ecclesia Dei natum, sed etiam Christianum esse probabiliter conijciat Pastor, qui omnium ouium suarũ rationem est coram Domino redditurus. Eos postremò quorum hypocrisis iusto ac legitimo Presbyterij Ecclesiastici iudicio talis fuerit cõuicta vt à communi Christianitatis professione tantisper fuerint prohibiti dum peccatum probè agnouisse sint comperti, habuero ex Dei verbo pro extraneis, non vt pereant, sed vt pudore saltẽ adacti resipiscãt, totaq; Ecclesia receptæ quæ aberrarat oui gratuletur. Hanc autẽ rationẽ prophanos à sanctis & patefactos hypocritas à cæteris Christianam religionẽ profitentibus discernendi aio & probare sum paratus, ex quo Ecclesia esse cœpit perpe-

perpetuò ad hęc vſque tempora fuiſſe obſeruatam: ac quò fuit ſtudioſius obſeruata, eò puriorem Eccleſiam fuiſſe.

QV. *Iſtámne verò diſciplinam (qua vſque ad reſipiſcẽtiæ teſtimonium à cæteris omnibus ſeiungũtur, quæ reliquas alioqui videri poſſent contagione infecturæ, vel non niſi hac cauterij ſpecie notatæ, ad gregem vnde aberrarunt redituræ) ita neceſſariam eſſe putas, vt vbi ea non ſit, ſtare non poſſit Eccleſia.* 247

RE. Abſit. Eſt enim longè aliud Eccleſiæ fundamentum, quæ ſæpe, ipſo quoque publico Verbi miniſterio velut obruto, (vt patrum noſtrorũ memoria multis ſeculis in Papiſmo) quaſi ſepulta conſtitit. Sed miſeret me ſanè Eccleſiarum in quibus vnuſquiſque, ſilente Eccleſiæ iudicio, ſuæ vnius conſcientiæ relinquitur, quoniam neque ſic vitari, neque inultam abire poſſe Cœnæ Domini prophanationem Paulus ad Corinth. ſcribẽs multò minoris momenti occaſionem nactus teſtatur. Sed illis etiam Eccleſijs multò magis metuerim, ſi quæ eo quod ad ædificationem datum eſt, ad deſtructionem abutantur.

QV. *De ijs verò quid cenſes qui propter aliorum impuritatem ad Cœnam Domini accedere recuſant?* 248

RE. Grauiter eos peccare cenſeo. Nec e-

nim aliena conſcientia, ſed ſua ipſius cuique probanda eſt.

249 QV. *An verò cuique liberum eſt ad Cœnam Domini accedere, vel ab ea abſtinere?*

RE. Nequaquam. Dei enim hoc eſt præceptum, *Hoc facite.*

QV. *Sed vetat Apoſtolus indignè accedere.*

RE. Concedo. Ideóque iubet dignè accedere, nõ autem præcipit vt abſtineatur, quãuis abſtinere præſtat quàm indignè accedere.

250 QV. *Quàm multa verò aduerſus ea dici poſſint ac ſoleant quæ ex te audiui nõ ignoras, ad quorum refutationem quum voles accedemus.*

RE. Scio, & iampridem hæc omnia mecum expendi, de quibus, quum commodum erit, ſic diſſeremus, vt tibi rationes meas probatum iri confidam. Nunc iſta dixiſſe ſatis eſto, vt quæ mea ſit de his rebus ſententia intelligeres.

FINIS.

T. V.